CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अथश्रीमद्भागवतसप्तमस्कंधः प्रारभ्यते. श्री

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

श्रीगणेशायनमः स्वभक्तपक्षपातेनतद्विपक्षविदारणम् नृसिंहमद्भुतंवंदेपरमानंदविग्रहम् १ ऊतिःपंचदशाऽध्यायैःसप्त
मेवर्ण्यतेऽधुना ऊतिश्चवासनाप्रोक्तातत्तत्कर्मानुसारिणी २ अशुभाचशुभाचेतिद्विधासाहेतुभेदतः अशुभामहतांको
पाच्छुभामहदनुग्रहात् ३ हरेर्द्वारपयोर्यद्वद्वैकुंठेवसतोरपि चतुःसनरुषाविष्णुद्वेषाद्यशुभवासना ४ यथाचदैत्यगर्भे
ऽपिप्रह्लादस्यसतःस्थिरा नारदानुग्रहादासविष्णौसद्भक्तिवासना ५ स्वभक्तंचसदाविष्णुर्द्विषंतमपिरक्षति तृतीयेऽथभवे
द्वास्थावकरोदात्मसात्पुनः ६ अतोमनीषिणायत्नःकार्योमहदनुग्रहे इत्येतदर्थमूतीनामत्रलक्षणमुच्यते ७ तत्रादौदशभि
र्दैत्यतत्पुत्रमतिभेदतः महत्कोपानुकंपोत्थवासनाभेदउच्यते ८ सद्वासनाचयुज्येतकर्मभिःशुद्धचेतसः परैस्तुपंचभि
स्तस्माक्रियतेधर्मनिर्णयः ९ तत्रतुप्रथमेऽध्यायेहिरण्यकशिपोःसुते विष्णुभक्तेविरोधस्तुविप्रशापजईर्यते १० यदुक्तं

श्रीगणेशायनमः राजोवाच समःप्रियःसुहृद्ब्रह्मन्भूतानांभगवान्स्वयम् इंद्रस्यार्थेकथंदै
त्यानवधीद्विषमोयथा १ नह्यस्यार्थःसुरगणैःसाक्षान्निःश्रेयसात्मनः नैवासुरेभ्योविद्वेषोनोद्वेग
श्चागुणस्यहि २ इतिनःसुमहाभागनारायणगुणान्प्रति संशयःसुमहाञ्जातस्तद्भवांश्छेत्तुम
र्हति ३ श्रीशुकउवाच साधुपृष्टंमहाराजहरेश्चरितमद्भुतं यत्रभागवतमाहात्म्यंभगव
द्भक्तिवर्द्धनं ४ गीयतेपरमंपुण्यमृषिभिर्नारदादिभिः नत्वाकृष्णायमुनयेकथयिष्येहरेःकथां ५

पूर्वस्कंधांतेहतपुत्रादितिःशक्रपार्ष्णिग्राहेणविष्णुना मन्युनाशोकदीप्तेनज्वलंतीपर्यचिंतयदिति तच्छ्रुत्वाविस्मितःपरीक्षित्पृच्छ
ति समइतित्रिभिः नहिसमस्यसुहृदश्चवैषम्यंनामास्तिनचप्रियस्यप्रीतिकर्तृषुवैषम्यंयुक्तमित्यर्थः १ किंच यस्ययैःप्रयो
जनंसिद्ध्यतिसतत्पक्षपातीभवति येभ्योबिभेति तान्द्वेषेणहंतिनतुनदत्रास्तीत्याह नहीति निःश्रेयसंपरमानंदएवआ
त्मास्वरूपंयस्य असुरेभ्यश्चोद्वेगःभयंनास्ति अतोविद्वेषोऽपिनास्ति तत्रहेतुः अगुणस्येतिगुणाधीनौप्रीतिद्वेषावित्य
र्थः २ श्रीनारायणस्यगुणान् अनुग्रहनिग्रहादीन्प्रतिमेमहान् संशयःतत्संशयंछेत्तुमर्हति ३ यत्रभागवतस्यप्रह्ला
दस्यमाहात्म्यंगीयतइतिसंबंधः ४ कृष्णायव्यासायकृष्णंमुनिंनत्वेत्यर्थः ५ छ छ १

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यस्मात्प्रकृतेः परः अतोनिर्गुणः अतएवअजः अव्यक्तः रागद्वेषादिनिमित्तभूतदेहेंद्रियादिरहितः सोऽपिस्वमायागुणंसत्वादिक
माविश्यअधिष्ठायबाध्यान्प्रति यद्वा देवासुराणांपरस्परंयाबाध्यबाधकतातांगतः प्राप्तः तत्रहेतुर्जातइत्यर्थः ६ तत्रगुणानांस्वी
यत्वेसतिप्राकृतपुरुषवद्विषमःस्यात् ननुनास्तीत्याह सत्वमिति ननुस्वेच्छयागुणाधिष्ठानेनापिपक्षपातवैषम्यंस्यादेवनन
स्यकालकृतत्वादित्याह नतेषामितिसार्द्धेन उल्लासोवृद्धिः ७ सत्त्वस्यजयकालेदेवादीन् ऋषींश्चाभजत् तत्तद्देहंप्रविश्यवर्द्ध
यतीत्यर्थः रजसोजयकालेअसुरान् तमसोजयकालेयक्षरक्षांसि तस्यकालस्यअनुगुणःसन् समस्यापिनिमित्तभेदेनवैषम्येदृ
ष्टांतः ज्योतिर्यथाकाष्ठादिषु जलंयथापात्रेषु आकाशंयथाघटादिषु तथानानारूपआभाति ननुतर्हिनद्वदेवविवेकेन किंनप्र

निर्गुणोऽपिह्यजोऽव्यक्तोभगवान्प्रकृतेःपरः स्वमायागुणमाविश्यबाध्यबाधकतांगतः ६ सत्वंरजस्त
मइतिप्रकृतेर्नात्मनोगुणाः नतेषांयुगपद्राजन्ह्रासउल्लासएववा ७ जयकालेतुसत्वस्यदेवर्षीन्
रजसोऽसुरान् तमसोयक्षरक्षांसितत्कालानुगुणोऽभजत् ८ ज्योतिरादिरिवाभातिसंघातान्न
विविच्यते विदंत्यात्मानमात्मस्थंमथित्वाकवयोऽततः ९ यदासिसृक्षुःपुरआत्मनःपरोरजःसृज
त्येषपृथक्स्वमायया सत्त्वंविचित्रासुरिरंसुरीश्वरःशयिष्यमाणस्तमईरयत्यसौ १०

तीयतेनत्राह संघातात् सुरादिदेहात् नविविच्यते नपृथक्प्रतीयते तर्हितान्भजतीतिकुतोज्ञायतेतत्राह विदंतीति आ
त्मानंजीवात्मानंकवयोनिपुणाः मथित्वाकार्यदर्शनलिंगेनविचार्यजानंति अंततः स्वभावकालकर्मादिवादनिषेधेन विदं
तीतिपाठेलाभोऽपिज्ञानमेव अत्रापिज्योतिरादिरिवेतिदृष्टव्यम् यथासूर्यकांतादौदाहदर्शनात् ज्योतिर्ज्ञायते यथाचगं
धदर्शनाद्वायुरित्यादि ९ तदेवंमायागुणवशेनेनवैषम्यंनस्वाभाविकमित्युक्तम् तर्हिगुणपारतंत्र्यादनीश्वरत्वमाशंक्या
ह यदाआत्मनोजीवस्यभोगायपुरःशरीराणिपरमेश्वरः सिसृक्षुर्भवति तदासाम्येनस्थितंरजः पृथक्सृजति विचित्रासु
तासुपूर्षुरिरंसुः क्रीडितुमिच्छुः यदातदासत्वंपृथक्सृजति शयिष्यमाणःसंहरिष्यन् यदातदातमःपृथक्ईरयति आ
धिक्यतांनयतीत्यर्थः १०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यदासिसृक्षुरित्यादिनिर्देशात् प्रतीतंकालपारतंत्र्यंवारयन् प्रधानपुरुषपारतंत्र्यमपिवारयति कालमिति हेनरदेव अजःअजन्मा प्रधानपुंभ्यांनिमित्तभूताभ्यांसत्यकृत् अमोघकर्ताईशःतयोःसहकारित्वेनआश्रयभूतम् चरंतंवर्तमानंकालंस्वयमेवसृजति स्वचेष्टारूपत्वात् कालस्यनतत्पारतंत्र्यमित्यर्थः तथाऽपिप्रसक्तंकिमायातंतत्राह यएषकालःसत्वमेधयतिवर्धयति अतो हेतोःईशितापिसत्वप्रधानंसुरानीकंदेवसमूहमेधयतीवतत्प्रत्यनीकानसुरान् सुरप्रतिपक्षान् प्रमिणोतिहिनस्तिचेत्यन्वयःउरुप्रभूतंश्रवःकीर्तिर्यस्यसः कालशक्तिक्षुभितगुणगतंवैषम्यमिह सन्निधिमात्रेणतदधिष्ठानस्फुरतीतिप्रकरणार्थः

कालंचरंतंसृजतीशआश्रयंप्रधानपुंभ्यांनरदेवसत्यकृत् यएषराजन्नपिकालईशितासत्त्वंसुरानीकमिवैधयत्यजः तत्प्रत्यनीकानसुरान्सुरप्रियोरजस्तमस्कान्प्रमिणोत्युरुश्रवाः ११ अत्रैवोदाहृतः पूर्वमितिहासःसुरर्षिणा प्रीत्यामहाक्रतौराजन्पृच्छतेऽजातशत्रवे १२ दृष्ट्वामहाद्भुतंराजाराजसूयेमहाक्रतौ वासुदेवेभगवतिसायुज्यंचेदिभूभुजः १३ तत्रासीनंसुरऋषिंराजापांडुसुतःक्रतौ पप्रच्छविस्मितमनामुनीनांशृण्वतामिदम् १४ युधिष्ठिरउवाच अहोअत्यद्भुतंह्येतद् दुर्लभैकांतिनामपि वासुदेवेपरेतत्वेप्राप्तिश्चैद्यस्यविद्विषः १५ एतद्वेदितुमिच्छामःसर्वएववयंमुने भगवन्निंदयावेनोद्विजैस्तमसिपातितः १६ दमघोषसुतःपापआरभ्यकलभाषणात् संप्रत्यमर्षीगोविंदेदंतवक्रश्चदुर्मतिः १७ शपतोरसकृद्विष्णुंयद्ब्रह्मपरमव्ययम् श्वित्रोनजातोजिह्वायांनांधंविविशतुस्तमः १८

११ तदानींतयोःनसुरपक्षपातेनवधः किंतु ब्रह्मशापेनआसुरीयोनिंप्राप्तयोःअनुग्रहार्थएवेतिवक्तुमितिहासमुपक्षिपति अत्रद्वेषादिरहितस्यापिदैत्यवधेनारदेनइतिहासःप्रस्ताविनः १२ चेदिभूभुजःशिशुपालस्य १३ १४ एकांतभक्तानामपिदुर्लभप्राप्तिर्विद्विषोजातेत्येतदद्भुतंहि १५ तस्यतुवेनवत् नरकपातः एवोचितइत्याह भगवन्निंदयेति तमसिनरके १६ दमघोषस्यसुतःशिशुपालःकलभाषणात् कोमलभाषणमारभ्य संप्रति अधुनाऽपि अमर्षःक्रोधोमत्सरोवा १७ श्वित्रःश्वेतकुष्ठम् १८ छ छ छ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दुरवग्राहं दुःप्रापं धाम स्वरूपं यस्य तस्मिन् लयं सायुज्यमीयतुः जग्मतुः अभूतस्यापि दंतवक्त्रलयस्य तज्ज्ञानकप्रामाण्येन सिद्धवन्निर्दे-
शः १९ एतदद्भुततमं हि अत एव भ्राम्यति मे मनो भ्राम्यति भगवान् सर्वज्ञः त्वमस्मत्कृपया ब्रूहि २० आभाष्य संबोध्य सीदं निर्णयोदंतिश्र-
स्यामिति सत्सु सभानस्याः सदः शृण्वंत्याः कथाः आहेत्यन्वयः २१ अहो भगवन्निंदकस्य नरकपातेन भाव्यमिति वदन् स्तवकोऽभिप्रा-
यः भगवत्पीडाकरत्वेन वा तदभावेऽपि सुरापानादिवन्निषिद्धनिंदाचरणाद्वा तत्र तावद्देहाभिमानकृतनिंदादिनिमित्तत्वात्पीडादी-
नां भगवतश्च तदभावान्न पीडाशंकाऽस्तीत्याह निंदनेति सार्द्धैस्त्रिभिः निंदनं दोषकीर्तनम् न्यक्कारस्तिरस्कारः निंदास्तुत्यादिज्ञा-
नार्थं प्रधानपुरुषयोः अविवेकेन कलेवरं कल्पितं रचितम् २२ तदभिमानेन भूतानां यथा ममाहमिति वैषम्यं तत्कृतं हिंसादिकं च भवति

कथं तस्मिन् भगवति दुरवग्राह्यधामनि पश्यतां सर्वलोकानां लयमीयतुरंजसा १९ एतद्भ्राम्यति मे बुद्धिर्दीपार्चिरिव
वायुना ब्रूह्येतदद्भुततमं भगवांस्तत्र कारणम् २० श्रीशुक उवाच राज्ञस्तद्वच आकर्ण्य नारदो भगवानृषिः
तुष्टः प्राह तमाभाष्य शृण्वत्यास्तत्सदः कथाः २१ नारद उवाच निंदनस्तवसत्कारन्यक्कारार्थं कलेवरम् प्रधानप
रयो राजन्नविवेकेन कल्पितम् २२ हिंसा तदभिमानेन दंडपारुष्ययोर्यथा वैषम्यमिह भूतानां ममाहमिति पा
र्थिव २३ यन्निबद्धोऽभिमानोऽयं तद्वधात्प्राणिनां वधः तथा न यस्य कैवल्यादभिमानोऽखिलात्मनः परस्य
दमकर्तुर्हि हिंसा केनास्य कल्प्यते २४ तस्माद्वैरानुबंधेन निर्वैरेण भयेन वा स्नेहात्कामेन वा युंज्यात् कथंचिन्ने
क्षते पृथक् २५

तथा न यस्येत्युत्तरेणान्वयः दंडस्ताडनं पारुष्यं निंदा तयोरनुभूतयोर्हिंसा पीडा च भवति २३ यस्मिन्नि-
बद्धोऽयमभिमानः तस्य देहस्य वधाद्वधश्च यथा तथा यस्याभिमानो नास्ति अतोऽस्य परमेश्वरस्य हिंसा केन हेतुना कल्प्यते न के-
नापीति अभिमानाभावे हेतुः कैवल्यात् अद्वितीयत्वेनाभिमंतव्याभावात् वैषम्याभावे हेतुः अखिलात्मनः सर्वात्मन इति तर्हि
किमिति हंति दैत्यान् तत्राह परस्येति दमकर्तुः हितार्थं दंडं करोतीत्यर्थः २४ यस्माद्भगवतो निंदादिकृतं वैषम्यं नास्ति तस्माद्ये-
न केनाप्युपायेन ध्यायतस्तेनैव ध्यानेन निंदादिकृतपापस्यापि नाशात्सायुज्यं युक्तमित्याशयेनाह तस्मादिति समभिः निर्वैरेण
नास्ति वैरं यत्रापि यस्मिन् तेन भक्तियोगेनेत्यर्थः युंज्यान्मन इति शेषः २५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तस्मादेतैरप्युपायैर्भगवान्स्मर्तृणां मोक्षं दिशत्येवं तेष्वपि वैरानुबंधः श्रेष्ठ इत्याह यथेति न तथा भक्तियोगेनापि २६ अत्र दृष्टांतः कीटः पेशस्कृता भ्रमरेण संरंभो द्वेषः भयं च स एव योगस्तेन तत्स्वरूपतां तेनैव शरीरेण विंदते २७ वैरेण या अनुचिंता चिंतनं तया ये वपूतः पाप्मा येषां तेतं भगवंतमापुरिति २८ तानाह कामादिति तदघं कामादिनिमित्तं पापं हित्वा उक्तं च गोप्यः कामाद्भयात्कंसो द्वेषाच्चैद्यादयो नृपाः संबंधाद्वृष्णयः स्नेहाद्यूयं भक्त्या वयं विभो इति २९ तर्हि वेनः किमिति नरके पातितः तीव्रध्यानाभावात्पापमेव तस्य फलितमित्याह कतमोऽपीति पुरुषं श्रीहरिं प्रति पुरुषे पुरुषस्य कामासंभवात् द्वेषादिभिश्चिंतयतां पंचानां मध्ये वेनः नैकतमोऽपी

यथा वैरानुबंधेन मर्त्यस्तन्मयतामियात् न तथा भक्तियोगेन इति मे निश्चिता मतिः २६ कीटः पेशस्कृता रुद्धः कुड्यायां तमनुस्मरन् संरंभभययोगेन विंदते तत्स्वरूपतां २७ एवं कृष्णे भगवति मायामनुज ईश्वरे वैरेण पूतपाप्मानस्तमीयुरनुचिंतया २८ कामाद्द्वेषाद्भयात्स्नेहाद्यथा भक्त्येश्वरे मनः आवेश्य तदघं हित्वा बहवस्तद्गतिं गताः २९ कतमोऽपि न वेनः स्यात्पंचानां पुरुषं प्रति तस्मात्केनाप्युपायेन मनः कृष्णे निवेशयेत् ३० मातृष्वस्रेयो वश्चैद्यो दंतवक्त्रश्च पांडव पार्षदप्रवरौ विष्णोर्विप्रशापात्पदाच्च्युतौ ३१ युधिष्ठिर उवाच कीदृशः कस्य वा शापो हरिदासाभिमर्शनः अश्रद्धेय इवाभाति हरेरेकांतिनां भवः ३२ देहेंद्रियासुहीनानां वैकुंठपुरवासिनाम् देहसंबंधसंबद्धमेतदाख्यातुमर्हसि ३३ नारद उ॰ एकदा ब्रह्मणः पुत्रा विष्णोर्लोकं यदृच्छया सनंदनादयो जग्मुश्चरंतो भुवनत्रयम् ३४ पंचषड्ढायनार्भाभाः पूर्वेषामपि पूर्वजाः दिग्वाससः शिशून्मत्वा द्वाःस्थौ तान्प्रत्यषेधताम् ३५

त्युक्तम् ३० तदेवमितिहासप्रस्तावकथामुक्त्वा श्रीकृष्णे शिशुपालस्य वैरानुबंधे को हेतुरित्यपेक्षायां तमितिहासं वक्तुमाह मातृष्वस्रेय इति पदाद्वैकुंठात्च्युतौ ३१ हरिदासौ अभिमृशति अभिभवतीति तथा कस्य शापः कीदृशो वा अश्रद्धेयः अनादरणीय इवाभाति असंभवात् यतः हरेः भक्तानां तथाऽपि वैकुंठवासिनां भवः जन्म इति यत् ३२ असंभवमेवाह जन्महेतुभूतैः प्राकृतैर्देहेंद्रियासुभिर्हीनानां शुद्धसत्त्वमयदेहानामित्यर्थः प्राकृतदेहसंबंधेन संबद्धम् एतदाख्यानमाख्यातुमर्हसि ३३ ३४ ३
कथंभूताः पंचषड्ढायनानि वर्षाणि येषां ते अर्भा बालाः तद्वदाभा येषां ते पूर्वेषां मरीच्यादीनामपि पूर्वजाः तेभ्यः प्रथमं जाताः दिग्वाससः दिगंबराः अतः शिशून्मत्वा ३५ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वासमपिनार्हथः कुतः पुनस्तत्सेवामितिचकारार्थः हेबालिशौ अतोहेतोः आश्रयातम् ३६ वांयुवयोस्त्रिभिर्जन्मभिः लोकायस्तस्थानप्रा
प्तयेकल्पतांतावता ऽयंशापः समाप्यतामितिपुनः प्रोक्ताविसर्थः ३७ ३८ धरोद्धारेनिमित्तेतत्प्रतिघातीहतः ३९ हिरण्यकशिपोर्व-
धेकारणंसूचयति हिरण्यकशिपुःपुत्रमिति ४० सर्वभूतानामात्मभूतम् कुतः समनुस्यूतंब्रह्मैवपश्यतीतितथातम् अतःप्रशांतंद्वे-
षादिरहितम् अतएवभगवत्तेजसास्पृष्टंव्याप्तम् उद्यमैःशस्त्रादिप्रहारादिभिः ४१ विश्रवसःसुतौ ४२ न्यहनत्हतवानित्यर्थःतर्हि

अशापन्कुपिताएवंयुवांवासंनचार्हथः रजस्तमोभ्यांरहितेपादमूलेमधुद्विषः पापिष्ठामासुरींयोनिं बालिशौ
यातमाश्वतः ३६ एवंशप्तौस्वभवनात्पतंतौतैःकृपालुभिः प्रोक्तौपुनर्जन्मभिर्वांत्रिभिर्लोकायकल्पताम् ३७
जज्ञातेतौदितेःपुत्रौदैत्यदानववंदितौ हिरण्यकशिपुर्ज्येष्ठोहिरण्याक्षोऽनुजस्ततः ३८ हतोहिरण्यकशिपु
र्हरिणासिंहरूपिणा हिरण्याक्षोधरोद्धारेबिभ्रतासौकरंवपुः ३९ हिरण्यकशिपुःपुत्रंप्रह्लादंकेशवप्रियम्
जिघांसुरकरोन्नानायातनामृत्युहेतवे ४० सर्वभूतात्मभूतंतंप्रशांतंसमदर्शनम् भगवत्तेजसास्पृष्टंनाशक्नो
द्धंतुमुद्यमैः ४१ ततस्तौराक्षसौजातौकेशिन्यांविश्रवःसुतौ रावणःकुंभकर्णश्चसर्वलोकोपतापनौ ४२ तत्रा
पिराघवोभूत्वान्यहनच्छापमुक्तये रामवीर्यंश्रोष्यसित्वंमार्कंडेयमुखात्प्रभो ४३ तावेवक्षत्रियौजातौमातृष्व
स्रात्मजौतव अधुनाशापनिर्मुक्तौकृष्णचक्रहतांहसौ ४४ वैरानुबंधतीव्रेणध्यानेनाच्युतसात्मताम् नीतौपुन
र्हरेःपार्श्वंजग्मतुर्विष्णुपार्षदौ ४५ युधिष्ठिरउ० विद्वेषोदयितेपुत्रेकथमासीन्महात्मनि ब्रूहिमेभगवन्येनप्र-
ह्लादस्याच्युतात्मता ४६ इतिश्रीभागवतेम०सप्तमस्कंधेप्रथमः १ नारदउवाच भ्रातर्येवंविनिहतेहरिणा
क्रोडमूर्तिना हिरण्यकशिपूराजन्पर्यतप्यद्रुषाशुचा १ तदेवकथनीयमित्युत्सुकंप्रत्याह रामवीर्यमिति ४३ कृष्णच

क्रेणहतमंहोययोस्तौ तयोःपापमेवहतंनतुतावित्यर्थः ४४ ४५ येनकारणेनप्रह्लादस्याच्युतात्मता अच्युतैकचित्तत्वंतदपिब्रूहीति
शेषः ४६ इतिसप्तमेटीकायांप्रथमोध्यायः १ द्वितीयेविष्णुरोषेणलोकंविप्लाव्यदानवैः तद्धतभ्रातृपुत्रादीनितिहासैरसांत्वयत् १
भगवद्द्वेषएवतद्द्वेषेऽपिकारणमित्याशयेनाह भ्रातरीत्यादिना एवंपक्षपातेनइंद्रस्यहितमिच्छता १ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कोपेनउत्अतिशयेनज्वलद्भ्यांम् कोपाग्निधूमेनैवधूम्रमंबरंनिरीक्षमाणः २ करालदंष्ट्राभिर्युक्तयादृष्ट्यादुःप्रेक्ष्यंभृकुटीयुक्तंमु
खंयस्यसः ३ ४ ५ समेनापिउपधावनैर्भजनैः निभिन्नभूतेः पार्ष्णिग्राहेणसतामेभ्राताहतः ६ एवंत्यक्तः स्वभावः समत्वंयेन
तस्यघृणेः शुद्धतेजोमयस्यापिमाययावनौकसः वराहरूपस्यसतः अस्थिरात्मनः अव्यवस्थितचित्तस्यकुतः योयोभजतितंतं-
भजमानस्यअनुसरतः ७ तस्यकृष्णस्यरुधिरेणयावत्तर्पयिष्यामितावद्यूयंभुवंयातेतिद्वितीयेनान्वयः ८ ननुदेवैस्तद्वधः का-
रितःअतस्तेकिंनहन्यंतेतत्राह तस्मिन्हरौकूटेकपटेअहितेप्रतिपक्षेकूटमीहितंयस्येतिवा नष्टे अदृष्टेसतिदेवाः स्वयमेवशुष्यं

आहचेदंरुषापूर्णःसंदष्टदशनच्छदः कोपोज्ज्वलद्भ्यांचक्षुर्भ्यांनिरीक्षन्धूम्रमंबरम् २ करालदंष्ट्रोग्रदृष्ट्यादु
प्रेक्ष्यभृकुटीमुखः शूलमुद्यम्यसदसिदानवानिदमब्रवीत् ३ भोभोदानवदैतेयाद्विमूर्द्धन्त्र्यक्षशंबर शतबा
होहयग्रीवनमुचेपाकइल्वल ४ विप्रचित्तेममवचःपुलोमन्शकुनादयः शृणुतानंतरंसर्वेक्रियतामाशुमाचि
रम् ५ सपत्नैर्घातितःक्षुद्रैर्भ्राताभेदयितःसुहृत् पार्ष्णिग्राहेणहरिणासमेनाप्युपधावनैः ६ तस्यत्यक्तस्व
भावस्यघृणेर्मायावनौकसः भजंतंभजमानस्यबालस्येवास्थिरात्मनः ७ मच्छूलभिन्नग्रीवस्यभूरिणारुधिरे
णवै रुधिरप्रियंतर्पयिष्येभ्रातरंमेगतव्यथः ८ तस्मिन्कूटेहितेनष्टेकृत्तमूलेवनस्पतौ विटपाइवशुष्यंतिवि
ष्णुप्राणादिवौकसः ९ तावद्यातभुवंयूयंब्रह्मक्षत्रसमेधिताम् सूदयध्वंतपोयज्ञस्वाध्यायव्रतदानिनः १० विष्णु
र्द्विजक्रियामूलोयज्ञोधर्ममयःपुमान् देवर्षिपितृभूतानांधर्मस्यचपरायणम् ११ यत्रयत्रद्विजागावोवेदावर्णाश्र
माःक्रियाः तंतंजनपदंयातसंदीपयतवृश्चत १२

ति नाशंयास्यंति कुतःविष्णुरेवप्राणोयेषांते यथाकृत्तमूलेवृक्षेशाखाः स्वयंशुष्यंतितद्वत् ९ तपोयज्ञादियुक्तान्सूदयध्वंघात
यत १० ननु तैः किमपराद्धंतत्राह विष्णुरिति द्विजानांक्रियाअनुष्ठानंमूलंयस्यसः यतोऽसौयज्ञः धर्ममयश्चदेवादीनांपरायणं
परमआश्रयः अतोयज्ञरूपस्यविष्णोर्मूलत्वान्मामनाहृत्यतदाश्रयणाच्च तेवध्याइतिभावः ११ तस्मात्परमंमंत्रंशृणुतेत्याह यत्र ४
यत्रेति संदीपयत दहत वृश्चत छेदंकुरुत यज्ञोपयोगिवृक्षानितिशेषः १२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१३ पुरंहट्टादिमत् ग्रामस्तद्रहितः व्रजोगवांवासः उद्यानंकृत्रिमंवनम् क्षेत्रंव्रीह्यादेः आरामोऽकृत्रिमंवनम् आश्रमः ऋषीणांस्थानम्
आकरोरत्नादीनाम् खेटः कृषीवलानांवासः खर्वटोगिरिद्रोण्याश्रयोग्रामः घोषआभीराणांवासः पत्तनंराजधानी १४ खनित्रैःखन
नसाधनैः आजीव्यानुपजीव्यान् जंबाम्रकपित्थादीन् शरणानिगृहान् १५ विप्रकृतेउपद्रुते यज्ञभागीनामभावात्दिवंपरित्यज्य
अलक्षिताःसंतः भुविचेरुः १६ तदेवंप्रजानांकदनंदानवेषुकुर्वत्सुस्वयंस्वर्गराज्यादिसाधयितुंतपस्तप्तुकामः प्रथमंयत्कृतवान्
तदाह हिरण्यकशिपुरित्यादिना कटोदकंप्रेतायप्रदेयमुदकम् आदिशब्दात् प्रेतश्राद्धादिकम् १७ १८ तन्मातरंतेषांशकुनिशं

इतितेभर्तृनिर्देशमादायशिरसादृताः तथाप्रजानांकदनंविदधुःकदनप्रियाः १३ पुरग्रामव्रजोद्यानक्षेत्रारामा
श्रमाकरान् खेटखर्वटघोषांश्चददहुःपत्तनानिच १४ केचित्खनित्रैर्बिभिदुःसेतुप्राकारगोपुरान् आजीव्यां
श्चिच्छिदुर्वृक्षान्केचित्परशुपाणयः प्रादहञ्छरणान्यन्येप्रजानांज्वलितोल्मुकैः १५ एवंविप्रकृतेलोकेदैत्येंद्रा
नुचरैर्मुहुः दिवंदेवाःपरित्यज्यभुविचेरुरलक्षिताः १६ हिरण्यकशिपुर्भ्रातुःसंपरेतस्यदुःखितः कृत्वाकटो
दकादीनिभ्रातृपुत्रानसांत्वयत् १७ शकुनिंशंबरंधृष्टिंभूतसंतापनंवृकम् कालनाभंमहानाभंहरिश्मश्रुमथो
त्कचम् १८ तन्मातरंरुषाभानुंदितिंचजननींगिरा श्लक्ष्णयादेशकालज्ञइदमाहजनेश्वर १९ हिरण्यकशिपु
रुवाच अंबांबहेवधूःपुत्रावीरंमार्हथशोचितुम् रिपोरभिमुखेश्लाघ्यःशूराणांवधईप्सितः २० भूताना
मिहसंवासःप्रपायामिवसुव्रते दैवेनैकत्रनीतानामुन्नीतानांस्वकर्मभिः २१ नित्यआत्माव्ययःशुद्धःसर्वगःस
र्ववित्परः धत्तेऽसावात्मनोलिंगंमाययाविसृजन्गुणान् २२ बरादीनांमातरंरुषाभानुंभानुसंज्ञाम् १९ हेवधूरितिभ्रातृ
भार्यांसंबोधयति २० भवतुनामतस्यश्लाघ्योवधः तथाप्यस्माकंतावद्बंधुर्गतएवेतिचेत्तत्राह भूतानामितिदैवेनप्राचीनकर्मणाएकत्रनी
तानांसंयोजितानांपुनश्चस्वैःस्वैःकर्मभिरुन्नीतानांवियोजितानाम् २१ एवंलौकिकदृष्ट्याशोकंनिवार्यतत्वदृष्ट्यावारयतिनित्यइतिआत्मानित्यःमृ
त्युशून्यःअव्ययःअपक्षयशून्यःशुद्धःनिर्मलःसर्वगःसर्ववित्सर्वज्ञःअसर्वत्रहेतुःपरःदेहादिव्यतिरिक्तःअतोमृतइतिकुशइतिमलिनइतिवियु
क्तइतिअज्ञइतिचमत्वाशोकोनकार्यइत्यर्थः कथंतर्हितस्यसंसारस्तत्राह धत्तइति आत्मनोमाययास्वाविद्ययालिंगंभूर्धत्तेगुणान्
शब्दवान्देहानुसुखदुःखादीन्वाधत्ते विशेषेणसृजन्सृष्टीकुर्वन् लिंगशरीरोपाधिःसंसारइत्यर्थः २२

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एतत्सदृष्टांतंप्रपंचयति यथेतिचतुर्भिः तरवःप्रतिबिंबिताःउपाधिधर्माउपहितेभवंतीतिदृष्टांतमुक्त्वाग्राहकधर्माग्राह्येभवंतीतिदृष्टांतमाह चक्षुषेति २३ अविकलःपरिपूर्णएवतत्साम्यतांमनःसमतामित्यर्थः २४ लिंगभावनाद्देहाभिमानः एषआत्मनोविपर्यासःअन्यथाभावः तदेवाह प्रियैर्वियोगः अप्रियैर्योगश्चकर्माणिसंसृतिश्चनानागर्भेषुप्रवेशः २५ ततश्चसंभवउत्पत्तिः विवेकस्यास्मृतिःअननुसंधानम् २६ अत्रापिशोकहेतुविनाशेयथैवायंशोकइत्यस्मिन्नर्थेप्रेतस्यमृतस्य कस्यचिद्येबंधवस्तेषांचसंवादंशृणुत

यथांऽभसाप्रचलतातरवोऽपिचलाइव चक्षुषाभ्राम्यमाणेनदृश्यतेचलतीवभूः २३ एवंगुणैर्भ्राम्यमाणेमनस्यविकलःपुमान् यातितत्साम्यतांभद्रेह्यलिंगोलिंगवानिव २४ एषआत्मविपर्यासोह्यलिंगेलिंगभावना एषप्रियाप्रियैर्योगोवियोगःकर्मसंसृतिः २५ संभवश्चविनाशश्चशोकश्चविविधःस्मृतः अविवेकश्चचिंताचविवेकास्मृतिरेवच २६ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् यमस्यप्रेतबंधूनांसंवादंतन्निबोधत २७ उशीनरेष्वभूद्राजासुयज्ञइतिविश्रुतः सपत्नैर्निहतोयुद्धेज्ञातयस्तमुपासत २८ विशीर्णरत्नकवचंविभ्रष्टाभरणस्रजम् शरनिर्भिन्नहृदयंशयानमसृगाविलम् २९ प्रकीर्णकेशंध्वस्ताक्षंरभसादष्टदच्छदम् रजःकुंठमुखांभोजंछिन्नायुधभुजंमृधे ३० उशीनरेंद्रंविधिनातथाकृतंपतिंमहिष्यःप्रसमीक्ष्यदुःखिताः हताःस्मनाथेतिकरेरुरोभृशंघ्नत्योमुहुस्तत्पदयोरुपापतन् ३१ रुदंत्यउच्चैर्दयितांघ्रिपंकजंसिंचंत्यअस्रैःकुचकुंकुमारुणैः विस्रस्तकेशाभरणाःशुचंनृणांसृजंत्यआक्रंदनयाविलेपिरे ३२ अहोविधात्राऽकरुणेननःप्रभोभवान्प्रणीतोदृगगोचरांदशाम् उशीनराणामसिवृत्तिदःपुराकृतोऽधुनायेनशुचांविवर्धनः ३३

२७ उपासततत्समीपेआवृत्यस्थिताइत्यर्थः २८ विशीर्णंरत्नमयंकवचंयस्यविभ्रष्टानिआभरणानिस्रजश्चयस्य शरेणनिर्भिन्नंहृदयंयस्य असृजारक्तेनरुधिरेणाविलिप्तम् २९ प्रकीर्णाःकेशायस्य ध्वस्तेअक्षिणीयस्य रभसासंरंभेणदष्टोदच्छदओष्ठोयेन रजसाकुंठमावृतंमुखांभोजंयस्य छिन्नमायुधम्भुजश्चयस्य ३० तस्यपादयोरुपसमीपेआसमंतात्अपतन् ३१ ३२ विलापमेवाह अहोइतिद्वाभ्याम् अकरुणत्वमेवाहुः येनविधात्रादृशामगोचरांदशांभवान्प्रणीतःगमितः तेनविधात्रात्वमधुनाशुचांविवर्धनःकृतोऽसीत्यन्वयः ३३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

हेमहीपते त्वयाकृतज्ञ त्वमेनविनावयंकथंस्यामभवेमजीवेमइत्यर्थः अतःहेवीरयत्रत्वंयास्यसितत्रतेअनुयानमनुगमनंतवपादयोः
शुश्रूषांकुर्वतीनामस्माकंदिशदेहिआज्ञामितिशेषः ३४ निर्हारंदाहार्थंनयनमनिच्छतीनाम् अस्तमस्ताचलंप्रति ३५ परिदेवितं
रोदनम् स्वपुर्यामेवस्थितोयमः आश्रुत्यश्रुत्वा ३६ तत्रस्वयमेवोपागतोयमः बालकोभूत्वातानाह अहोइत्यादिना अहोआश्चर्यं
मृ अस्मत्तोवयसाधिकानामपिलोकस्यविधिंजन्ममरणादिप्रकारंविपश्यतामपिविमोहः मोहमेवाह यत्रयस्मादव्यक्तादागतः त
त्रैवगतमपार्थंशोचंति तदुक्तंगीतासु अव्यक्तादीनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभारत अव्यक्तनिधनान्येवतत्रकापरिदेवनेति किंच

त्वयाकृतज्ञेनवयंमहीपतेकथंविनास्यामसुहृत्तमेनते तत्रानुयानंतववीरपादयोः शुश्रूषतीनांदिशयत्रयास्यसि ३४ एवंविलपतीनांवैपरिगृह्यमृतंपतिम् अनिच्छतीनांनिर्हारमर्कोऽस्तंसन्यवर्तत ३५ तत्रह्प्रेतबधूनामाश्रुत्यपरिदेवितम् आहतान्बालकोभूत्वायमःस्वयमुपागतः ३६ यमउवाच अहोअमीषांवयसाऽधिकानांविपश्यतांलोकविधिंविमोहः यत्रागतस्तत्रगतंमनुष्यंस्वयंसधर्माअपिशोचंत्यपार्थम् ३७ अहोवयंधन्यतमायदत्रत्यक्ताःपितृभ्यांनविचिंतयामः अभक्ष्यमाणाअबलावृकादिभिःसरक्षितारक्षतियोहिगर्भे ३८ यइच्छयेशःसृजतीदमव्ययोयएवरक्षत्यवलुंपतेचयः तस्याबलाःक्रीडनमाहुरीशितुश्चराचरंनिग्रहसंग्रहे प्रभुः ३९ पथिच्युतंतिष्ठतिदिष्टरक्षितंगृहेस्थितंतद्विहतंविनश्यति जीवत्यनाथोऽपितदीक्षितोवनेगृहेऽपिगुप्तोऽस्यहतोनजीवति ४०

स्वयमपिसधर्माःमृतेनसहसमानोमृत्युलक्षणोधर्मोयेषांतथाभूताअपिशोचंति ३७ अहो
वयंसुभ्रत्तोधन्यतमाःयतःअबलादुर्बलाबालाअपिवृकादिभिरभक्ष्यमाणावयंनविचिंतयामः तत्रहेतुःयोगर्भेरक्षतिसएवसर्व
त्ररक्षिता ३८ ननुतस्यरक्षणार्थे किंप्रयोजनम् नकिंचिदपि किंतु क्रीडैवकेवलमित्याह यइति यईशः इदंविश्वम् लीलयासृज
तिरक्षति अवलुंपतेसंहरतिच भोअबलाः तस्येशितुश्चराचरंक्रीडासाधनमाहुः अतःसएवनिग्रहेसंहारेसंग्रहेपालनेचप्रभुः ३९
भुत्वमेवान्वयव्यतिरेकाभ्यांदर्शयति पथीति दिष्टेनदैवेनईश्वरेणरक्षितंचेत् तेनईश्वरेणविहतमुपेक्षितंचेत् गृहेस्थितंयत्नतःपा
ल्यमानमपि अस्यहतः तेनोपेक्षितः ४०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

तदेवंगात्मनो जन्ममरणादिकमंगीकृत्येश्वराधीनत्वान्नशोकः कार्यइत्युक्तम् इदानींतु देहानामेवजन्मादिनत्वात्मन इत्याह भूतानी
तिद्वाभ्यां भूतानि देहाः निजयोनिः स्वकारणभूतलिंगशरीरंतन्निमित्तैः कर्मभिः भवंति जायंते नभवंति नश्यंति च सर्वशः देवादिदे
हाअपि तत्रहतदाप्रकृतौदेहेस्थितोऽप्यात्मातस्याः प्रकृतेर्गुणैः देहधर्मैर्जन्मादिभिर्ननिबध्यते नयुज्यते यतअन्यतमोदेहादत्यंतवि
लक्षणः ४१ नन्वहंकृशः स्थूलइत्यादौनवैलक्षण्यंप्रतीयतेतत्राह इदमिति इदंशरीरंमोहजमविवेकादात्मत्वेनज्ञातंवस्तुतस्तुपृ
थगेवयतईयतेदृश्यतेभौतिकंचयथागृहमित्यन्वयः अत्रैवंप्रयोगः द्रष्टुरभौतिकत्वाच्च पुरुषात्शरीरंभिन्नंदृश्यत्वात् भौतिकत्वा
च्च यथाऽत्यंताविवेकिनः आत्मत्वेनाभिमतमपिगृहंततः गृहात् गृहीयथापृथक्तद्वदिति भौतिकत्वानुमानंविवृण्वन् आत्मनोज

भूतानि तैस्तैर्निजयोनिकर्मभिर्भवंति कालेन भवंति सर्वशः न तत्र हात्मा प्रकृतावपि स्थितस्तस्या गुणैरन्यतमो
निबध्यते ४१ इदंशरीरंपुरुषस्यमोहजंयथापृथग्भौतिकमीयतेगृहम् यथौदकैःपार्थिवतैजसैर्जनः काले-
नजातोविकृतोविनश्यति ४२ यथानलोदारुषुभिन्नईयतेयथाऽनिलोदेहगतःपृथक्स्थितः यथानभःसर्वग
तंनसज्जतेतथापुमान्सर्वगुणाश्रयःपरः ४३ सुयज्ञोनन्वयंशेतेमूढायमनुशोचथ यःश्रोतायोऽनुवक्तेहस-
नदृश्येतकर्हिचित् ४४

न्मादयभावमुपसंहरतियथाऔदकैः परमाणुभिर्जातोबुद्बुदादिः यथाचपार्थिवैर्जातोघटादिःय
थाचतैजसैर्जातः कुंडलादिर्विनश्यति यथातैरेवत्रिविधैः परमाणुभिर्जातोजनोदेहएवविकृतः परिणतः सन्विनश्यतिनत्वात्मेत्यर्थः
४२ पृथगवस्थानाभावेपिभिन्नत्वेदृष्टांतद्वयमाह यथेति यथाऽनलोदारुष्ववस्थितोऽपिदाहकत्वेनप्रकाशकत्वेनभिन्नएवप्रतीयते
यथाचदेहगतोऽप्यनिलोमुखनासिकादिषुपृथक्स्थितएवप्रतीयतेतथादेहस्थत्वेऽप्यात्मनः तद्धर्मयोगाभावेदृष्टांतमाह यथान-
भोनसज्जतेक्वापिसंगंनप्राप्नोति तथापुमानपिसर्वेषांगुणानांदेहेंद्रियादीनामाश्रयः तेष्वाश्रितोवापरः पृथगेवेत्यर्थः ४३ किंच हे-
मूढाः यमनुशोचथसोऽयंयुष्माभिर्दृष्टःसुयज्ञः शेतेकिमितिशोचथ नन्वेतावंतंकालमसौशृणोति अनंतरंप्रतिवक्तिच प्रत्युत्तरंददाति
इदानींतस्यादर्शनान्मृतइतिशोचामइतिचेत्सतुशोच्योनभवति प्रागपितस्यश्रोतुर्वक्तुरदर्शनादित्याह यःश्रोतेति ४४ ७
श्रीगोपालकृष्णायनमः ७ ७ ७ ७ ७ ७

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ननुमुखनासिकासंचारीप्राणः श्रोतावक्ताचदृष्टएवइतिचेत्नासौश्रोतावक्तावाअचेतनत्वादित्याह नश्रोतेति महानसुःसर्वेंद्रियचेष्टा हेतुः अतएवमुख्यः प्राणोवैमुख्यइतिश्रुतेः कस्तर्हिश्रोतावक्ताचतत्राह यस्त्विददेहेंद्रियैस्तत्तदर्थद्रष्टाआत्मा सतुप्राणदेहाभ्यामचे तनाभ्यामन्यएवसचेतनः ४५ ननुचेतनत्वेअन्यत्वेचतस्याहंकृशः स्थूलः काणोबधिरइत्यादिदेहधर्मोपलब्धिःकुतस्तत्राह भूतें द्रियमनोभिर्लिंग्यंतेलक्ष्यंतइति तथातान्देहान्तेभ्योऽन्यएवभजति अहमितिमन्यतेनर्हिकथंमोक्षस्तत्राह तच्चभजनंस्वेनते जसाविवेकबलेनउत्सृजत्यपिहीत्यनुभवंप्रमाणयति ४६ ननुविवेकानंतरमपिआहारादिकर्मसंप्रवृत्तेः बंधःस्यादेवेत्यतआह यावदिति यावल्लिंगशरीरेणान्वितः तदभिमानवानात्माभवतितावदेवतत्कर्मनिबंधनंबंधहेतुर्भवति ततोविपर्ययः देहधर्मभा त्कम् ततःक्लेशश्चानुवर्त्तते ननुलिंगाभिमानेनिवृत्तेऽपियतोऽयंमायायोगोविपर्ययादिः माययायुज्यतइतितथानपरमार्थइत्य-

नश्रोतानानुवक्ताऽयंमुख्योऽप्यत्र महानसुः यस्त्विहेंद्रियवानात्मासचान्यःप्राणदेहयोः ४५ भूतेंद्रियमनोलिं गान्देहानुच्चावचान्विभुः भजत्युत्सृजतिह्यन्यस्तच्चापिस्वेनतेजसा ४६ यावल्लिंगान्वितोह्यात्मातावत्कर्मनि बंधनम् ततोविपर्ययःक्लेशोमायायोगोऽनुवर्तते ४७ वितथाभिनिवेशोऽयंयद्गुणेष्वर्थदृग्वचः यथामनोरथः स्वप्नःसर्वमैंद्रियकंमृषा ४८ अथनित्यमनित्यंवानेहशोचंतितद्विदः नान्यथाशक्यतेकर्तुंस्वभावःशोचता- मिति ४९ लुब्धकोविपिनेकश्चित्पक्षिणांनिर्मितोऽन्तकः वितत्यजालंविदधेतत्रतत्रप्रलोभयन् ५० कुलिंग मिथुनंतत्रव्यचरत्समदृश्यत तयोःकुलिंगीसहसालुब्धकेनप्रलोभिता ५१

र्थः ४७ ननुसुखदुःखादीनांतत्सा- धनानांचसत्यत्वप्रतीतेः कुतोमायामयत्वम् तथाचबहवोवादिनः सत्यत्वमेववदंतितत्राह वितथेति वितथोमिथ्याभूतोऽयम भिनिवेशः कोऽसौगुणेषुतत्कार्येषुसुखदुःखादिषुअर्थः परमार्थइतिदृग्वचश्चेतियत् सकुतइत्यतआह यथेति यथामनोरथः स्वप्नः ४८ उपसंहरति अथेति अथतस्मात्नित्यमात्मानमनित्यंदेहंवा तद्विदः नित्यमनित्यंचजानंतः नशोचंतिनन्वेवमुपदेष्टारो पिशोचंतोदृश्यंतेतत्राह नान्यथेति ज्ञानदार्ढ्याभावात् स्वभावोननिवर्ततइत्यर्थः ४९ स्वयंसधर्माअपीतियदुक्तंतत्रेतिहासमाह लुब्धकइत्यादिना पक्षिणामंतकईश्वरेणनिर्मितःसन्यत्रयत्रतेनतत्रतत्रतान्कणादिभिः प्रलोभयन्जालंविस्तार्यविशेषेणधृ तवान् पाठांतरेतेषामामिषादिभिः प्रलोभनंकृतवानित्यर्थः ५० कुलिंगः कंदभक्षी पक्षिविशेषःकुलिंगयोर्मिथुनम् ५१

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शितस्तंत्यांजालस्यसूत्रैः सज्जितबंधं प्राप्तं तामापन्नामापदंप्राप्तांदृष्ट्वाकुलिंगः पक्षीतांमोचितुमकल्यः सन्पर्यदेवयत्तद्दुःखशा-
रवामाश्रित्यविलापंचकार ५२ आकरुणयासर्वतोऽनुकंप्ययास्त्रियाकिंकरिष्यति ५३ आत्मनोदेहस्यार्द्धेन अनेनविधुरायुषाभा-
र्याशून्यंजीवितेनदुःखंययाभवत्येवंजीवताकिंमेप्रयोजनम् अतोमामपिकामंनयत्वित्यन्वयः ५४ नजाताः पक्षायेषांतान् बालका
न्कथंबिभर्मिपुष्यामि मंदभाग्याः प्रजाः मातरंप्रतीक्षंते ५५ शाकुनिकः पक्षिहंताविलीनः सन् ५६ आत्मापायंस्वमृत्युमपश्यंतः

साऽसज्जतशितस्तंत्यांमहीषीकालयंत्रिता कुलिंगस्तांतथापन्नांनिरीक्ष्यभृशदुःखितः स्नेहादकल्यः कृप
णः कृपणांपर्यदेवयत् ५२ अहोअकरुणोदेवः स्त्रियाकरुणयाविभुः कृपणंमाऽनुशोचंत्यादीनयाकिंकरिष्य
ति ५३ कामंनयतुमांदेवः किमर्द्धेनात्मनोहिमेदीनेनजीवतादुःखमनेनविधुरायुषा ५४ कथंत्वजातपक्षांस्ता
न्मातृहीनान्बिभर्म्यहम् मंदभाग्याः प्रतीक्षंतेनीडेमेमातरंप्रजाः ५५ एवंकुलिंगंविलपंतमारात्प्रियावियोगातु
रमश्रुकंठम् सएवतंशाकुनिकः शरेणविव्याधकालप्रहितोविलीनः ५६ एवंयूयमपश्यंत्यआत्मापायमबुद्धयः
नैनंप्राप्स्यथशोचंत्यः पतिंवर्षशतैरपि ५७ हिरण्यकशिपुरुवाच बालएवंप्रवदतिसर्वेविस्मितचेतसः ज्ञात
योमेनिरेसर्वमनित्यमयथोत्थितम् ५८ यमएतदुपाख्यायतत्रैवांतरधीयत ज्ञातयोऽपिसुयज्ञस्यचक्रुर्यत्सां
परायिकम् ५९ ततः शोचतमायूयंपरंचात्मानमेवच कआत्माकः परोवाऽत्रस्वीयः पारक्यएववा स्वपराभि-
निवेशेनविनाऽज्ञानेनदेहिनाम् ६० नारदउवाच इतिदैत्यपतेर्वाक्यंदितिराकर्ण्यसस्नुषा पुत्रशोकंक्षणात्त्य
क्त्वातत्त्वेचित्तमधारयत् ६१ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेदितिशोकापनयनंनामद्वितीयोऽध्यायः२
नारदउवाच हिरण्यकशिपूराजन्नजेयमजरामरम् आत्मानमप्रतिद्वंद्वमेकराजंव्यधित्सत १

५७ अयथोत्थितं
मिथ्यैवाविर्भूतम् ५८ सांपरायिकंपरलोककृत्यम् ५९ अशोचतइतिपाठेऽडागमआर्षः स्वपरइत्यभिनिवेशएवाज्ञानंतेनविना
६० सस्नुषास्नुषयासहिता ६१ इ॰स॰टी॰२ तृतीयेतस्यतपसातप्तंवीक्ष्यजगद्विधिः आगत्यविस्मितस्तेनसंस्तुतश्च वरानदात्
१ तदेवंसाधूनांकदनेदानवानादिश्यबंधूनांशोकंतत्त्वनिरूपणेनापनीययत्कृतवांस्तदाह हिरण्यकशिपुरित्यादिना अप्रतिद्वंद्वंप्रति
पक्षहीनमेकराजमेकमेवराजानंव्यधित्सतकर्तुमैच्छत् १ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उर्ध्वौबाहूयस्य नभसिदृष्टिर्यस्य पादांगुष्टेनाश्रिताअवनिर्येन २ जयतांदीधितिभिः अंशुभिः रश्मिभिः प्रलयकर्ताअर्कइवरेजे
पूर्वंयेअलक्षिताः संतोभुविविचेरुस्तेदेवाः पुनःस्तानिस्थानानिभेजिरे ३ विष्वगीरितः सर्वतः प्रसृतः सन्त्रिलोकीमतपत् तापया
मास ४ द्वीपैरद्रिभिश्चसहिताभूश्चचाल ५ ६ तत्रबलिहाराः करप्रदाः पूजाकारणाइतिवा अभितोभवतीत्यभिभूः हे अभिभोस
र्वाधिपते पागंतरेभोइतिसंबोधनम् अभितोयावल्लनंक्ष्यंतीतिसंबंधः ७ ब्रह्मणस्तस्मिन्नुद्देषमुत्पादयितुंतत्संकल्पमाहुः तस्येति
चतुर्भिः तथाप्यस्माभिर्निवेदितंत्वयाश्रूयताम् ८ तपोयोगयोः समाधिनानिष्ठयासर्वधिष्ण्येभ्यः श्रेष्ठंनिजासनंसत्यलोकंयथा

सतेपेमंदरद्रोण्यांतपः परमदारुणम् ऊर्ध्वबाहुर्नभोदृष्टिः पादांगुष्ठाश्रितावनिः २ जटादीधितिभीरेजेसंवर्तार्क
इवांशुभिः तस्मिंस्तपस्तप्यमानेदेवाःस्थानानिभेजिरे ३ तस्यमूर्ध्नः समुद्भूतः सधूमोग्निस्तपोमयः तिर्यगूर्ध्वम
धोलोकानतपद्विष्वगीरितः ४ चुक्षुभुर्नद्युदन्वंतः सद्वीपाद्रिश्चचालभूः निपेतुः सग्रहास्ताराजज्वलुश्चदिशोद
श ५ तेनतप्तादिवंत्यक्त्वाब्रह्मलोकंययुः सुराः धात्रेविज्ञापयामासुर्देवदेवजगत्पते ६ दैत्येंद्रतपसातप्ता दिवि
स्थातुंनशक्नुमः तस्यचोपशमंभूमन्विधेहियदिमन्यसे लोकानयावन्नंक्ष्यंतिबलिहारास्तवाभिभो ७ तस्या
यंकिलसंकल्पश्चरतोदुश्चरंतपः श्रूयतांकिंनविदितस्तवाथापिनिवेदितम् ८ सृष्ट्वाचराचरमिदंतपोयोगस-
माधिना अध्यास्तेसर्वधिष्ण्येभ्यः परमेष्ठीनिजासनम् ९ तदहंवर्धमानेनतपोयोगसमाधिना कालात्मनोश्च
नित्यत्वात्साधयिष्येतथात्मनः १० अन्यथेदंविधास्येहमयथापूर्वमोजसा किमन्यैः कालनिर्धूतैः कल्पांतेवैष्णव
वादिभिः ११

अध्यास्तेअधितिष्ठति ९ तत्तथैवात्मनः साधयिष्यामि ननुब्रह्मणाअतिदीर्घायुषातपस्तप्त्वातत्साधितमन्यः
कुतस्तत्साधयेत्तत्राहुः कालात्मनोरिति यद्यप्यायुषोऽल्पत्वेनदेहोवारंवारंम्रियेततथाऽपिकालस्यआत्मनश्चनित्यत्वात् बहुभि
र्जन्मभिस्तपस्तप्त्वातत्साधयिष्याम्येवेति १० वर्धमानेनेतियदुक्तं तदभिप्रायमाह अन्यथेति अन्यथाऽसत्यऽसत्यादिव्यत्ययेन अ
यथापूर्वंपुण्यपापादिव्यत्ययेन इदंजगद्विधास्यामि अन्यैः वैष्णवादिभिः ध्रुवादिपदैः किंप्रयोजनमतस्तदेवसाधयिष्यामि ११
श्रीगोपालोविजयते ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इतित्वत्पदापहरणेतस्यनिर्बंधंशुश्रुम अतएवासौतपः परममास्थितोवर्त्ततेयदत्रयुक्तंतत् अनंतरमेवविधत्स्व १२ अन्यथातव-
स्थानभ्रंशेसतिसाधूनामनिष्टंस्यादितिशोचंतआहुः तवपारमेष्ठ्यमिदमासनंद्विजानांगवांच भवायउद्भवाय श्रेयसेसुखाय भू-
त्यैऐश्वर्यायक्षेमायलब्धपालनायविजयायउत्कर्षाय १३ १४ वल्मीकादिभिः प्रतिच्छन्नंप्रथमंनददर्श पश्चात्कथंचिद्विलक्ष्यतं
प्राहेतिद्वयोरन्वयः पिपीलिकाभिः आचीर्णंसमंतात्भक्षितंमेदश्चत्वक्चमांसंचशोणितंचयस्य १५ अभ्रेणापिहितंछन्नंरविमिववि

इतिशुश्रुमनिर्बंधंतपःपरममास्थितः विधत्स्वानंतरंयुक्तंस्वयंत्रिभुवनेश्वर १२ तवासनंद्विजगवांपारमेष्ठ्यंज
गत्पते भवायश्रेयसेभूत्यैक्षेमायविजयायच १३ इतिविज्ञापितोदेवैर्भगवानात्मभूर्नृप परीतोभृगुदक्षाद्यैर्ययौ
दैत्येश्वराश्रमम् १४ नददर्शप्रतिच्छन्नंवल्मीकतृणकीचकैः पिपीलिकाभिराचीर्णंमेदस्त्वङ्मांसशोणितम् १५
तपंतंतपसालोकान्यथाभ्रापिहितंरविम् विलक्ष्यविस्मितःप्राहप्रहसन्हंसवाहनः १६ ब्रह्मोवाच उत्तिष्ठो
त्तिष्ठभद्रंतेतपःसिद्धोसिकाश्यप वरदोहमनुप्राप्तोव्रियतामीप्सितोवरः १७ अद्राक्षमहमेतंतेहृत्सारंमहद
द्भुतम् दंशभक्षितदेहस्यप्राणाह्यस्थिषुशेरते १८ नैतत्पूर्वर्षयश्चक्रुर्नकरिष्यंतिचापरे निरंबुर्धारयेत्प्राणान्को
वैदिव्यसमाःशतम् १९ व्यवसायेनतेनेनदुष्करेणमनस्विनाम् तपोनिष्ठेनभवताजितोहंदितिनंदन २० तत-
स्तआशिषःसर्वाददाम्यसुरपुंगव मर्त्यस्यतेअमर्त्यस्यदर्शनंनाफलंमम २१ नारदउवाच इत्युक्त्वादिभवोदे
वोभक्षितांगंपिपीलिकैः कमंडलुजलेनौक्षद्दिव्येनामोघराधसा २२ सतत्कीचकवल्मीकात्सहओजोबलान्वि
तः सर्वावयवसंपन्नोवज्रसंहननोयुवा उत्थितस्तप्तहेमाभोविभावसुरिवैधसः २३ सनिरीक्ष्यांबरेदेवंहंसवा
हमवस्थितम् ननामशिरसाभूमौतद्दर्शनमहोत्सवः २४

लक्ष्यविस्मितःप्राह १६ १७ हृत्सारंधैर्यम् दंशैर्मक्षिकादि-
विशेषैर्भक्षितोदेहोयस्य १८ निरंबुःनिषिद्धमंबुयेनसःत्यक्तोदकइत्यर्थः १९ तेत्वयाअनेनव्यवसायेनैवतावज्जितोःहम् तपोनि
ष्ठेनभवताप्रकर्षेणजितः २० मर्त्यस्यतवअमर्त्यस्यममदर्शनमफलंनिष्फलंनभवति अतोवरंवृणीष्व २१ आदौभवतीतिआदि
भवोब्रह्माऔक्षत्प्रोक्षितवान् २२ वज्रवत्संहननमंगदार्ढ्यंयस्य तप्तस्यहेम्नइवआभादेहकांतिर्यस्यसगिराअगृणादित्युत्तरेणा
न्वयः २३ तस्यदर्शनेनमहानुत्सवोयस्य २४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

हर्षेणाश्रूणिपुलकोद्भेदश्चयस्यसः २५ अंधेनातिबिडेन तत्रहेतुः कालसृष्टेन प्रकृतिगुणरूपेणनतुध्वांतेन तमसावृतमिदंजगत् यःअ
भिव्यनक् अभिव्यक्तमकरोत् २६ यश्चत्रिगुणेनात्मनाइदंजगत् सृजति अवति पालयति लुंपति संहरतिच तस्मैरजःसत्वतमसांधाम्ने
आश्रयायमहतेपरायपरमेश्वरायनमइतिद्वयोरन्वयः २७ अत्रचस्वप्रकाशकत्वंजगत्प्रकाशकत्वंतत्कारणत्वंतत्सृष्ट्यादिकर्तृत्वंम
हत्त्वंपरमेश्वरत्वंचेतिषड्विधत्वमुक्तम् तदेवप्रपंचयन्नमस्करोति नमइतिचतुर्भिः बीजायकारणाय तत्रहेतुः आद्यायज्ञानंज्ञप्तिः
विज्ञानंविषयाकारंज्ञानंमूर्तिर्यस्यतस्मै अनेनस्वप्रकाशकत्वंजगत्प्रकाशकत्वंचदर्शितं बीजायेतिनिमित्तत्वमुक्तम् उपादानत्वमाह
प्राणादयोयेविकारास्तेरूपैर्व्यक्तिंकार्याकारमीयुषेप्राप्तवते २८ एवमात्मनात्रिवृत्ताचेत्यनेनोक्तंकारणत्वंद्वेधादर्शितम् महत्वमीश्व

उत्थायप्रांजलिःप्रह्वईक्षमाणोदृशाविभुम् हर्षाश्रुपुलकोद्भेदोगिरागद्गदयाऽगृणात् २५ हिरण्यकशि
पुरुवाच कल्पांतकालसृष्टेनयोंधेनतमसावृतम् अभिव्यनक्जगदिदंस्वयंज्योतिःस्वरोचिषा २६ आ
त्मनात्रिवृताचेदंसृजत्यवतिलुंपति रजःसत्वतमोधाम्नेपरायमहतेनमः २७ नमआद्यायबीजायज्ञानवि
ज्ञानमूर्तये प्राणेंद्रियमनोबुद्धिविकारैर्व्यक्तिमीयुषे २८ त्वमीशिषेजगतस्तस्थुषश्चप्राणेनमुख्येनपतिः
प्रजानाम् चित्तस्यचित्तेर्मनइंद्रियाणांपतिर्महान्भूतगुणाशयेशः २९ त्वंसप्ततंतून्वितनोषितन्वात्रय्या
चातुर्होत्रकविद्ययाच त्वमेकआत्मात्मवतामनादिरनंतपारःकविरंतरात्मा ३०

रत्वंचाह त्वमिति त्वमेवजग-
तोजंगमस्यतस्थुषःस्थावरस्यच ईशिषेनियंताभवसि केनमुख्येनप्राणेनसूत्रात्मरूपेण अतस्त्वंप्रजानांपतिः तासांचित्तस्यचित्ते
श्चतत्परिणामभूतायाश्चेतनायाःमनसश्चतन्नियम्यानामिंद्रियाणांचपतिःअतस्त्वमेवमहान् भूतानामाकाशादीनांतद्गुणानांशब्द
दिविषयाणां आशयानांतद्वासनानामीशश्च एतेनैवस्रष्टृत्वंदर्शितम् २९ इदानींयज्ञप्रवर्तकत्वेनांतर्यामित्वेनजगत्पालकत्वमा
ह त्वमेवसप्ततंतून् अग्निष्टोमादियज्ञान् विस्तारयसि कथंत्रय्यातन्वावेदत्रयरूपेणकथंभूतया चत्वारोहोतारोयत्रतच्चातुर्होत्र
कंकर्मतद्विषययाविद्यया आत्मवतांप्राणिनामात्मभूतस्त्वमेवांतरात्माच अंतर्यामी कुतः यतः कविःसर्वज्ञः तत्कुतः एकःअस
ङः तत्रहेतुःअनादिःअनंतपारश्चेति नास्त्यंतःपारश्चकालतोदेशतोयस्य ३०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कालरूपेणसंहर्तृत्वमाह त्वमेवेतिलवाद्यैः कालावयवैः क्षिणोषि क्षपयसि तदेवंसृष्ट्यादिकर्तृत्वेपिनिर्विकारत्वमेवाह कूट
स्थइति तत्रहेतवः आत्माज्ञानरूपः परमेष्ठीपरमेश्वरः अजः जन्मशून्यः महान् अपरिछिन्नः किंच जीवलोकएवकर्मवशा
ज्जन्मादिभिर्विक्रियते त्वंतुतस्यजीवः जीवनहेतुः यतस्तस्यात्मानियंता ३१ तत्कुतः तत्राह त्वत्तइति त्वत्तोव्यतिरिक्तंयदि
किंचिद्भवेत्तर्हितस्मात्तवजन्मादिविकारोनियम्यत्वादिकंवाभवेत् तत्तुनास्तीत्याह त्वत्तः परंकारणमपरंकार्यम् तत्रच एजत्
जंगममनेजत् स्थावरंच त्वद्व्यतिरिक्तंनास्ति ननुमद्बोधकशास्त्रंव्यतिरिक्तमस्तीतिचेत् नयतः विद्यावेदोपवेदादिविद्यास्था
नानिकलाश्चतदंगानितत्वैवतनवः नतुत्वद्व्यतिरिक्ताः तत्कुतः यतः त्वंबृहत् ब्रह्मैवासि तदपिकुतः तत्राह हिरण्यरूपंब्रह्मां
डंगर्भेयस्यसः त्रिपृष्ठः त्रिगुणात्मकस्यप्रधानस्यपृष्ठेपरतः स्थितः अक्षरात्परतः परइत्यादिश्रुतेः ३२ ननुब्रह्मांडशरीरस्यजी

त्वमेवकालोऽनिमिषोजनानामायुर्लवाद्यवयवैः क्षिणोषि कूटस्थआत्मापरमेष्ठ्यजोमहांस्त्वंजीवलो
कस्यचजीवआत्मा ३१ त्वत्तः परंनापरमप्यनेजदेजच्चकिंचिद्व्यतिरिक्तमस्ति विद्याकलास्तेतनवश्चसर्वाहि
रण्यगर्भोसिबृहत्त्रिपृष्ठः ३२ व्यक्तंविभोस्थूलमिदंशरीरंयेनेंद्रियप्राणमनोगुणांस्त्वं भुंक्षेस्थितोधाम
निपारमेष्ठ्येअव्यक्तआत्मापुरुषः पुराणः ३३ अनंताऽव्यक्तरूपेणयेनेदमखिलंततं चिदचिच्छक्तियु
क्तायतस्मैभगवतेनमः ३४ यदिदास्यस्यभिमतान्वरान्मेवरदोत्तम भूतेभ्यस्त्वद्विसृष्टेभ्योमृत्युर्माभू
न्ममप्रभो ३५ नांतर्बहिर्दिवानक्तमन्यस्मादपिचायुधैः नभूमौनांबरेमृत्युर्ननरैरपिमृगैरपि ३६ व्य
सुभिर्वासुमद्भिर्वासुरासुरमहोरगैः अप्रतिद्वंद्वतांयुद्धेऐकपत्यंचदेहिनाम् ३७ वस्यममकुतोब्रह्मत्वंकुतोवा

ब्रह्मांडगर्भत्वादितत्राह व्यक्तंकार्यमिदंतवशरीरं व्यक्तंस्पष्टमितिवायेनशरीरेणत्वमिंद्रियप्राणमनसांगुणान् विषयान्भुं
क्षे किंचपारमेष्ठ्येपरमेश्वर्येधामनिस्वस्वरूपेस्थितएवभुंक्षेनतुअस्मदादिवत् स्वरूपतिरोधानेनअतस्त्वमव्यक्तआत्मानिरु
पाधिब्रह्मैवपुराणपुरुषश्चेत्यर्थः ३३ ननुब्रह्मत्वंपुराणपुरुषत्वंकथमेकस्यतत्राह अनंतइति हेअनंतयेनत्वयाअव्यक्तेनम
नोवचनागोचरेणरूपेणइदंविश्वंततंव्याप्तं तस्मैतुभ्यंभगवतेअचिंत्यैश्वर्यायनमः भगवत्वेहेतुः चिदचिच्छक्तियुक्तायचि- ९
च्छक्तिर्विद्याअचिच्छक्तिर्मायाताभ्यांयुक्तायेति ३४ ३५ अन्यस्मात्त्वत्सृष्टव्यतिरिक्तादपिहेभगवन् आयुधैर्मृत्युर्माभूत् ३६ व्य
सुभिः अप्राणैः असुमद्भिः सप्राणैः यथाआत्मानस्तवास्तिमहिमातथा अप्रतिद्वंद्वतादिकंदेहीतिशेषः ३७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तपसायोगेनचप्रभावोयेषांतेषांतत् अणिमाद्यैश्वर्यंनरिष्यतिननश्यतिनत्वद्देहीत्यर्थः ३८ इतिसप्तमस्कंधेटीकायांतृतीयो
ध्यायः ३ चतुर्थेतुवरान्लब्ध्वाविजित्याखिललोकपान् विष्णुद्वेषेणतान्सर्वान्दैत्येंद्रःसमपीडयत् १ शतधृतिः ब्रह्मा १ मेमत्तः
यद्यपियद्यपीमेदुर्लभाः २ अमोघोनुग्रहोयस्य प्रजेश्वरैर्मरीच्यादिभिः ३ यदर्थंतपस्तमंतदाह एवमित्यादि ४ ५ ६ सर्वेषांसत्वा

सर्वेषांलोकपालानांमहिमानंयथात्मनः तपोयोगप्रभावानांयन्नरिष्यतिकर्हिचित् ३८ इतिश्रीभागवतेम·
हा० हिरण्यकशिपोर्वरप्रदानंनामतृतीयोध्यायः ३ नारदउवाच एवंवृतःशतधृतिर्हिरण्यकशिपोर·
थ प्रादात्तत्तपसाप्रीतोवरांस्तस्यसुदुर्लभान् ४ ब्रह्मोवाच तातेमेदुर्लभाःपुंसांयान्वृणीषेवरान्मम त
थापिवितराम्यंगवरान्यदपिदुर्लभान् २ ततोजगामभगवानमोघानुग्रहोविभुः पूजितोसुरवर्येणस्तू
यमानःप्रजेश्वरैः ३ एवंलब्धवरोदैत्योबिभ्रद्धेममयंवपुः भगवत्यकरोद्द्वेषंभ्रातुर्वधमनुस्मरन् ४
सविजित्यदिशःसर्वालोकांश्चत्रीन्महासुरः देवासुरमनुष्येंद्रान्गंधर्वगरुडोरगान् ५ सिद्धचारणवि
द्याध्रानृ षीन्पितृपतीन्मनून् यक्षरक्षःपिशाचेशान्प्रेतभूतपतीनथ ६ सर्वसत्वपतीन्जित्वावशमा
नीयविश्वजित् जहारलोकपालानांस्थानानिसहतेजसा ७ देवोद्यानश्रियाजुष्टमध्यास्तेस्मत्रिविष्टपम् म
हेंद्रभवनंसाक्षान्निर्मितंविश्वकर्मणा ८ त्रैलोक्यलक्ष्म्यायतनमध्युवासाखिलर्धिमत् यत्रविद्रुमसोपा·
नामहामारकताभुवः यत्रस्फाटिककुड्यानिवैडूर्यस्तंभपंक्तयः ९ यत्रचित्रवितानानिपद्मरागासनानिच
पयःफेननिभाःशय्यामुक्तादामपरिच्छदाः १० कूजद्भिर्नूपुरैर्देव्यःशब्दयंत्यइतस्ततः रत्नस्थलीषुपश्यंति
सुदतीःसुंदरंमुखम् ११ तस्मिन्महेंद्रभवनेमहाबलोमहामनानिर्जितलोकएकराट् रेमेभिवंद्यांघ्रियु
गःसुरादिभिःप्रतापितैरूर्जितचंडशासनः १२

नांप्राणिजातानांयेपतयस्तान् ७ त्रिविष्टपंस्वर्गमध्यास्तेस्म अधि
ष्ठितवान् महेंद्रभवनमध्युवास अधिवसतिस्म ८ अखिलसमृद्धियुक्तत्वमेवाह यत्रेतित्रिभिः ९ मुक्तादामानिपरिच्छदाः परि
करायासाम् १० सुदतीःसुदत्यः ११ ऊर्जितमधिकंचंडंतीव्रंशासनंयस्य १२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अंगहेराजन् उरुगंधिनाउग्रगंधेनमधुनासुरयामत्तम् अतएवविवृत्तेविघूर्णितेताम्रेअक्षिणीयस्यतम् अशेषधिष्ण्यपाः सर्वलोकपालाः उपायनयुक्तैःपाणिभिरुपासतसेवंते त्रिभिर्ब्रह्मविष्णुरुद्रैर्विना पदमाश्रयंभूतम् १३ उपासनप्रकारमाह जगुरिति १४ १५ १६ तस्यत्योनद्यःऊहुःवहंतिस्म घृतदुग्धादीन् रत्नाकरानेवाह क्षारेति १७ आक्रीडंक्रीडास्थानम् द्रुमाःसर्वेषुऋतुषुगुणान् पुष्पफला

तमंगमत्तंमधुनोरुगंधिनाविवृत्तताम्राक्षमशेषधिष्ण्यपाः उपासतोपायनपाणिभिर्विनात्रिभिस्तपोयोगबलौजसांपदम् १३ जगुर्महेंद्रासनमोजसास्थितंविश्वावसुस्तुंबुरुरस्मदादयः गंधर्वसिद्धाऋषयोस्तुवन्मुहुर्विद्याधराअप्सरस्श्चपांडव १४ सएववर्णाश्रमिभिःक्रतुभिर्भूरिदक्षिणैः ईज्यमानोहविर्भागानग्रहीत्स्वेनतेजसा १५ अकृष्टपच्यातस्यासीत्सप्तद्वीपवतीमही तथाकामदुघाद्यौस्तुनानाश्चर्यपदंनभः १६ रत्नाकराश्चरत्नौघांस्तत्पत्न्यश्चोहुरूर्मिभिः क्षारसिंधुघृतक्षौद्रदधिक्षीरामृतोदकाः १७ शैलाद्रोणीभिराक्रीडंसर्वर्तुषुगुणान्द्रुमाः दधारलोकपालानामेकएवपृथग्गुणान् १८ सइत्थंनिर्जितककुबेकराड्विषयान्प्रियान् यथोपजोषंभुंजानोनातृप्यदजितेंद्रियः एवमैश्वर्यमत्तस्यदृप्तस्योच्छास्त्रवर्तिनः कालोमहान्व्यतीयायब्रह्मशापमुपेयुषः २० तस्योग्रदंडसंविग्नाःसर्वेलोकाःसपालकाः अन्यत्रालब्धशरणाःशरणंययुरच्युतम् २१ तस्येनमोस्तुकाष्ठायैयत्रात्माहरिरीश्वरः यद्गत्वाननिवर्ततेशांताःसंन्यासिनोमलाः २२ इतितेसंयतात्मानःसमाहितधियोमलाः उपतस्थुर्हृषीकेशंविनिद्रावायुभोजनाः २३ तेषामाविरभूद्वाणीअरूपामेघनिःस्वना सन्नादयंतीककुभःसाधूनामभयंकरी २४ माभैष्टविबुधश्रेष्ठाःसर्वेषांभद्रमस्तुवः मद्दर्शनंहिभूतानांसर्वश्रेयोपपत्तये २५ ज्ञातमेतस्यदौरात्म्यंदैतेयापसदस्ययत् तस्यशांतिंकरिष्यामिकालंतावत्प्रतीक्षत २६

दीन् सचलोकपालानांपृथग्विधान्गुणान् वर्षणदहनशोषणादीनेकएवदधार १८ निर्जिताःककुभोयेन यथोपजोषंयथाप्रीति १९ महान्कालः एकसप्ततियुगान् किंचिदधिकान् २० २१ २२ २३ अरूपावक्ररहिता २४ ममदर्शनंस्तवनंश्रवणंसर्वेषांश्रेयसामुपपत्तयेप्राप्तयेभवति २५ २६ ७ ७ ७ १०

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२७ ननुदेवादिविद्वेषेपिअस्यविनाशोनास्तिब्रह्मवरेणोर्जितत्वात्तत्राह निर्वैरायेति सर्वमहंसहेनभक्तद्रोहमितिभावः २८ अस्तं
वहतंमेनिरे नद्यनीतत्वद्वेषेप्रवृत्तत्वादितिभावः २९ तमेवद्वेषंवक्तुमादौस्तस्यमहत्वमाह तस्येति गुणैर्महानभूत् गुणानेवाह
महदुपासकइत्यादिना ३० सत्यासंधाप्रतिज्ञायस्य एकएवप्रियश्चसुहृत्तमश्च ३१ दासवत्सम्यक्नताआर्याणामंघ्रयोयेन
गुरुषुईश्वरइतिभावनायस्य ३२ व्यसनेषुप्राप्तेष्वपिनोद्विग्नचित्तः दृष्टश्रुतेषुगुणेषुविषयेषुइहामुत्रभोगेषुनिस्पृहः यतस्तेषुअ

यदादेवेषुवेदेषुगोषुविप्रेषुसाधुषु धर्मेमयिचविद्वेषःसवाआशुविनश्यति २७ निर्वैरायप्रशांतायस्वसु-
तायमहात्मने प्रह्लादाययदाद्रुह्यद्धनिष्येऽपिवरोर्जितम् २८ नारदउवाच इत्युक्तालोकगुरुणातंप्रण-
म्यदिवौकसः न्यवर्त्तंतगतोद्वेगामेनिरेचासुरंहतम् २९ तस्यदैत्यपतेःपुत्राश्चत्वारःपरमाद्भुताः प्रह्लादो
भून्महांस्तेषांगुणैर्महदुपासकः ३० ब्रह्मण्यःशीलसंपन्नःसत्यसंधोजितेंद्रियः आत्मवत्सर्वभूतानामेकः
प्रियसुहृत्तमः ३१ दासवत्संनतार्यांघ्रिःपितृवद्दीनवत्सलः भ्रातृवत्सदृशेस्निग्धोगुरुष्वीश्वरभावनः वि-
द्यार्थरूपजन्माढ्योमानस्तंभविवर्जितः ३२ नोद्विग्नचित्तोव्यसनेषुनिस्पृहःश्रुतेषुदृष्टेषुगुणेष्ववस्तुदृक् दां-
तेंद्रियप्राणशरीरधीःसदाप्रशांतकामोरहितासुरोऽसुरः ३३ यस्मिन्महद्गुणाराजन्गृह्यंतेकविभिर्मुहुः न-
तेऽधुनाऽपिधीयंतेयथाभगवतीश्वरे ३४ यंसाधुगाथासदसिरिपवोऽपिसुरानृप प्रतिमानंप्रकुर्वंतिकिमु-
तान्येभवादृशाः ३५ गुणैरलमसंख्येयैर्माहात्म्यंतस्यसूच्यते वासुदेवेभगवतियस्यनैसर्गिकीरतिः ३६ न्य-
स्तक्रीडनकोबालोजडवत्तन्मनस्कया कृष्णग्रहगृहीतात्मानवेदजगदीदृशम् ३७ आसीनःपर्यटन्नश्नञ्शयानः
प्रपिबन्ब्रुवन् नानुसंधत्तएतानिगोविंदपरिरंभितः ३८

वस्तुदृक् दांताइंद्रियादयोयस्यरहितःआसुरोभावोमत्सरा
दिर्यस्यसः असुरोऽपिसन् प्रशांतकामः ३३ अधुनाऽपितेगुणानापिधीयंते तिरोहितानभवंति ३४ साधुगाथासदसिदेवासु
रमनुष्याणांमध्येकःसाधुरितिप्रसंगवत्यांसभायांयंप्रह्लादंप्रतिमानंदृष्टांतम् ३५ सूच्यतेमयाकेवलंद्योत्यतेसुष्ठुकथ्यतइति
वा ३६ नैसर्गिकरतेर्लिंगान्याह न्यस्तक्रीडनकइतिषड्भिः तन्मनस्कतयातदेकचित्तत्वेन ३७ एतानिआसनादीनिगोविंदेनपरिरंभि
तःआत्मनाएकीकृतः ३८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रुदति रोदितिरौति वैकुंठस्यचिंतयाशबलाव्यामिश्राः स्मिताचेननायस्य तस्यचिंतयाआल्हादोयस्य ३९ क्वचिदुत्कंठः मुक्तकंठःसन् अनुचकार तच्चेष्टादिकंस्वयंकृतवान् ४० संस्पर्शस्तद्भावापत्तिः तेननिर्वृतः अस्पदः स्थिरोयः प्रणयस्तेनयः आनंदः तेनयत्सलिलंतेनयुक्ते आमीलितेईषन्निमीलितेईक्षणेयस्यसः ४१ आत्मनः परांनिर्वृतिंतन्वन् दुःसंगेनदीनस्यान्यस्यापिमनः शमंशांतंव्यधात् ४२ अघंद्रोहमकरोत् ४३ प्रथमाध्यायांते पृष्टमेवार्थमतिविस्मयेनपुनः पृच्छति देवर्षइति तवत्वत्तः तववाक्यमितिवासाधवेअघमदात् साधोद्रोहम्कृतवानितियत् एतद्वेदितुंज्ञातुमिच्छामः ४४ उपालभंतेआक्षिपंति अघंतुनैव

क्वचिद्रुदतिवैकुंठचिंताशबलचेतनः क्वचिध्दसतितच्चिंताल्हादउद्गायतिक्वचित् ३९ नदतिक्वचिदुत्कंठोविलज्जोनृत्यतिक्वचित् क्वचित्तद्भावनायुक्तस्तन्मयोऽनुचकारह ४० क्वचिदुत्पुलकस्तूष्णीमास्तेसंस्पर्शनिर्वृतः अस्पंदप्रणयानंदसलिलामीलितेक्षणः ४१ सउत्तमश्लोकपदारविंदयोर्निषेवयाकिंचनसंगलब्धया तन्वन्परांनिर्वृतिमात्मनोमुहुर्दुःसंगदीनान्यमनः शमंव्यधात् ४२ तस्मिन्महाभागवतेमहाभागेमहात्मनि हिरण्यकशिपूराजन्नकरोदघमात्मजे ४३ युधिष्ठिरउवाच देवर्षएतदिच्छामोवेदितुंतवसुव्रत यदात्मजायशुद्धायपितादात्साधवेह्यघम् ४४ पुत्रान्विप्रतिकूलान्स्वान्पितरः पुत्रवत्सलाः उपालभंतेशिक्षार्थंनैवाघमपरोयथा ४५ किमुतानुवशान्साधूंस्तादृशान्गुरुदेवतान् एतत्कौतूहलंब्रह्मन्नस्माकंविधमप्रभो पितुः पुत्रायद्द्वेषोमरणायप्रयोजितः ४६ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेप्रन्हादचरित्रेचतुर्थोऽध्यायः ४ नारदउवाच पौरोहित्यायभगवान्वृतः काव्यः किलासुरैः शंडामर्कौसुतौतस्यदैत्यराजगृहांतिके १ कुर्वंति अपरः

शत्रुरिव ४५ अनुवशान् अनुकूलान्साधून् अरागरोषान् गुरुः पितैवदेवतायेषांतानुदिश्यअघंनकुर्वंतिइतिकिमुवक्तव्यमित्यर्थः पुत्रायपुत्रमुद्दिश्यपितुर्द्वेषः पित्राकृतोद्वेषः पुत्रस्यमरणार्थंप्रयोजितः प्रवर्तितइतियत् एतत्कौतूहलंविधम अपाकुरुयद्वा यद्यस्मात्पुत्राययोद्वेषः सपितुर्मरणायप्रयोजितः अतएतत्कौतूहलंविधमइत्यर्थः ४६ इतिसप्तमस्कंधेटीकायांचतुर्थोऽध्यायः ४ पंचमेगुरुतोऽधीतंत्यक्त्वाविष्णुस्तौरतम् घातयन्द्विपसर्पाद्यैःसुतंदैत्योनचाशकत् १ भगवद्भक्तिरेवविद्वेषेकारणमितिवक्तुमाह पौरोहित्यायेत्यादिना काव्यः शुक्रः तस्यसुतौतत्रन्यवसतामितिशेषः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पाठ्यान् दंडनीत्यादीन् पाठ्यानसुरबालकानितिवाऽन्वयः २ अनुश्रवणानंतरम् तथैवपपाठच किंतुतत्साधुनमेने नचहेतुः स्वःप-
रइत्यसद्ग्रहोमिथ्याऽभिनिवेशएवाश्रयोयस्यतत् ३ ४ हेअसुरवर्यअसद्ग्रहात् अहंममेतिमिथ्याऽभिनिवेशाद्धेतोः सम्यगुद्वि-
ग्नाविषण्णाधीर्येषांते वनंगमः सन्हरिमाश्रयेतेतियत् तदेवाहंसाधुमन्ये कथंभूतंगृहम् आत्मपातमात्मनःअधःपातनिमित्तम् कु-
तः अंधकूपवत्मोहावहम् ५ परपक्षेविष्णोसमाहिताः परिनिष्ठिताः हासेहेतुः बुद्धिरिति ६ विष्णुपक्षैर्भागवतैः हेतुभूतैः नतु

तौराज्ञाप्रापितंबालंप्रह्लादंनयकोविदम् पाठयामासतुःपाठ्यानन्यांश्चासुरबालकान् २ यत्तत्रगुरुणाप्रो-
क्तंशुश्रुवेऽनुपपाठच नसाधुमनसामेनेस्वपरासद्ग्रहाश्रयम् ३ एकदाऽसुरराट्पुत्रमंकमारोप्यपांडव पप्र-
च्छकथ्यतांवत्समन्यतेसाधुयद्भवान् ४ प्रह्लादउवाच तत्साधुमन्येऽसुरवर्यदेहिनांसदासमुद्विग्नधिया-
मसद्ग्रहात् हित्वात्मपातंगृहमंधकूपंवनंगतोयद्धरिमाश्रयेत ५ नारदउवाच श्रुत्वापुत्रगिरोदैत्यःपरप-
क्षसमाहिताः जहासबुद्धिर्बालानांभिद्यतेपरबुद्धिभिः ६ सम्यग्विधार्यतांबालोगुरुगेहेद्विजातिभिः वि-
ष्णुपक्षैःप्रतिच्छन्नैर्नभिद्येतास्यधीर्यथा ७ गृहमानीतमाहूयप्रह्लादंदैत्ययाजकाः प्रशस्यश्लक्ष्णयावाचा
समपृच्छंतसामभिः ८ वत्सप्रह्लादभद्रंतेसत्यंकथयमामृषा बालानतिकुतस्तुभ्यमेषबुद्धिविपर्ययः ९
बुद्धिभेदःपरकृतउताहोते स्वतोभवत् भण्यतांश्रोतुकामानांगुरूणांकुलनंदन १० प्रह्लादउवाच स्वःप-
रश्चेत्यसद्ग्राहःपुंसांयन्मायया कृतः विमोहितधियांदृष्टस्तस्मैभगवतेनमः ११

त्वत्गृहेकुतस्तेषांप्रवेशः सत्यं तथाऽपिप्रतिच्छन्नैर्वेषांतरेणच्छन्नैः ७ दैत्यैर्गृहमानीतम् ८ बालान्सर्वाननतिअतिक्र-
म्य तुभ्यंतव ९ १० अहोमायामोहिताभवंतोमामाक्षिपंतीत्याशयेनतावदाह स्वःपरश्चेतिमिथ्याऽभिनिवेशोयदीय-
यामाययैवकृतः नतुवास्तवः अतएवतदीययामाययाविमोहितबुद्धीनांभवतामेवदृष्टः नतुमम तस्मैअचिंत्यमायेश्वराय
नमः ११

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अहोकिमेतत्स्वल्पसितवबुद्धिभेदोयतोजातस्तंकथयेत्याक्षिप्तःसन्तुतत्प्रसादादेवेत्युत्तरमाह सइतित्रिभिः सभगवान्यदाअनु
व्रतःअनुकूलोभवतितदापशूनामविवेकिनामिवबुद्धिर्भेदगताअसद्ग्राहिमिथ्यासंसारविषयाविभिद्यते अभिन्नात्मनिष्ठाभवति
१२ भेदस्यासत्वंदर्शयन्नाहसएषपरमात्मैवस्वःपरइतिचअविवेकिभिर्निरूप्यतेयुक्तंचैतत् यतःयस्यवर्त्मनिजिज्ञासायांब्रह्मा
दयोऽपिमुह्यंति तत्रहेतुःदुरत्ययंदुर्घटमनुक्रमणमनुचरितमनुवर्णनंवायस्य १३ ननुनिर्विकारस्यकथंमतिभेदकत्वंतत्राह यथे
ति यथाअयोलोहमाकर्षस्यायस्कांतस्यसमीपेस्वयमेवभ्रमतितथाचेतश्चक्रपाणेःसन्निधौ तवकुतोजातःसन्निधिस्तत्राह य

सयदाऽनुव्रतःपुंसांपशुबुद्धिर्विभिद्यते अन्यएषतथाऽन्योऽहमितिभेदगतासती १२ सएषआत्मास्वपरेत्य
बुद्धिभिर्दुरत्ययानुक्रमणोनिरूप्यते मुह्यंतियद्वर्त्मनिवेदवादिनोब्रह्मादयोह्येषभिनत्तिमेमतिम् १३ यथाभ्रा
म्यत्ययोब्रह्मन्स्वयमाकर्षसन्निधौ तथामेभिद्यतेचेतश्चक्रपाणेर्यदृच्छया १४ एतावद्ब्राह्मणायोक्त्वाविर-
राममहामतिः तंनिर्भर्त्स्याथकुपितःसदीनोराजसेवकः १५ आनीयतामरेवेत्रमस्माकमयस्करः कुलांगार
स्यदुर्बुद्धेश्चतुर्थोऽस्योदितोदमः १६ दैतेयचंदनवनेजातोऽयंकंटकद्रुमः यन्मूलोन्मूलपरशोर्विष्णोर्नालायि-
तोर्भकः १७ इतितंविविधोपायैर्भीषयंस्तर्जनादिभिः प्रह्रादंग्राहयामासत्रिवर्गस्योपपादनम् १८ ततएनं
गुरुर्ज्ञात्वाज्ञातज्ञेयचतुष्टयम् दैत्येंद्रंदर्शयामाससमातृमृष्टमलंकृतम् १९

यदृच्छयेति कस्यतपोदानादेःफलमेत-
दितिनज्ञायतइत्यर्थः १४ राजसेवकउवाचेतिशेषः १५ अरेवेत्रंकशाआनीयताम् सामदानभेददंडानांमध्येचतुर्थःदमःदंडःअ
स्यदुर्बुद्धेःउदितःउक्तःशास्त्रेषु दुर्बुद्धित्वेहेतुःकुलांगारस्य कुलस्यांगारवन्नाशहेतोः १६ तत्कुतःतत्राह दैतेयाएवचंदनद्रुमाः
तेषांवनेअयंकंटकद्रुमतुल्योजातः तदेवाह यस्यदैतेयचंदनवनस्यमूलोन्मूलनेपरशुस्थानीयस्यविष्णोरयमर्भकएवनालायि-
तःनालमिवाचरत् यथापरशोःछेदकत्वेबब्बूलादिद्रुमनिर्मितोदंडःसहकारी तंविनाछेदनासंभवात् तथाऽयंविष्णोर्दैत्यमूलो
च्छेदेहेतुर्जातइत्यर्थः १७ इतितंप्रह्रादंभीषयन् धर्मार्थकामवर्गस्यप्रतिपादकंशास्त्रमध्यापयामास १८ ज्ञातंज्ञेयमुपायानां
चतुष्टयंसामदानादियेनतंदैत्येंद्रंप्रति मात्रामृष्टमुद्वर्त्यस्नापितमलंकृतंभूषणतिलकादिभिः १९ ६५ ६५ १२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२० २१ २२ पादसेवनंपरिचर्या अर्चनंपूजा दास्यंकर्मार्पणम् सख्यंतद्विश्वासादि आत्मनिवेदनंस्वशरीरसमर्पणम् यथाविक्रीतस्यगवाश्वादेर्भरणपालनादिचिंतानक्रियतेतथादेहंतस्मैसमर्प्यतच्चिंतावर्जनमित्यर्थः २३ इतिनवलक्षणानियस्याःसाअद्धानेनचेद्भगवति विष्णौभक्तिःक्रियेतसाचअर्पितैवसतीयदिक्रियेत नतुकृतासतीपश्चादर्प्यतेतदुत्तममधीतंमन्ये नत्वद्याद्गुरोरधीतंशिक्षितंवान-थाविधंकिंचिदस्तीतिभावः २४ २५ नविद्यतेसारंयत्रतत् असारम् नविद्यतेसारंयस्मादितिवास्तवोऽर्थः २६ मित्रत्वेनप्रवर्तमान-

पादयोःपतितंबालंप्रतिनंद्याशिषाऽसुरः परिष्वज्यचिरंदोर्भ्यांपरमामापनिर्वृतिम् २० आरोप्यांकमवघ्रायमू र्द्धन्यश्रुकलांबुभिः आसिंचन्विकसद्वक्त्रमिदमाहयुधिष्ठिर २१ हिरण्यकशिपुरुवाच प्रह्लादानूच्यतां तातस्वधीतंकिंचिदुत्तमम् कालेनैतावतायुष्मन्यदशिक्षद्गुरोर्भवान् २२ प्रह्लादउवाच श्रवणंकीर्तनंविष्णोः स्मरणंपादसेवनम् अर्चनंवंदनंदास्यंसख्यमात्मनिवेदनम् २३ इतिपुंसार्पिताविष्णौभक्तिश्चेन्नवलक्षणा क्रियतेभगवत्यद्धातन्मन्येऽधीतमुत्तमम् २४ निशम्यैतत्सुतवचोहिरण्यकशिपुस्तदा गुरुपुत्रमुवाचेदंरुषाप्र स्फुरिताधरः २५ ब्रह्मबंधोकिमेतत्तेविपक्षंश्रयताऽसता असारंग्राहितोबालोमामनादृत्यदुर्मते २६ संति- ह्यसाधवोलोकेदुर्मैत्राश्छद्मवेषिणः तेषामुदेत्यघंकालेरोगःपातकिनामिव २७ गुरुपुत्रउवाच नमत्प्र- णीतंनपरप्रणीतंसुतोवदत्येषतवेंद्रशत्रो नैसर्गिकीयंमतिरस्यराजन्नियच्छमन्युंकददाःस्ममानः २८ ना- रदउवाच गुरुणैवंप्रतिप्रोक्तोभूयआहासुरःसुतम् नचेद्गुरुमुखीयंतेकुतोऽभद्राऽसतीमतिः २९

स्यापितवविरोधाचरणंनासंभावितमित्याह संतिहीति दुष्टंमैत्रंमित्रत्वंयेषांतेदुर्मैत्राः रोगइति ब्रह्महाक्षयरोगीस्यात्सुरापःश्यावदंतकः स्वर्णहारीतुकुनखीदुश्चर्मागुरुतल्पगइत्यादिस्मृत्युक्तःपातकिनांरोगोयथोदेतितथातेषामघंविद्वेषादिकमुदेतीत्यर्थः २७ नमत्प्रणीतंमयापाठितम् नोऽस्मभ्यंकंकुत्सितंदोषंमास्मअदाः अडागमआर्षः मयिदोषारोपंमाकुर्थाइत्यर्थः इंद्रशत्रोइतिनहि ब्राह्मणेषुतवकोपउचितइतिभावः २८ गुरुमुखीयंगुरुवाक्यजनिता हेअभद्र २९ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

आस्तांभिर्यवांर्नभवादृशानांविषयासक्तानामत्रानधिकारादित्याशयेनाह मतिरिति परतः गुरोः स्वतोवामिथोवाअन्योऽन्यतःनाभिपद्येतनसंपद्येत केषां गृहव्रतानांगृहएवव्रतंसंकल्पइतिकृत्यचिंतायेषाम् अतएवादांतैरनुपरतैर्गोभि रिंद्रियैर्हेतुभूतैः तमिस्रंसंसारंविशताम् तत्रचर्वितस्यैवचर्वणंयेषाम् ३० ननुश्रीकृष्णस्यपरमानंदस्वरूपत्वात्तेऽपितन्निष्ठाएवकिंनस्युरितिचेत्तदज्ञानादित्याह नेति येदुराशयाः विषयवासितांतःकरणाः तेहिविष्णुंनविदुः तत्रहेतुः स्वस्मिन्नेवार्थः पुरुषार्थोयेषांतेषांगतिंगम्यम् ननुतेऽपिगुरूपदेशाद्विष्णुंज्ञास्यंतितत्राह बहिर्विषयेष्वर्थोयेषांतेबहिरर्थाः तानेवगुरुत्वेनमंतुंशीलंयेषांतेअतः अंधैरुपनीयमानाअंधायथापंथानंनविदुः किंतुगर्तेपतंति तथातेऽपिईशस्यतंत्यांदीर्घरज्ज्वांवेदलक्षणायाम् उरूणिदामानिब्राह्मणादिनामानियस्यां तस्यांकाम्यैः कर्मभिर्ब-

प्रह्लादउवाच मतिर्नकृष्णेपरतःस्वतोवामिथोऽभिपद्येतगृहव्रतानाम् अदांतगोभिर्विशतांतमिस्रंपुनःपुनश्चर्वितचर्वणानाम् ३० नतेविदुःस्वार्थगतिंहिविष्णुंदुराशयायेबहिरर्थमानिनः अंधायथांऽधैरुपनीयमानावाचीशतंत्यामुरुदाम्निबद्धाः ३१ नैषांमतिस्तावदुरुक्रमाङ्घ्रिंस्पृशत्यनर्थापगमोयदर्थः महीयसांपादरजोऽभिषेकंनिष्किंचनानांनवृणीतयावत् ३२ इत्युक्तोपरतंपुत्रंहिरण्यकशिपूरुषा अंधीकृतात्मास्वोत्संगान्निरस्यतमहीतले ३३ आहामर्षरुषाविष्टःकषायीभूतलोचनः वध्यतामाश्वयंवध्योनिःसारयतनैर्ऋताः ३४

द्धाएवभवंतीत्यर्थः तदुक्तम् विषयाविष्टचित्तानांविष्ण्वावेशःसुदूरतः वारुणीदिग्गतंवस्तुव्रजन्नैंद्रींकिमाप्नुयादिति ३१ ननुचएकोदेवःसर्वभूतेषुगूढःसर्वव्यापीसर्वभूतांतरात्मेत्यादिश्रुतिप्रतिपादितंविष्णुंकथंनविदुः कुतोवातेषांतमिस्रप्रवेशस्तत्राह नैषामिति निष्किंचनानांनिरस्तविषयाभिमानानांमहत्तमानांपादरजसाअभिषेकंयावन्नवृणीततावत्श्रुतिवाक्यतोज्ञानाऽपिएषांमतिरुरुक्रमस्यांघ्रिंनस्पृशतिनप्राप्नोतिअसंभावनादिभिर्विहन्यतइत्यर्थः अनर्थस्यसंसारस्यापगमोयदर्थः यस्याअंघ्रिस्पर्शिन्याः मतेरर्थः प्रयोजनंमहदनुग्रहाभावान्नतत्वनिश्चयोनापिमोक्षस्तेषामित्यर्थः ३२ निरस्यतचिक्षेप ३३ अमर्षोअसहनंतेनसहितयारुषा आविष्टोव्याप्तःकषायीभूतेआताम्रेलोचनेयस्य हेनैर्ऋताः राक्षसाः ३४

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वध्यत्वेहेतुः यतोऽयंमेभ्रातृहाकुतः योविष्णोः पादौदासवदर्चति तत्पक्षपातीत्यर्थः अतः सएवायमित्यन्वयः ३५ अहोविष्णुर-प्यविश्वसनीयंकिमितिस्वीकृतवानित्याह विष्णोर्वेति अहात्जहौ ३६ ननुतथाप्यपत्यंचकथंवध्यस्तत्राह परोप्यौषधमिवहि-तकृत्चेत्तदपत्यमेवज्ञेयः सुतः स्वदेहजोऽपिअहितश्चेत् आमयइव आस्तांममतास्पदस्यकथा अंगमपिचयत्करचरणादित दप्यात्मनोऽहितंचेच्छिंद्यादेवेत्यर्थः ३७ अतः सर्वैरुपायैर्हंतव्यः संभोजोभोजनंभोजनादिषुविषा दिप्रयोगैरित्यर्थः यथादुष्ट मिंद्रियंमुनेः शत्रुः ३८ तिग्मास्तीक्ष्णादंष्ट्रायेषांकरालान्यास्यानिभयंकराणिमुखानियेषांतेचतेच ताम्राणिश्मश्रूणिशिरोरुहा

अयंमेभ्रातृहासोऽयंहित्वास्वान्सुहृदोऽधमः पितृव्यहंतुर्यः पादौविष्णोर्दासवदर्चति ३५ विष्णोर्वासा ध्वसौकिंनुकरिष्यत्यसमंजसः सौहृदंदुस्त्यजंपित्रोरहाद्यःपंचहायनः ३६ परोप्यपत्यंहितकृद्यथौषधं स्वदेहजोऽप्यामयवत्सुतोहितः छिंद्यात्तदंगंयदुतात्मनोहितंशेषंसुखंजीवतियद्विवर्जनात् ३७ सर्वैरुपा यैर्हंतव्यः संभोजशयनासनैः सुहृल्लिंगधरः शत्रुर्मुनेर्दुष्टमिवेंद्रियम् ३८ नैर्ऋतास्तेसमादिष्टाभर्त्रावैशू लपाणयः तिग्मदंष्ट्रकरालास्यास्ताम्रश्मश्रुशिरोरुहाः ३९ नदंतोभैरवंनादंछिंधिभिंधीतिवादिनः आसीनंचाहनन्छूलैः प्रह्लादंसर्वमर्मसु ४० परेब्रह्मण्यनिर्देश्येभगवत्यखिलात्मनि युक्तात्मन्यफला आसन्नपुण्यस्येवसत्क्रियाः ४१ प्रयासेपहतेतस्मिन्दैत्येंद्रः परिशंकितः चकारतद्वधोपायान्निर्बंधेनयु धिष्ठिर ४२ दिग्गजैर्दंदशूकेंद्रैरभिचारावपातनैः मायाभिःसन्निरोधैश्चगरदानैरभोजनैः ४३ हिम वाय्वग्निसलिलैः पर्वताक्रमणैरपि नशशाकयदाहंतुमपापमसुरः सुतम् चिंतांदीर्घतमांप्राप्तस्तत्कर्तुं नाभ्यपद्यत ४४ श्चयेषाम् ३९ ४० परेईश्वरेयुक्तःसमाहितआत्मामनोयस्यतस्मिन् प्रह्लादेतेषांनैर्ऋतादीनांप्रहाराअ फलाआसन् जाताः तत्रहेतवः ब्रह्मणिनिर्विकारे अनिर्देश्ये अविषये भगवतिनिरतिशयैश्वर्ये अखिलात्मनिशस्त्रादीनामपि नियंतरिएवंभूतेपरे अपुण्यस्य निर्दैवस्यसत्क्रियामहोद्यमाइव ४१ ४२ दंदशूकैः सर्पैः अभिचाराः कृत्यादयः अवपातनानिगि रिशृंगादधः पातनानितैः मायाभिः शंबरनिर्मिताभिः अवसादिषुसन्निरोधैश्च ४३ पर्वताक्रमणैः पर्वतानांतदुपरिक्षेपैः बहुवच नैरभिचाराद्यावृत्तिंदर्शयति तद्धननंकर्तुंनाभ्यपद्यतनप्रापनाशक्नोदित्यर्थः ४४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चिंतामेवाह एषइतित्रिभिः मेमया असाधु परुषं यथाभवतितथोक्तः असद्धर्मैरपकारैः अभिचारैर्वा ४५ अविदूरेसमीपेवर्त्तमानोऽपिबालोऽप्ययमजडधीः निर्भयचित्तः मेऽनार्यमन्यायंशत्रुंवानविस्मरति अजीगर्तस्यमध्यमपुत्रः शुनःशेपोनामपित्राथां हरिश्चंद्रायविक्रीतः सनृपयातयोरपस्कारमविस्मरन् तद्विपक्षंविश्वामित्रमाश्रित्यगोत्रांतरमापन्नस्तद्वत् यद्वा स्वभावापरित्यागे दृष्टांतः शुनःशेपः पुच्छमिवेति ४६ अप्रमेयः अपरिमेयोऽनुभावोयस्य नकुतश्चिद्भयंयस्य नवाभविता अन्यथामृत्युर्नेवभविष्यतीत्यर्थः ४७ औशनसोउशनसः पुत्रौनीतिज्ञौ विविक्तेएकांते ४८ भ्रुवोर्विजृंभणेनैवत्रस्ताः समस्ताधिष्ण्यपालोकपालायत्र

एषमेबह्वसाधूक्तोवधोपायाश्चविनिर्मिताः तैस्तैर्द्रोहैरसद्धर्मैर्मुक्तः स्वेनैवतेजसा ४५ वर्त्तमानोऽविदूरेवै बालोप्यजडधीरयम् नविस्मरतिमेऽनार्यंशुनःशेपइवप्रभुः ४६ अप्रमेयाऽनुभावोऽयमकुतश्चिद्भयोऽमरः नूनमेतद्विरोधेनमृत्युर्मेभविता नवा ४७ इतितच्चिंतयाकिंचिन्म्लानश्रियमधोमुखम् शंडामर्कावौशनसौविविक्तइतिहोचतुः ४८ जितंत्वयैकेनजगत्त्रयंभ्रुवोर्विजृंभणत्रस्तसमस्तधिष्ण्यपम् नतस्यचिंत्यंतवनाथचक्ष्महेनवैशिशूनांगुणदोषयोः पदम् ४९ इमंतुपाशैर्वरुणस्यबद्ध्वानिधेहिभीतोनपलायतेयथा बुद्धिश्चपुंसोवयसार्यसेवयायावद्गुरुर्भार्गवआगमिष्यति ५० तथेतिगुरुपुत्रोक्तमनुज्ञायेदमब्रवीत् धर्मोह्यस्योपदेष्टव्योराज्ञांयेगृहमेधिनाम् ५१ धर्ममर्थंचकामंचनितरांचानुपूर्वशः प्रह्लादायोचतूराजन्प्रश्रयावनतायच ५२ यथात्रिवर्गंगुरुभिरात्मनेउपशिक्षितम् नसाधुमेनेतच्छिक्षांद्वंद्वारामोपवर्णिताम् ५३

त्विन्नृतस्यतवचिंत्यंनचक्ष्महे नपश्यामः पदमालंबनंनैवास्ति यद्वा शिशूनांहन्तृगुणदोषयोः पदंविषयोनभवतीत्यर्थः ४९ तथाऽपिबंधनमस्योचितमित्याहतुः इमंत्विति यावद्गुरुः आगमिष्यतितावद्बध्वानिधेहि ततः किमतऊचतुः यतः पुंसोबुद्धिश्चवयसा तथा आर्यसेवयासमीचीनाभवति ५० अनुज्ञायतथेत्यंगीकृत्य ५१ ततश्चतौप्रह्लादायधर्मादिकमूचतुः प्रश्रितश्चासावचनतश्चतस्मै ५२ यथावत्त्रिवर्गमुपशिक्षितमपिनसाधुमेने तत्रतांशिक्षांच कुतः द्वंद्वैः रागद्वेषादिभिर्विषयेष्वारमणंयेषांतैरुपवर्णिताम् ५३ ७ ७ ७ ७ ७ १४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परावृत्तः अन्यत्रगतः सउप हूतः संधिः पादपूरणार्थम् क्रीडार्थंकृतक्षणैः कृतोत्सवैः लब्धावसरैरितिवा ५४ तन्निष्ठांतेषांनिष्ठांजन्म मरणादिलक्षणांविद्वान् ५५ द्वंद्वारामाणामीरितैरीहितैश्च नदूषिताधीर्येषाम् यतोबालाः ५६ तस्मिन्नेवन्यस्तंहृदयमीक्षणंचयैः ५७ इतिसप्तमेटीकायांपंचमोऽध्यायः ५ षष्ठेगुरौगृहंव्यग्रेप्रल्हादोदैत्यबालकान् अनुकंप्यपरंतत्त्वंनारदोक्तमुपादिशत् १ निरर्थकक्रियालापैरायुर्व्ययमजानताम् प्रल्हादःसदयंप्राहधर्मंभागवतंकृती २ कौमारइत्यादिना इहैवमानुषजन्मनिधर्मानाचरेत् यतःअर्थदमेतत् तत्रचकौमारएव यतः तदप्यध्रुवम् नचैवभूतंजन्मांतरम् यतः दुर्लभम् तत्रधर्मानेवाचरेत् नस्वार्थप्रया-

यदाचार्यःपरावृत्तोगृहमेधीयकर्मसु वयस्यैर्बालकैस्तत्रसोपहूतः कृतक्षणैः ५४ अथतान्श्लक्ष्णयावा-चाप्रत्याहूयमहाबुधः उवाचविद्वांस्तन्निष्ठांकृपयाप्रहसन्निव ५५ तेतुतद्गौरवात्सर्वेत्यक्तक्रीडापरिच्छदाः बालानदूषितधियोद्वंद्वारामेरितेहितैः ५६ पर्युपासतराजेंद्रतन्न्यस्तहृदयेक्षणाः तानाहकरुणोमैत्रो महाभागवतोऽसुरः ५७ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेपंचमोऽध्यायः ५ प्रल्हादउवाच कौमारआचरेत्प्राज्ञोधर्मान्भागवतानिह दुर्लभंमानुषंजन्मतदप्यध्रुवमर्थदम् १ यथाहिपुरुषस्येहवि-ष्णोःपादोपसर्पणम् यदेषःसर्वभूतानांप्रियआत्मेश्वरःसुहृत् २ सुखमैंद्रियकंदैत्यादेहयोगेनदेहिना-म् सर्वत्रलभ्यतेदैवाद्यथादुःखमयत्नतः ३ तत्प्रयासोनकर्तव्योयतआयुर्व्ययःपरम् नतथाविंदतेक्षेमंमु-कुंदचरणांबुजं ४ ततोयतेतकुशलःक्षेमायभयमाश्रितः शरीरंपौरुषंयावन्नविपद्येतपुष्कलम् ५

सान् तत्रभागवतानेवनकाम्यान् १ इहभागवतानेवधर्मानाचरेदित्येतदुपपादयति यथाहीतिचतुर्भिः इहपुरुषस्यविष्णोःपा-दोपसर्पणमेवयथाअनुरूपम्योग्यम् यद्यस्मात् एषआत्माआत्मत्वात्सुहृत्त्वात्प्रियश्च २ ननुभोगोद्यमःकथंत्याज्यइतिचेत्तत्रा-ह सुखमिति सर्वत्रपश्वादावपिदैवात् पूर्वादृष्टादेव ३ अतस्तदर्थंप्रयासोनकर्त्तव्यः यतःप्रयासात्परंकेवलमायुषोव्ययएव यतस्तथातेनप्रकारेण क्षेमंनप्राप्नोति ४ भयमाश्रितःसंसारंप्राप्तः पुरुषरूपंशरीरंयावत् पुष्कलमस्ति नविपद्येतअक्षमंनभवे-त् ननश्येदितिवा तावत्शीघ्रंक्षेमाययतेत ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

आयुर्व्ययक्रममाह पुंसइतित्रिभिः यत् यतः शेते ६ विंशतिवर्षाणि आयुर्याति ७ दुरापूरेण दुःखेन समंतादापूर्यमाणेन ८ ननु
यौवने गृहासक्तोपि पश्चाद्विरक्तः सन् क्षेमं यास्यतीत्याशंक्य तदसंभवं दर्शयन् कौमारएवाचरेदित्येतदुपपादयति कोगृहेष्विति
सप्तभिः ९ यमर्थमसुभिः क्रीणाति प्राणहानिमंगीकृत्यापि साधयति तस्करादिः तस्मिन्नर्थे तृष्णां कोनु विसृजेत् १० किंच कथ
मित्यादि प्रियायाः संगादिकं स्मरन् कथं विरज्येत इति तृतीयेनान्वयः मंत्रान् हितशिक्षालापान् सुहृत्सु च संगम् तेषां स्नेहेन-
सितो बद्धः कलानि अक्षराणि मधुराणि येषां तेषां च संगम् तेष्वनुरक्तं चित्तं यस्य ११ ताः श्वशुरगृहे स्थिताः हृदय्याः हृदयंगमाः

पुंसोवर्षशतंह्यायुस्तदर्धंचाजितात्मनः निष्फलंयदसौरात्र्यांशेतेऽंधंप्रापितस्तमः ६ मुग्धस्यबाल्येकैशो
रेक्रीडतोयातिविंशतिः जरयाग्रस्तदेहस्ययात्यकल्पस्यविंशतिः ७ दुरापूरेणकामेनमोहेनचबलीयसा
शेषंगृहेषुसक्तस्यप्रमत्तस्यापयातिहि ८ कोगृहेषुपुमान्सक्तमात्मानमजितेंद्रियः स्नेहपाशैर्दृढैर्बद्धमु
त्सहेतविमोचितुम् ९ कोन्वर्थतृष्णांविसृजेत्प्राणेभ्योऽपियईप्सितः यंक्रीणात्यसुभिःप्रेष्ठैस्तस्करःसे
वकोवणिक् १० कथंप्रियायाअनुकंपितायाःसंगंरहस्यंरुचिरांश्चमंत्रान् सुहृत्सुचस्नेहसितःशिशूनां
कलाक्षराणामनुरक्तचित्तः ११ पुत्रान्स्मरंस्तादुहितॄर्हृदय्या भ्रातॄन्स्वसॄर्वापितरौचदीनौ गृहान्मनोज्ञो
रुपरिच्छदांश्चवृत्तीश्चकुल्याःपशुभृत्यवर्गान् १२ त्यजेतकोशस्कृदिवेहमानः कर्माणिलोभादवितृप्तका
मः औपस्थ्यजैह्वंबहुमन्यमानः कथंविरज्येतदुरंतमोहः १३ कुटुंबपोषायवियन्निजायुर्नबुध्यतेऽर्थंवि
हतंप्रमत्तः सर्वत्रतापत्रयदुःखितात्मानिर्विद्यतेनस्वकुटुंबरामः १४ मनोज्ञाउरवः परिच्छदायेषुतान्गृहान् वृत्ती

र्जीविकाः कुल्याः कुलपरंपरागताः १२ कोशस्कृत् कोशकारी कीटः सयथा आत्मनः हितं गृहं कुर्वाणो निर्गमाय द्वारमपि नावशेष
यति तथा कर्माणीहमानः ननु अवितृप्तकामोऽपि दोषदर्शनेन विरक्तः सन् त्यजेत्तत्राह औपस्थ्यं शैश्नं जैह्वं च सुखं बहुमन्यमा
नः तदेवाधिकं मन्यमानः अतो दुरंतो मोहो यस्य स कथं विरज्येत विरक्तः स्यात् १३ दुरंतमोहत्वं दर्शयन्नाह कुटुंबपोषणाय वियत् क्षीयमाणं निजमायुः पुरु
षार्थं च विहतं न बुध्यते अत एव तापत्रयेण दुःखितचित्तोऽपि न निर्विद्यते न तापत्रये दुःखबुद्धिं न करोति यतः स्वकुटुंबे रामो रतिर्यस्य
१४

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रत्युत चौर्यं करोतीत्याह वित्तेष्विति नित्यमभिनिविष्टं चेतो यस्य सः परवित्तहर्तुः प्रेत्य नरकलक्षणमिह च दंडादिरूपं दोषं यद्यपि विद्वा
न् जानन् तथाप्यशांताभिलाषः तत् परवित्तं हरत्येव १५ तदेवं कोगृहेषु पुमानित्यादिसप्तभिः श्लोकैरुपपादितं गृहादिषु प्रसक्तस्य वैरा
ग्याद्यसंभवमुपसंहरति विद्वानिति स्वलोकाय आत्मपरामर्शाय न कल्पते किंतु विमूढो यथा तथा विद्वानपि तमः अभिनिवेशमेव प्र
पद्यते तत्र हेतुः य इति स्वीयमिदं पारक्यमिदमिति विभिन्नो भावो भावना यस्य सः १६ तस्मात्कौमार एव भागवतान् धर्मानाचरेदि
ति सहेतुकमुपसंहरति यत इति यतः कश्चिदपि स्वमात्मानं मोचितुं न समर्थः ततो नारायणमुपेत शरणं यात इत्युत्तरेणान्वयः असाम

वित्तेषु नित्याभिनिविष्टचेता विद्वांश्च दोषं परवित्तहर्तुः प्रेत्येह वाथाप्यजितेंद्रियस्त दशांतकामो हरते कुटुं
बी १५ विद्वानपीत्थं दनुजाः कुटुंबं पुष्णन् स्वलोकाय न कल्पते वै यः स्वीयपारक्यविभिन्नभावस्तमः प्रपद्ये
त यथा विमूढः १६ यतो न कश्चित् क्व च कुत्रचिद्वा दीनः स्वमात्मानमलं समर्थः विमोचितुं कामदृशां विहार
क्रीडामृगो यन्निगडो विसर्गः १७ ततो विदूरात्परिहृत्य दैत्या दैत्येषु संगं विषयात्मकेषु उपेत नारायणमा
दिदेवं स मुक्तसंगैरिषितोपवर्गः १८ न ह्यच्युतं प्रीणयतो बह्वायासोऽसुरात्मजाः आत्मत्वात्सर्वभूतानां सि
द्धत्वादिह सर्वतः १९ परावरेषु भूतेषु ब्रह्मांतस्थावरादिषु भौतिकेषु विकारेषु भूतेष्वथ महत्सु च २० गु
णेषु गुणसाम्ये च गुणव्यतिकरे तथा एक एव परो ह्यात्मा भगवानीश्वरोऽव्ययः २१

र्थ्ये हेतुः अलं दीनो लंपटः अतः कामो दृशि यासां तासां विहारे क्रीडायां निमित्ते क्रीडामृगः विहारमिति पृथक्पाठे तासां विहारसाधन
मात्मानं तासां क्रीडामृगः स इत्यन्वयः किंच यत् यस्य निगडः शृंखलातुल्यो विसर्गः पुत्रपौत्रादिरूपो भवति १७ विदूरात् दूरतः संगं
परित्यज्य यद्वा अविदूरात् शीघ्रं नारायणमुपेतेत्यन्वयः यस्मात्स एवापवर्गोऽइषितः इष्ट इति १८ बालानामस्माकं तद्भजनमशक्य
मिति चेत्तत्राह न हीति बह्वायासः अतिप्रयासः १९ आत्मत्वात्सर्वत्र प्रसिद्धत्वादिति च हेतुद्वयमुपपादयति परावरेष्विति चतुर्भिः ब्र
ह्मा अंतो येषां स्थावर आदिर्येषां तेषु भूतेषु जीवेषु भौतिकेषु अजीवेषु घटादिषु महत्सु च भूतेषु आकाशादिषु २० गुणसाम्ये प्रधाने
गुणव्यतिकरे महत्तत्वादौ च परः ब्रह्मस्वरूपः २१

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कथंतर्हिद्रष्टृदृश्यभोग्यादिभेदः माययेत्याह प्रत्यगात्माद्रष्टाभोक्तातत्स्वरूपेणव्यापकतयानिर्देश्यः दृश्यंभोग्यंदेहादितद्रूपेणचव्याप्यतयानिर्देश्योमाययाईयतइत्युत्तरेणान्वयः वस्तुतस्तुस्वयमविकल्पितोऽनिर्देश्योऽपिसन् यद्वा अनिर्देश्योऽपिएवंनिर्देश्यःसन्विकल्पितइयतइत्यन्वयः २२ यतः केवलोऽनुभवात्मकआनंदएवस्वरूपंयस्य ननुसएवचेत्सर्वंचतर्हिसर्वज्ञत्वाद्युपलभ्येतनत्राह गुणात्मकःसर्गोयस्याःसागुणसर्गातयामाययाअंतर्हितमैश्वर्यंयेनसः २३ यस्मादेवंतस्मात्सर्वेषुभूतेषुयथोचितंदयांसौहृदंचकुरुत ययादययाउन्मुच्यसंत्यज्य २४ ततःकिमतआह तुष्टेचतत्रतस्मिन्किमलभ्यम् तथाऽपिगुणपरिणामादेवादेवस्वसिध्दा अयत्नतःसिध्दाये धर्मादयः तैः किम् अगुणेनचमोक्षेणकांक्षितेनकिम् तमुपगायतांनोऽस्माकमकांक्षितस्यापितस्यसिध्देः यद्वा माभून्मोक्षःतस्यचर-

प्रत्यगात्मस्वरूपेणदृश्यरूपेणचस्वयम् व्याप्यव्यापकनिर्देश्योह्यनिर्देश्योऽविकल्पितः २२ केवलानुभवानंद
स्वरूपःपरमेश्वरः माययांतर्हितैश्वर्यईयतेगुणसर्गया २३ तस्मात्सर्वेषुभूतेषुदयांकुरुतसौहृदम् आसुरंभा-
वमुन्मुच्ययययातुष्यत्यधोक्षजः २४ तुष्टेचतत्रकिमलभ्यमनंतआद्येकिंतैर्गुणव्यतिकरादिहयेस्वसिध्दाः ध-
र्मादयःकिमगुणेनचकांक्षितेनसारंजुषांचरणयोरुपगायतांनः २५ धर्मार्थकामइतियोऽभिहितस्त्रिवर्गईक्षा
त्रयीनयदमौविविधाचवार्ता मन्येतदेतदखिलंनिगमस्यसत्यंस्वात्मार्पणंस्वसुहृदः परमस्यपुंसः २६ ज्ञानंत-
देतदमलंदुरवापमाह नारायणोनरसखःकिलनारदाय एकांतिनांभगवतस्तदकिंचनानांपादारविंदरजसाप्लुत
देहिनांस्यात् २७

णयोःसारंजुषांकथांसेवमानानांतेनापिकिमित्यर्थः २५ ननुचधर्मार्थादेःपुरुषार्थत्वेकिमित्याचार्याभ्यांवेदोक्तत्वेनसत्यएवाभिहितः तत्राह धर्मोऽर्थःकामश्चेतियस्त्रिवर्गः तदर्थंचयईक्षाद्याअभिहिताः ईक्षाआत्मविद्यात्रयीकर्मविद्यानयदमौतर्कोदंडनीतिश्चविविधाचवार्ताजीविकातदेतत् सर्वंनिगमस्यार्थजातंस्वसुहृदःस्वांतर्यामिणःपरस्यपुंसःस्वात्मार्पणंतत्साधनंचेत्तर्हिसर्वंसत्यंमन्येसत्यपरत्वात् अन्यथातदसत्यमेव यद्वा तदेतदखिलंनिगमस्यत्रैगुण्यविषयस्यप्रतिपाद्यंमन्येसत्यंपुनःनिस्त्रैगुण्यलक्षणंपरमस्यपुंसःस्वात्मार्पणमेवेत्यर्थःतदुक्तंभगवता त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगुण्योभवार्जुनेति २६ तेषांपुनःविश्वासार्थंगुरुसंप्रदायमाह ज्ञानमिति ननुयत्रनारदःश्रोतातत्रकुतोमादृशानामधिकारइति माशंकीत्याह भगवतः एकांतभक्तानांयत्पादरजस्तेनआप्लुतानांस्नातानांदेहिनांसर्वेषामपितत्ज्ञानंस्यात् नतूत्तमानामेवेतिनियमः २७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अतएवमयाऽपिपूर्वंनारदाच्छ्रुतम् विज्ञानसहितमनुभवपर्यंतंज्ञानंधर्मंचश्रुतम् २८ तत्रातिविस्मिताः पृच्छंति प्रह्लादेति हेप्रह्लादत्वं
वयमेताभ्यांशंडामर्काभ्यामृतेअन्यंगुरुंनविद्मः एतदागमनात्पूर्वमेवाहंनारदपार्श्वेग तइतिचेत्तत्राहुः बालानामपिअतिशिशूनामस्मा
कमेतावीश्वरौनियंतारौ अतस्त्वान्यत्रगमनंनसंभवति २९ सएवात्रागतइत्यपिनसंभवतीत्याहुः बालस्येति दुरन्वयः दुर्घटःविश्रंभ-
कारणंविश्वासहेतुः ३० इतिसप्तमेटीकायांषष्ठोऽध्यायः ६ सप्तमेमातृगर्भस्थैस्वस्मिन्यदनुभाषितम् प्रह्लादोवर्णयामासशिष्यप्र

श्रुतमेतन्मयापूर्वंज्ञानंविज्ञानसंयुतम् धर्मंभागवतंशुद्धंनारदाद्देवदर्शनात् २८ दैत्यपुत्राऊचुः प्रह्लाद-
त्वंवयंचापिनर्तेऽन्यंविद्महेगुरुम् एताभ्यांगुरुपुत्राभ्यांबालानामपिहीश्वरौ २९ बालस्यांतःपुरस्थस्यमहत्सं-
गोदुरन्वयः छिंधिनःसंशयंसौम्यस्याच्चेद्विश्रंभकारणम् ३० इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेप्रह्लादा
नुचरितेषष्ठोऽध्यायः ६ नारदउवाच एवंदैत्यसुतैःपृष्टोमहाभागवतोऽसुरः उवाचस्मयमानांस्तान्स्मरन्
मदनुभाषितम् १ प्रह्लादउवाच पितरिप्रस्थितेऽस्माकंतपसेमंदराचलम् युद्धोद्यमंपरंचक्रुर्विबुधादानवा
न्प्रति २ पिपीलिकैरहिरिवदिष्ट्यालोकोपतापनः पापेनपापोऽभक्षीतिवादिनोवासवादयः ३ तेषामतिब
लोद्योगंनिशम्यासुरयूथपाः वध्यमानाःसुरैर्भीताद्रुद्रुवुःसर्वतोदिशम् ४ कलत्रपुत्रमित्राप्तान्गृहान्पशु
परिच्छदान् नावेक्षमाणास्त्वरिताःसर्वेप्राणपरीप्सवः ५ व्यलुंपन्राजशिबिरममराजयकांक्षिणः इंद्रस्तु
राजमहिषींमातरंममचाग्रहीत् ६ नीयमानांभयोद्विग्नांरुदंतींकुररीमिव यदृच्छयागतस्तत्रदेवर्षिर्ददृशेपथि
७ प्राहनैनांसुरपतेनेतुमर्हस्यनागसम् मुंचमुंचमहाभागसतींपरपरिग्रहम् ८ इंद्रउवाच आस्तेऽस्याजठरे
वीर्यमविषह्यंसुरद्विषः आस्यतांयावत्प्रसवंमोक्ष्येऽर्थपदवींगतः ९

त्ययसिद्धये १ अस्माविनारदादेतन्मयागर्भइ-
नीरितुम् तदयुक्तावकथामाहपद्यैःषोडशभिःसुधीः २ १ अस्माकंपितरिहिरण्यकशिपौ २ स्वकृतेनैवपापेनपापोऽसौअभक्षि भ
क्षितइतिहर्षेणवदंतोयुद्धोद्यमंचक्रुः ३ ४ ५ राज्ञःशिबिरमावासंव्यलुंपन्सर्वस्वापहारेणनाशितवंतः ६ ७ अनागसंनिरपराधा
मेनांनेतुंमाऽर्हसीतिप्राह ८ अविषह्यंदुःसहमतःअनयाप्रसवपर्यंतमत्रास्यताम् ततश्चअर्थस्यपदवींमार्गंगतःप्राप्तःसन्जातंपुत्रं
त्वामोक्ष्यामीत्यर्थः ९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

साक्षात्स्वगुणैरेवमहान्नतुपित्रादिसंबंधात् त्वयाहेतुभूतेनसंस्थांमृत्युंनयास्यति तत्रहेतवोनिष्किल्बिषइत्यादयः १० अनंतस्यप्रियोयोऽहम् सवाप्रियोयस्यतस्यममभक्त्या एनांप्रदक्षिणीकृत्य ११ इहोष्यतामित्याहेतिशेषः १२ अंतिसमीपे १३ अंतर्वत्नीगर्भिणीइच्छयाभर्तुरागमनानंतरंप्रसूतये एवमपिस्वगर्भस्यक्षेमाय १४ तस्याःशोकशांत्यैधर्मस्यतत्त्वंभक्तिलक्षणम् ज्ञानमात्मानात्मविवेकः तदुभयंप्रादात् ईश्वरःसमर्थः १५ १६ भूयात्भवेत् वैशारदीस्वार्थेतद्धितःदेहाद्यहंकारच्छेदनिपुणेत्यर्थः १७ काऽसौवैशारदीधीरित्यपेक्षायांनारदोक्तमेवदेहात्मविवेकप्रकारमाह जन्मेतिदशभिःजन्माद्याःजायतेअस्तिवर्द्धते विपरिणमतेअपक्षीयतेनश्यतीत्येवंभूताइमेषड्भावाविकाराःवृक्षेसत्येवयथाफलानांदृश्यंतेनत्वात्मनि तथैवस्थितेदेहस्यदृष्टाइत्यर्थः ईश्वरीविकारसमर्थामूर्तिर्यस्यतेन १८ तदेवं

नारदउवाच अयंनिष्किल्बिषःसाक्षान्महाभागवतोमहान् त्वयानप्राप्स्यतेसंस्थामनंतानुचरोबली १० इत्थ
क्त्वांविहायेंद्रोदेवर्षिर्मानयन्वचः अनंतप्रियभक्त्यैनांपरिक्रम्यदिवंययौ ११ ततोनोमातरमृषिःसमानीयनि
जाश्रमम् आश्वास्येहोष्यतांवत्सेयावत्तेभर्तुरागमः १२ तथेत्यवात्सीद्देवर्षेरंतिसाऽप्यकुतोभया यावद्दैत्यप-
तिर्घोरात्तपसोनन्यवर्त्तत १३ ऋषिंपर्यचरत्तत्रभक्त्यापरमयासती अंतर्वत्नीस्वगर्भस्यक्षेमायेच्छाप्रसूतये
१४ ऋषिःकारुणिकस्तस्याःप्रादादुभयमीश्वरः धर्मस्यतत्त्वंज्ञानंचमामप्युद्दिश्यनिर्मलम् १५ तत्तुकालस्य
दीर्घत्वात्स्त्रीत्वान्मातुस्तिरोदधे ऋषिणाऽनुग्रहीतंमांनाधुनाऽप्यजहात्स्मृतिः १६ भवतामपिभूयान्मेयदि
श्रद्दधतेवचः वैशारदीधीःश्रद्धातःस्त्रीबालानांचमेयथा १७ जन्माद्याःषडिमेभावादृष्टादेहस्यनात्मनःफ
लानामिववृक्षस्यकालेनेश्वरमूर्तिना १८ आत्मानित्योऽव्ययःशुद्धएकःक्षेत्रज्ञआश्रयःअविक्रियःस्वदृग्घे
तुर्व्यापकोऽसंग्यनावृतः १९

देहधर्मैस्तद्वैलक्षण्येनात्मनोदेहाद्भेदोदर्शितःइदानीमात्मधर्मैरेवभेदंस्फुटयंस्तदहंकारादिकंत्याजयति आत्मेति आत्मानित्यःअविनाशीवारेऽयमात्मेतिश्रुतिःअव्ययःअपक्षयशून्यःऋचोअक्षरेपरमेव्योमन्नितिश्रुतेःशुद्धःनिरवद्यंनिरंजनमितिश्रुतेःएकःएकमेवाद्वितीयमितिश्रुतेःक्षेत्रज्ञःविज्ञातारमरेकेनविजानीयादितिश्रुतेःआश्रयःयस्मिन्द्यौःपृथिवीचांतरिक्षमिति १७
श्रुतेः अविक्रियःनिष्कलंनिष्क्रियंशांतमितिश्रुतेः स्वदृक् आत्मज्योतिःसम्राडितिहोवाचइतिश्रुतेः हेतुःसइमाँल्लोकान्सृजतइतिश्रुतेः व्यापकःसत्यंज्ञानमनंतमितिश्रुतेःअसंगीअसंगोह्ययंपुरुषइतिश्रुतेःअनावृतःपूर्णस्यपूर्णमादायपूर्णमेवावशिष्यतइतिश्रुतेः १९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एतैर्द्वादशभिरात्मनोलक्षणैः परैःश्रेष्ठैर्विवेकसमर्थैर्देहाद्देदंविद्वान् असद्भावंमिथ्याबुद्धिंत्यजेत् २० नन्वेवंविविक्तात्मज्ञानिनोऽप्यपरोक्षानुभवेनब्रह्मताप्राप्तिः कथंस्यात् यतोऽहंकारादिकंत्यजेदित्यपेक्षायांतत्प्राप्तिप्रकारंसदृष्टांतमाह स्वर्णंकरक्षेत्रेषुस्फुरत्स्वर्णकणेषुग्रावसु योगैर्धमनाद्युपायैस्तदभिज्ञउपायाभिज्ञोहेमकारोयथास्वर्णंप्राप्नुयात् आत्मयोगैःआत्मप्राप्त्युपायैःब्रह्मगतिंब्रह्मतांम् अध्यात्मवित् आत्माधिकृतकार्यकारणसंघातज्ञाता २१ अध्यात्मविवेकमात्मप्राप्त्युपायमाह अष्टाविति त्रिभिःमूलप्रकृतिः महदहंकारोपंचतन्मात्राणिचेत्यष्टौ त्रयःसत्वादयः तेचप्रकृतिगुणाएवनतुभिन्नाः एकादशेंद्रियाणिपंचमहाभूतानिचेतिषोडश पुमानात्माएकः प्रोक्तःकपिलादिभिराचार्यैःएकत्वेहेतुः एषुसाक्षित्वेनान्वयात् तदुक्तम् मूलप्रकृतिरविकृतिर्मह दाद्याःप्रकृति

एतैर्द्वादशभिर्विद्वानात्मनोलक्षणैःपरैः अहंममेत्यसद्भावंदेहादौमोहजंत्यजेत् २० स्वर्णंयथाग्रावसुहेमकारःक्षेत्रेषुयोगैस्तदभिज्ञआप्नुयात् क्षेत्रेषुदेहेषुतथात्मयोगैरध्यात्मविद्ब्रह्मगतिंलभेत २१ अष्टौप्रकृतयः प्रोक्तास्त्रयएवहितद्गुणाः विकाराःषोडशाचार्यैःपुमानेकःसमन्वयात् २२ देहस्तुसर्वसंघातोजगत्तस्थुरितिद्विधा अत्रैवमृग्यःपुरुषोनेतिनेतीत्यतत्त्यजन् २३ अन्वयव्यतिरेकेणविवेकेनोशतात्मना सर्गस्थानसमाम्नायैर्विमृशद्भिरसत्वरैः २४ बुद्धेर्जागरणंस्वप्नःसुषुप्तिरितिवृत्तयः तायेनैवानुभूयंतेसोऽध्यक्षःपुरुषःपरः २५

विकृतयःसप्त षोडशकस्तुविकारोनप्रकृतिर्नविकृतिःपुरुषइति २२ जगत्जंगमम् तस्थुःस्थावरम् अत्रैवसर्वसंघातात्मकेदेहएवपुरुषोमृग्यःअन्वेष्टव्यःकथंचैतदित्याह नेतिनेतीत्यन्यापोहे क्रियमाणे स्वयमेवअतत्त्यजन् अनात्मवर्गात्पृथगुपलभ्यमानइत्यर्थः २३ मणिषुसूत्रमिवसर्वत्रानुस्यूतत्वेनान्वयः अतएवमणिभ्यःसूत्रस्येवैकैकव्यतिरेकश्चतयोर्द्वैविध्यम् तेनयोविवेकः पूर्वोक्तोवा तेनउशताशुद्धेनात्मनामनसासर्गस्थानसमाम्नायैःसृष्टिस्थितिसंहारैःयतोवाइमानिभूतानिजायंतेइत्यादिश्रुत्युक्तसर्गाद्यनुसंधानेनेत्यर्थः विमृशद्भिःविचारयद्भिःअसत्वरैः अव्यग्रैर्मृग्यतइतिपूर्वेणान्वयः २४ विमर्शप्रकारमाह बुद्धेरितिद्वाभ्याम् अध्यक्षःसाक्षी २५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

अतएभिर्बुद्धिभेदैः परिणामैः पर्यस्तैः परितः क्षिप्तैः अनात्मधर्मत्वेननिरस्तैः बुद्धिधर्मत्वेहेतुः त्रिवर्णैः त्रिगुणात्मकैः क्रियोद्भवैः क
र्मजन्यैः बुद्धेरेवत्रिगुणात्मकत्वात्कर्मकर्तृत्वाच्च तस्याएवैताअवस्थाः आत्मानुबुध्यन्वयात्तदवस्थास्वनिवाभाति नतत्वतइति आ-
त्मनः स्वरूपंबुध्येत्जानीयादित्यर्थः अत्रदृष्टांतः कुसुमधर्मैर्गंधैस्तदाश्रयंवायुमिव २६ ननुतर्हियथाकुसुमोपाधिकोऽपिवायो-
र्गंधोविवेकज्ञानेननिवर्त्ततेएवमात्मनः संसारोननिवर्त्ततइत्याशंक्याह एतद्द्वारः बुद्धिद्वारकः तदवस्थाद्वारकोवासंसारः नत्वतः
हियस्मात्बुद्धेर्येगुणाः कर्माणिचतैर्निबध्यतइतितथासचाज्ञानमूलः अतः अपार्थोमिथ्याभूतोऽपिस्वप्नइवइष्यते वायोस्तुसुगंधद्र

एभिस्त्रिवर्णैः पर्यस्तैः बुद्धिभेदैः क्रियोद्भवैः स्वरूपमात्मनोबुध्येद्गंधैर्वायुमिवान्वयात् २६ एतद्द्वारोहि-
संसारोगुणकर्मनिबंधनः अज्ञानमूलोऽपार्थोपिपुंसः स्वप्नइवेष्यते २७ तस्माद्भवद्भिः कर्तव्यंकर्मणांत्रि
गुणात्मनाम् बीजनिर्हरणंयोगः प्रवाहोपरमोधियः २८ तत्रोपायसहस्राणामयंभगवतोदितः यदीश्व
रेभगवतियथायैरंजसारतिः २९ गुरुशुश्रूषयाभक्त्यासर्वलब्धार्पणेनच संगेनसाधुभक्तानामीश्वराराध
नेनच ३० श्रद्धयातत्कथायांचकीर्तनैर्गुणकर्मणाम् तत्पादांबुरुहध्यानात्तल्लिंगेक्षार्हणादिभिः ३१ हरिः
सर्वेषुभूतेषुभगवानास्तईश्वरः इतिभूतानिमनसाकामैस्तैः साधुमानयेत् ३२ एवंनिर्जितषड्वर्गैः क्रियते
भक्तिरीश्वरे वासुदेवेभगवतियययासंलभतेरतिम् ३३

व्यसंबंधस्यावास्तवत्वाद्विषमोदृष्टांतः २७ यस्मादेवंनिवृत्तिर्घ
टतेतस्मात्बीजमज्ञानंतस्यनिर्हरणम्दहनम् किंतत् योगः कथंभूतः धियः प्रवाहंजाग्रदादिरूपमुपरमयतीतितथा २८ तदेवंज्ञा
नप्रकारमुक्त्वातत्साधनभूधर्मस्यतत्वंनारदोक्तमेवाह तत्रेतिपंचभिः यैर्धर्मैर्यथाऽनुष्ठितैर्भगवतिश्रीनारायणेरतिरितियत् अय-
मुपायोभगवतोक्तः तथाचगीतासूक्तम् यत्करोषियदश्नासियज्जुहोषिददासियत् यत्तपस्यसिकौंतेयतत्कुरुष्वमदर्पणम् इतिम
त्वयामामभिजानातियावान्यश्चास्मितत्वतइत्यादि २९ तत्रैवांतरंगान्धर्मानाह गुरोः शुश्रूषयाभक्त्याप्रेम्णासर्वेषांलब्धानामर्पणेन
च ३० तस्यलिंगानांमूर्तीनामीक्षणमर्हणादियेषांवंदनादीनांतैश्च ३१ ३२ निर्जितः षण्णांकामक्रोधलोभमोहमदमत्सराणामिंद्रि
याणांवावर्गोयैः ३३

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भगवद्भक्तेर्लिंगान्याह निशम्येतित्रिभिः गुणान् भक्तवात्सल्यादीन् अतिहर्षेणउत्फुल्लाः पुलकाः अश्रूणिच तैर्गद्गदंयथाभवत्येवंप्रोत्कंठः मु-
क्तकंठोयथाभवतितथाउद्गायतिरौतिनृत्यति ३४ ३५ तस्यभावः चेष्टादिः तस्यभावोभावनातेनानुकृते आशयाकृतीमनःशरीरेयस्य
निर्दग्धंबीजमज्ञानमनुशयोवासनाचयस्यसः एवंभक्तिप्रयोगेण अधोक्षजंसमेत्येति प्राप्नोति ३६ ततःकिमतआह अधोक्षजस्याल-
भंमनसास्पर्शम् प्रागंतरेतस्याश्रयणंअशुभात्मनःअशुभःरागादियुक्तआत्मामनोयस्य संसृतिचक्रशातनम् तन्निवर्तकंबुधाविदुः
तदेवब्रह्मनिर्वाणंलयोमोक्षः तदात्मकंसुखंविदुः हृदीश्वरमंतर्यामिणम् ३७ भक्तिरशक्येतिचेन्नेत्याह कइतिछिद्रवत् आ-

निशाम्यकर्माणिगुणानतुल्यान्वीर्याणिलीलातनुभिः कृतानि यदाऽतिहर्षोत्पुलकाश्रुगद्गदंप्रोत्कंठउद्गाय
तिरौतिनृत्यति ३४ यदाग्रहग्रस्तइवक्वचिद्धसत्याक्रंदतेध्यायतिवंदतेजनम् मुहुःश्वसन्वक्तिहरेजगत्पते
नारायणेत्यात्मगतिर्गतत्रपः ३५ तदापुमान्मुक्तसमस्तबंधनस्तद्भावभावानुकृताशयाकृतिः निर्दग्धबीजा
नुशयोमहीयसाभक्तिप्रयोगेणसमेत्यधोक्षजम् ३६ अधोक्षजालंभमिहाशुभात्मनःशरीरिणःसंसृतिच
क्रशातनम् तद्ब्रह्मनिर्वाणसुखंविदुर्बुधास्ततोभजध्वंहृदयेहृदीश्वरम् ३७ कोऽतिप्रयासोऽसुरबालकाह
रेरुपासनेस्वेहृदिछिद्रवत्सतः स्वस्यात्मनःसख्युरशेषदेहिनांसामान्यतःकिंविषयोपपादनैः ३८ रायःकल
त्रंपशवःसुतादयोगृहामहीकुंजरकोशभूतयः सर्वेऽर्थकामाःक्षणभंगुरायुषःकुर्वंतिमर्त्यस्यकियत्प्रियंचलाः
३९

काशवत् हृदितिष्ठतः विषयाणामुपपादनैरर्जनैः किम् नचहेतुःसर्वदेहिनांसामान्यतःविषयनिष्ठत्वेसूकरादिसाधारण्यापत्तेरित्य-
र्थः नचैवमादौपौनरुक्त्यदोषःश्रीनारदोक्तानुवादरूपत्वादस्यप्रकरणस्य ३८ अनर्थकंविषयार्जनमित्याह रायःअर्थाःक्षणभंगुर
मायुर्यस्यतस्यएतेकियत्प्रियंकुर्वंति तदुक्तमितिहासेषु धनंहिपुरुषोलोकेपुरुषंधनमेववा अवश्यमेकंत्यजतितस्मात्किंधनतृष्णयेति
३९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यन्नदुःखेनसंभिन्नंनचग्रस्तमनंतरम् अभिलाषोपपन्नंचतत्सुखंस्वर्गपदास्पदमित्येवंभूताःस्वर्गादिभोगाअपिनसेव्याःहीत्याह ए
वंहीतिक्षयिष्णुत्वेहेतुःक्रतुभिःकृताइति तद्यथेहकर्मचितोलोकःक्षीयतएवमेवामुत्रपुण्यचितोलोकःक्षीयतइतिश्रुतेःअतएव
पुण्यतारतम्येनसातिशयानचनिर्मलाःस्पर्द्धादिमत्वात् नविद्यतेदृष्टंश्रुतंचदूषणंयस्मिन् ४० किंच यदध्यर्थ्ययत्संकल्प्यअतः
संकल्पितात्विपर्यासंविपरीतंफलममोघमवश्यंप्राप्नोति ४१ तदेवदर्शयति सुखायेतिईहयाइच्छयाक्रिययावायःपूर्वमनीहायाहेतोःसु-
खेनास्तोव्याप्तआसीत् सईहयादुःखमाप्नोत्येव ४२ किंच कामान्भोगान्काम्यैर्विषयैःकर्मभिर्वापारक्यःश्वादिभोग्यःनत्वात्मी

एवंहिलोकाःक्रतुभिःकृताअमीक्षयिष्णवःसातिशयानर्निर्मलाः तस्माददृष्टश्रुतदूषणंपरंभक्त्यैकयेशंभज
तात्मलब्धये ४० यदध्यर्थ्येहकर्माणिविद्वन्मान्यसकृन्नरः करोत्यतोविपर्यासममोघंविंदतेफलम् ४१ सु-
खायदुःखमोक्षायसंकल्पइहकर्मिणः सदाप्नोतीहयादुःखमनीहायाःसुखावृत्तः ४२ कामान्कामयतेकाम्य
र्यदर्थमिहपूरुषः सवैदेहस्तुपारक्योभंगुरोयात्युपैतिच ४३ किमुव्यवहितापत्यदारागारधनादयः राज्यंकोश
गजामात्यभृत्याप्तामममतास्पदाः ४४ किमेतैरात्मनस्तुच्छैःसहदेहेननश्वरैः अनर्थैरर्थसंकाशैर्नित्यानंदमहो
दधेः ४५ निरूप्यतामिहस्वार्थःकियान्देहभृतोऽसुराः निषेकादिष्ववस्थासुक्लिश्यमानस्यकर्मभिः ४६ क
र्माण्यारभतेदेहीदेहेनात्मानुवर्तिना कर्मभिस्तनुतेदेहमुभयंत्वविवेकतः ४७ तस्मादर्थाश्चकामाश्चधर्माश्च
यदपाश्रयाः भजतानीहयात्मानमनीहंहरिमीश्वरम् ४८ सर्वेषामपिभूतानांहरिरात्मेश्वरःप्रियः भूतैर्महद्भिः
स्वकृतैःकृतानांजीवसंज्ञितः ४९

यःभंगुरश्च ४३ किमुदेहात् व्यवहिताःअपत्यादयोममताविषयाःपारक्याइतिव-
क्तव्यम् ४४ किंच स्वयंपुरुषार्थरूपस्यकिमेतैरनित्यतुच्छैरित्याह किमेतैरिति ४५ भोगावसराभावाच्चएतैःकउपयोगइत्याह नि-
रूप्यतामिति प्राचीनैःकर्मभिःक्लिश्यमानस्यकर्मभिःकियानर्थइतिवाऽन्वयः ४६ ननुकर्मसुसमाप्तेषुभोगावसरःस्यात्तत्राह
कर्माणीति नचेदंकर्मतस्यफलंदेहादिकंचपरमार्थइत्याह उभयंकर्मचदेहंचअविवेकतःअज्ञानेनैवतनुते ४७ अर्थादयःयदपा- १९
श्रयाःयदधीनाःतंहरिंभजध्वम् ४८ भूतानांप्राणिनांजीवसंज्ञितःअंतर्यामी ४९ ७ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

असुराणामस्माकंतद्भजनेअनधिकारइत्यपिनवाच्यमित्याह देवइतिपंचभिः ५० ५१ अमलयानिष्कामयाअन्यद्विडंबनंनटनमात्र-
म् ५२ ५३ अच्युततामसृततत्वम् ५४ अध्यायद्वयोक्तमुपसंहरति एतावानिति तदीक्षणंगोविंदद्दृश्यासन्मानम् ५५ इतिसप्त
मेटीकायांसप्तमोऽध्यायः ७ अष्टमेतिरुषासूनुंनिघ्नंदैत्योहतःस्वयम् आविर्भूयनृसिंहेनसंचब्रह्मादिभिःस्तुतः १अंतःकृपासू-

देवोऽसुरोमनुष्योवायक्षोगंधर्वएवच भजन्मुकुंदचरणंस्वस्तिमान्स्याद्यथावयम् ५० नालंद्विजत्वंदेवत्वमृ
षित्वंवाऽसुरात्मजाः प्रीणनायमुकुंदस्यनवृत्तंनबहुज्ञता ५१ नदानंनतपोनेज्यानशौचंनव्रतानिच प्रीतये
मलयाभक्त्याहरिरन्यद्विडंबनम् ५२ ततोहरौभगवतिभक्तिंकुरुतदानवाः आत्मौपम्येनसर्वत्रसर्वभूतात्म
नीश्वरे ५३ दैतेयायक्षरक्षांसिस्त्रियःशूद्राव्रजौकसः खगामृगाःपापजीवाःसंतिह्यच्युततांगताः ५४ एता
वानेवलोकेस्मिन्पुंसःस्वार्थःपरःस्मृतः एकांतभक्तिर्गोविंदेयत्सर्वत्रतदीक्षणम् ५५ इतिश्रीभागवतेमहा
पुराणेसप्तमस्कंधेदैत्यपुत्रानुशासनंनामसप्तमोऽध्यायः ७ नारदउवाच अथदैत्यसुताःसर्वेश्रुत्वातदनुव
र्णितम् जगृहुर्निरवद्यत्वान्नैवगुर्वनुशिक्षितम् १ अथाचार्यसुतस्तेषांबुद्धिमेकांतसंस्थिताम् आलक्ष्यभी
तस्त्वरितोराज्ञआवेदयद्यथा २ श्रुत्वातदप्रियंदैत्योदुःसहंतनयानयम् कोपावेशचलद्गात्रःपुत्रंहंतुंमनो
दधे ३ क्षिप्त्वापरुषयावाचाप्रह्लादमतदर्हणम् आहेक्षमाणःपापेनतिरश्चीनेनचक्षुषा ४ प्रश्रयावनतंदांतं
बद्धांजलिमवस्थितम् सर्पःपदाहतइवश्वसन्प्रकृतिदारुणः ५ हेदुर्विनीतमंदात्मन्कुलभेदकराधम स्त-
ब्धंमच्छासनोद्धृत्तंनेष्येत्वाऽद्ययमक्षयम् ६ क्रुद्धस्ययस्यकंपंतेत्रयोलोकाःसहेश्वराः तस्यमेऽभीतवन्मूढ
शासनंकिंबलोत्यगाः ७

धापूर्णोबहिः क्रोधोनृकेसरी दैत्येंद्रमरिभावेनभजंतंसमभावयत् २ १ एकांतसंस्थितांप्रत्यङ्निष्ठा-
म् यथाययावत् २ सचहंतुंमनोदधे कथंभूतः कोपस्यावेशेनोद्रेकेणचलद्गात्रंवपुर्यस्यसः ३ क्षिप्त्वातिरस्कृत्य पापेनसरोषेणति-
रश्चीनेनवक्रेण ४ ५ मंदात्मन् अल्पबुद्धेमदाज्ञातिलंघिनंत्वामद्ययमालयंनेष्यामि ६ अभीतवत् किंबलंयस्यसःकिंबलः कस्यबलेने-
त्यर्थः ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

८ वशंप्रणीताइत्यत्रहेतुः सईश्वरइति उरवः क्रमाः पादविक्षेपायस्य बहुपराक्रमइतिवा ओजआदिरूपः सत्त्वंधैर्यंबुद्धिर्वा ९ ननुमच्छत्रुरसौ कथंममापिसएवबलंस्यादतआह जहीतिआत्मनःस्वस्यस्वभावंत्यजयतः अजितादात्मनोमनसः ऋतेविनाअन्येविद्विषोनसंति किंच तद्धितदेवह्यनन्तस्येनमनसोधारणमेवसमर्हणमाराधनम् १० ननुमयादिग्विजयेसर्वेरिपवोजिताः अतःसांप्रतंविद्विषोनसंतिइतिचेत्सत्यंतत्राह दस्यूनिति हेराजन् एकेभवादृशासंतःपुरा आदौलुंपतःसर्वस्वंहरतः षडिंद्रियलक्षणांश्छत्रून्नविजित्यअजि-

प्रह्रादउवाच नकेवलंमेभवतश्चराजन्सवैबलंबलिनांचापरेषाम् परेवरेमीस्थिरजंगमायेब्रह्मादयोयेनवशंप्रणीताः ८ सईश्वरःकालउरुक्रमोऽसावोजःसहःसत्त्वबलेंद्रियात्मा सएवविश्वंपरमःस्वशक्तिभिःसृजत्यवत्यत्तिगुणत्रयेशः ९ जह्यासुरंभावमिमंत्वमात्मनःसमंमनोधत्स्वनसंतिविद्विषः ऋतेजितादात्मनउत्पथस्थितात्तद्धिह्यनंतस्यमहत्समर्हणम् १० दस्यून्पुराषण्नविजित्यलुंपतोमन्यंतएकेस्वजितादिशोदशजितात्मनोज्ञस्यसमस्यदेहिनांसाधोःस्वमोहप्रभवाःकुतःपरे ११ हिरण्यकशिपुरुवाच व्यक्तंत्वंमर्तुकामोऽसियोऽतिमात्रंविकत्थसे मुमूर्षूणांहिमंदात्मन्ननुस्युर्विप्लवागिरः १२ यस्त्वयामंदभाग्योक्तोमदन्योजगदीश्वरः क्वासौयदिससर्वत्रकस्मात्स्तंभेनदृश्यते १३ सोऽहंविकत्थमानस्यशिरःकायाद्धरामिते गोपायेतहरिस्त्वाद्ययस्तेशरणमीप्सितम् १४ एवंदुरुक्तैर्मुहुरर्दयन्रुषासुतंमहाभागवतंमहासुरः खड्गंप्रगृह्योत्पतितोवरासनात्स्तंभंतताडातिबलःस्वमुष्टिना १५

ताद्दशदिशः स्वयंजितामन्यंते साधोस्तुजितचित्तस्यदेहिनांसमस्यज्ञस्यविदुषःस्वज्ञानकल्पिताःपरेशत्रवःकुतःस्युः ११ व्यक्तंनिश्चितम् विप्लवाःअनन्विताइत्यर्थः १२ हेमंदभाग्य मदन्योजगदीश्वरः यद्यस्तितर्हिअसौक्वास्ति प्रह्रादआहससर्वत्रास्ति हिरण्यकशिपुराह तर्हिकस्मात्स्तंभेनास्ति प्रह्रादस्तुतंस्तंभंनिरीक्षमाणोनमस्यन्नाह दृश्यतइति १३ हिरण्यकशिपुस्तुतत्रतमपश्यन्नाह सोऽहमिति विकत्थमानस्यविपरीतंब्रुवाणस्यतेशिरःकायाद्धरामि पृथक्करोमि २०
१४ प्रह्रादेनमूर्ध्निबद्धांजलिनानिरीक्षमाणंस्तंभंमुष्टिनाताडितवान् १५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६ तत्पदंध्वनेराश्रयंनददर्श येननादेनदैत्याः वित्रस्ताः १७ भगवांस्तदास्तंभंविदार्यअदृश्यत दृश्योबभूव किमर्थम् निजभृत्येनप्र-
ह्लादेनयद्भाषितंस्तंभेदृश्यतइतितत्सत्यंविधातुंकर्त्तुम् तथाअखिलेषुभूतेषुआत्मनोव्याप्तिंचसत्यांकर्त्तुंस्तंभेअदृश्यत तत्किमर्थम्
भौतिकेषुचभावेषुभूतेष्वथमहत्सुच भगवानास्तइतितेनैवभृत्येनभाषितंतत्सत्यंकर्त्तुंतथाअदृश्यत अत्यद्भुतंदैत्यघातकमतिघो
रंरूपमुद्वहन्दधत् तत्किमर्थम् निजभृत्यैःसनकादिभिःशापानंतरमनुतप्तैर्भाषितंयत् त्रिभिर्जन्मभिः शापमोक्षोभवत्वितितत्स
त्यंकर्त्तुंभगवांस्तथा अदृश्यत तथाअत्यद्भुतंरूपंब्रह्मसृष्टावदृष्टमश्रुतंचरूपमुद्वहन् तच्चनमृगाकारंनचमनुष्याकारमुद्वहन् स-
भायांमध्येअदृश्यत तत्किमर्थम् निजभृत्येनहिरण्यकशिपुना ब्रह्माणंप्रतियद्भाषितं. भूतेभ्यस्त्वद्विसृष्टेभ्योमृत्युर्माभून्ममप्रभोइतित

तदैवतस्मिन्निनदोऽतिभीषणोबभूवयेनांडकटाहमस्फुटत् यंवैस्वधिष्ण्योपगतंत्वजादयःश्रुत्वास्वधा
माप्ययमंगमेनिरे १६ सविक्रमन्पुत्रवधेप्सुरोजसानिशम्यनिर्ह्रादमपूर्वमद्भुतम् अंतःसभायांनदद
र्शतत्पदंवितत्रसुर्येनसुरारियूथपाः १७ सत्यंविधातुंनिजभृत्यभाषितंव्याप्तिंचभूतेष्वखिलेषुचात्मनः
अदृश्यतात्यद्भुतरूपमुद्वहन्स्तंभेसभायांनमृगंनमानुषम् १८ ससत्वमेनंपरितोविपश्यन्स्तंभस्यम-
ध्यादनुनिर्जिहानम् नायंमृगोनापिनरोविचित्रमहोकिमेतन्नृमृगेंद्ररूपम् १९

थानांतर्नबहिरितिननरैर्नमृगैरपिइति ब्रह्मणाचनिजभृत्येनतथाऽस्त्वितियद्भाषितंतदुभयोर्वाक्यंसत्यंकर्त्तुम् नहितद्ब्रह्मसृष्टंभूतंन
चनरोवामृगोवानचसभागृहस्यांतः नचप्रांगणवद्बहिः एवंवाभ्यांयद्भाषितंतत्सत्यंकर्त्तुम् यच्चहिरण्यकशिपुनाभाषितम् नूनमेत-
द्विरोधेनमृत्युर्मेभवितेति यच्चनारदेननिजभृत्येनभाषितमिंद्रंप्रति अयंमहान्त्वयासंस्थांमृत्युंनप्राप्स्यति अनंतानुचरःअकुत-
श्चिद्भयोऽमरइति अनेनस्वभक्तपक्षपातित्वंचयद्भाषितंतच्चसत्यंकर्त्तुंतथाअदृश्यत चकारान्निजभाषितंच किंतत् कौंतेय
प्रतिजानीहिनमेभक्तःप्रणश्यतिइति तथातेषामहंसमुद्धर्त्तामृत्युसंसारसागरादित्यादितच्चसत्यंकर्त्तुमदृश्यतेतिद्रष्टव्यम् अल-
मतिविस्तरेण १८ सदैत्यःएवमद्भुतंध्वनिंश्रुत्वातदाश्रयंसत्वंप्राणिविशेषंसर्वतोविलोकयन् स्तंभस्यमध्यान्निर्गच्छंतंनृमृगेंद्र-
योर्मिश्ररूपंदृष्ट्वाअहोकिमेतदितिमीमांसितवानितिशेषः १९

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/èGangotri

तस्यैवमलंभयानकंतन्नृसिंहरूपंमीमांसमानस्याग्रतः सनृसिंहरूपोहरिःसमुत्थितःभयानकत्वमेवदर्शयंस्तद्रूपमनुवर्णयतिप्रि
भिःप्रतप्तंचामीकरंसुवर्णंतद्वत्पिंगानिचंडानिलोचनानियस्मिन् सटाजटाःकेसराःकंठरोमाणि स्फुरद्भिःसटाकेसरैःजृंभितंसा
टोपमाननंयस्मिन् २० करालास्तंगादंष्ट्रायस्मिन् करवालःखड्गःतद्वच्चंचलाक्षुरांतवत्तीक्ष्णाग्राजिह्वायस्मिन् भृकुटीयुक्तेनमु
खेनोल्बणम् स्तब्धावनम्रौशंकुवदूर्ध्वौकर्णौयस्मिन् गिरिकंदरवदद्भुतंव्यात्तंप्रसृतमास्यंनासेचयस्मिन् हनूकपोलप्रांतौतयो
र्भेदेनविदारणेनभीषणम् कर्णांतपर्यंतमुखविस्तारमित्यर्थः २१ दिविस्पृक्कायोयस्मिन् अलुक्समासःअदीर्घान्ह्रस्वापीवराचस्थू

मीमांसमानस्यसमुत्थितोऽग्रतोनृसिंहरूपस्तदलंभयानकम् प्रतप्तचामीकरचंडलोचनंस्फुरत्सटाकेसर
जृंभिताननम् २० करालदंष्ट्रंकरवालचंचलक्षुरांतजिह्वंभृकुटीमुखोल्बणम् स्तब्धोर्ध्वकर्णंगिरिकंद
राद्भुतव्यात्तास्यनासंहनुभेदभीषणम् २१ दिविस्पृशत्कायमदीर्घपीवरग्रीवोरुवक्षस्थलमल्पमध्यम्
चंद्रांशुगौरैश्छुरितंतनूरुहैर्विष्वग्भुजानीकशतंनखायुधम् २२ दुरासदंसर्वनिजेतरायुधप्रवेकविद्रा
वितदैत्यदानवम् प्रायेणमेऽयंहरिणोरुमायिनावधःस्मृतोऽनेनसमुद्यतेनकिम् २३ एवंब्रुवंस्त्वभ्यप
तद्गदायुधोनदन्नृसिंहंप्रतिदैत्यकुंजरः अलक्षितोऽग्नौपतितःपतंगमोयथानृसिंहौजसिसोऽसुरस्त-
दा २४

लाग्रीवायस्मिन् उरुविशालंवक्षःस्थलंयस्मिन् तच्चतच्च अल्पंमध्यमुदरंयस्मिन् चंद्रांशुवद्गौरैस्तनूरुहैर्लोमभिः
छुरितंव्याप्तम् विष्वंचःसर्वतःप्रसृताभुजास्तेषामनीकानिस्तोमाःतेषांशतानियस्मिन् नखान्येवायुधानियस्मिन् २२ दुरासदंप्रा
प्तुमशक्यम् सर्वाणिचनिजानिचक्रादीनिइतराणिवज्रादीनितएवायुधप्रवेकाःशस्त्रोत्तमाःतैर्विद्राविताःदैत्यदानवायेनतद्रूपं
मीमांसमानस्याग्रतःसमुत्थितइतिपूर्वेणैवान्वयः तदाविर्भावप्रयोजनविमर्शपूर्वकंतेनसहदैत्यस्ययुद्धमाहसप्तभिःप्रायेणे
महामायिनाहरिणामेऽयमेवंभूतोवधःमृत्युहेतुःस्मृतःचिंतितः तथाऽप्यनेनसमुद्यतेनकिंनकिंचित्स्यादित्येवंब्रुवन् तमभ्य- २१
पतदित्यन्वयः २३ तदासोऽसुरोनृसिंहस्यौजसिदीप्तोपतितःसन् अलक्षितःअदृष्टोऽभूत् २४ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सत्वधामनिसत्त्वप्रकाशेहरौपतितस्यतमोमयस्यादर्शनंतद्विचित्रंनभवति तत्रहेतुःयोहरिःपुरासृष्ट्यादौप्रलयकालीनंतमःतु-
अह्नोअपिबत् २५ तस्मिन्विक्रमंतंततस्ततःप्रहरंतम् हस्तादुत्कलितःनिःसृतः २६ तदाअमराःदेवाः सर्वेधिष्ण्यपाःअसाध्व
मन्यंतहृतान्योकांसिस्थानानियेषांते तद्वियाघनच्छदाःमेघांतरिताःसंतः यस्यहस्तात्स्वयंमुक्तः तंनृहरिंस्ववीर्यच्छंकितंमन्य
मानःखड्गचर्मणीप्रगृह्यपुनस्तमासज्जत अभ्यपद्यतेत्यन्वयः २७ श्येनस्येववेगोयस्यतम् शतचंद्रवर्त्मभिःखड्गचर्ममार्गैःअ

नतद्विचित्रंखलुसत्वधामनिस्वतेजसायोनुपुरापिबत्तमः ततोऽभिपद्याभ्यहनन्महाऽसुरोरुषानृसिं
हंगदयोरुवेगया २५ तंविक्रमंतंसगदंगदाधरोमहोरगंतार्क्ष्यसुतोयथाऽग्रहीत् सतस्यहस्तोत्कलित
स्तदाऽसुरोविक्रीडतोयद्वदहिर्गरुत्मतः २६ असाध्वमन्यंतहृतौकसोऽमराघनच्छदाभारतसर्वधिष्ण्य
पाः तंमन्यमानोनिजवीर्यशंकितंयद्धस्तमुक्तोनृहरिंमहासुरः पुनस्तमासज्जतखड्गचर्मणीप्रगृह्यवेगेन
जितश्रमोमृधे २७ तंश्येनवेगंशतचंद्रवर्त्मभिश्चरंतमच्छिद्रमुपर्यधोहरिः कृत्वाऽट्टहासंखरमुत्स्वनो-
ल्बणंनिमीलिताक्षंजगृहेमहाजवः २८ विष्वक्स्फुरंतंग्रहणातुरंहरिर्व्यालोयथाऽऽखुंकुलिशाक्षतत्वच
म् द्वार्यूरुआपात्यददारलीलयानखैर्यथाऽहिंगरुडोमहाविषम् २९

च्छिद्रंयथाभवत्येवमुपर्यधश्चरंतम् अट्टहासमेवाह खरंतीव्रम् उत्स्वनेनमहाशब्देनोल्बणंभयंकरम् नन्वयेनहरेस्तेजसात्वनिमीलि-
त्रेअक्षिणीयस्य २८ ग्रहणेदृष्टांतः व्यालोयथा आखुंमूषकं विदारणेदृष्टांतः अहिंगरुडइवेति विष्वक्सर्वतःस्फुरंतंनिःसरंतम् ग्रह-
णेनातुरंविवशम् इंद्रेणसहयुद्धेतत्प्रयुक्तेनकुलिशेननक्षतात्वगपियस्य द्वारिसभायांनांतर्नबहिः ऊरौ ऊरौनिपात्यनभूमौनचांबरे
नखैः नखैः अस्कमद्भिर्वा एवंदिवानक्तपरिहारायसंध्यायामितिद्रष्टव्यम् २९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दैत्यवधमुक्त्वानद्भृत्यवधमाहद्वाभ्याम् संरंभेणदुःप्रेक्ष्याणिकरालानिलोचनानियस्य असृजोरक्तस्यलवैर्बिंदुभिरक्ताःसिक्ताःअ
तएवअरुणाःकेसराआननंचयस्यसः कइव द्विपहत्ययागजवधेनहरिःसिंहोयथा एवंभूतस्तस्यानुचरान् अहनित्युत्तरेणान्वयः
अंत्राणांमालाकंठेविद्यतेयस्य ३० नखांकुरैरुत्पाटितंतद्धृत्सरोरुहंयस्यतम् दोर्दंडानांभुजानांयूथानिसमूहायस्यसः तंदैत्यंद्रमनुपं
थायेषांतान् अन्यानपितत्पक्षपातिनइत्यर्थः ३१ दैत्यवधव्यग्रस्यनृहरेराटोपमाहद्वाभ्याम् सटाभिरवधूताःप्रकंपिताजलदामेघाः
परापतन् व्यशीर्यंत अनेनयेमेघांतरितादेवास्तेस्पष्टंपश्यंतीतिनिर्भ्रांतादत्तवानित्यर्थः तस्यदृष्ट्याविमुष्टरोचिर्येषांग्रहाणांतेतिरस्कृ

संरंभदुःप्रेक्ष्यकराललोचनोव्यात्ताननांतंविलिहन्स्वजिह्वया असृग्लवाक्तारुणकेसराननोयथांऽत्रमा-
लीद्विपहत्ययाहरिः ३० नखांकुरोत्पाटितहृत्सरोरुहंविसृज्यतस्यानुचरानुदायुधान् अहन्समस्तान्नख
शस्त्रपार्ष्णिभिर्दोर्दंडयूथोऽनुपथान्सहस्रशः ३१ सटावधूताजलदाःपरापतन्ग्रहाश्चतद्दृष्टिविमुष्टरो
चिषः अंभोधयःश्वासहताविचुक्षुभुर्निर्ह्रादभीतादिगिभाविचुक्रुशुः ३२ द्यौस्तत्सटोत्क्षिप्तविमानसंकु
लाप्रोत्सर्पतक्ष्माचपदातिपीडिता शैलाःसमुत्पेतुरमुष्यरंहसातत्तेजसाखंककुभोनरेजिरे ३३ ततःसभा-
यामुपविष्टमुत्तमेनृपासनेसंभृततेजसंविभुम् अलक्षितद्वैरथमत्यमर्षणंप्रचंडवक्त्रंनबभाजकश्चन ३४
निशाम्यलोकत्रयमस्तकज्वरंतमादिदैत्यंहरिणाहतंमृधे प्रहर्षवेगोत्कलिताननामुहुःप्रसूनवर्षैर्ववृषुःसुर-
स्त्रियः ३५ तदाविमानावलिभिर्नभस्तलंदिदृक्षतांसंकुलमासनाकिनाम् सुरानकादुंदुभयोऽथजघ्निरे
गंधर्वमुख्याननृतुर्जगुःस्त्रियः ३६

तप्रभा अभवन्नितिशेषः दिगिभादिग्गजाः ३२ तस्यसटाभिरुत्क्षिप्तानिविमा
नानितैःसंकुलाव्याप्तासतीप्रोत्सर्पतस्थानात्प्रकर्षेणोदसर्पत्चलिता ३३ स्वभृत्यैश्वर्यमाश्चर्यमिवमत्वाकौतूहलेनतस्यासनेउपवि-
ष्टंभयात्कोपिनबभाज नासेवत नलक्षितोद्वैरथःप्रतियोद्धायेन ३४ लोकत्रयस्यमस्तकज्वरंशिरोव्यथेवदुःसहम् प्रहर्षस्यवेगेन
उत्कलितानिविकसितान्याननानियासांताःसुरस्त्रियःपुष्पवर्षैर्नृहरिंववृषुः ३५ नाकिनांदेवानांविमानावलिभिःनभस्तलंसंकी २२
र्णमास सुराणामानकाःपटहाःतैर्जघ्निरेवादिताःस्त्रियोऽप्सरसःननृतुःगंधर्वाजगुः ३६ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३७ गंधर्वाप्सरसश्चारणाश्चेत्यर्थः ३८ नरशार्दूलं पुरुषोत्तमम् ३९ ब्रह्मादयो नृसिंहस्य शंकया कुलचेतसः आरादेवास्तुवन् समदश श्लोकैः पृथक् पृथक् हे अनंत अनंतं त्वां प्रसादयितुमनंतायनतोऽस्मि अनंतत्वे हेतुः दुरंताः अनंताः शक्तयो यस्य तस्मै नः विचित्राणि वीर्याणि प्रभावा यस्य तत्किमर्थम् पवित्राणि श्रवणमात्रेण शोधकानि कर्माणि यस्य विचित्रवीर्यत्वमेवाह विश्वस्येति संदधते सम्यक् कुर्वते एवमपि अव्ययात्मने अप्रच्युतस्वरूपाय ४० रुद्रस्तु तत्कोपकालाभिज्ञो नायं कोपावसर इति तं प्रार्थयते कोप इति सहस्र युगांतस्तव कोपस्य कालः कोपायोग्यश्चायं काल इत्याह अल्पकः अत्यल्पः असुरो हतः अतः कोपान्निवृत्या प्रह्लादं माहिंसीरित्याह तत्

ततोपब्रज्य विबुधा ब्रह्मेंद्र गिरिशादयः ऋषयः पितरः सिद्धा विद्याधर महोरगाः ३७ मनवः प्रजानां पतयो गंधर्वाप्सरचारणाः यक्षाः किंपुरुषास्तात वेतालाः सिद्ध किन्नराः ३८ ते विष्णुपार्षदाः सर्वे सुनंद कुमुदादयः मूर्ध्नि बद्धांजलिपुटा आसीनं तीव्रतेजसम् ईडिरे नरशार्दूलं नातिदूरचराः पृथक् ३९ ब्रह्मोवाच नतोऽस्म्यनंताय दुरंतशक्तये विचित्रवीर्याय पवित्रकर्मणे विश्वस्य सर्गस्थिति संयमान् गुणैः स्वलीलया संदधतेऽव्ययात्मने ४० श्रीरुद्र उवाच कोपकालो युगांतस्ते हतोऽयमसुरोऽल्पकः तत्सुतं पाह्युपसृतं भक्तं ते भक्तवत्सल ४१ इंद्र उवाच प्रत्यानीताः परम भवता त्रायता नः स्वभागा दैत्याक्रांतं हृदयकमलं त्वद्गृहं प्रत्यबोधि कालग्रस्तं कियदिदमहो नाथ शुश्रूषतां ते मुक्तिस्तेषां नहि बहुमता नारसिंहापरैः किम् ४२

नमिति यद्वा भक्ता

लेऽप्ययं कोपोऽस्य भक्तस्य रक्षणार्थमिति चेत् नहीदानीं कोपं त्यक्त्वा इमं पाहीत्यर्थः ४१ इंद्रस्तु नास्माकं हविर्भागादिलाभः पुरुषार्थः किंतु त्वत् परिचर्यैव भवता पुनरनेन संरंभेण स्वकार्यमेव साधितं तस्य च सिद्धत्वादुपसंहरेनं क्रोधमित्याशयेनाह हे परम नोऽस्मान् त्रायता रक्षता भवता स्वीया एव भागा दैत्यात् प्रत्याहृताः अंतर्यामिणस्तवैव यज्ञेषु भोक्तृत्वात् अस्मदीयं हृदयकमलं त्वद्गृहमेव एतावत्पर्यंतं भयहेतुत्वेनास्मत्स्मृतिपथे नित्यं स्थितेन दैत्येनाक्रांतं व्याप्तं सत् प्रत्यबोधि भयापाकरणेन विकाशं नीतम् ननु तव त्रैलोक्यैश्वर्य साधनार्थमयमुद्यम इति चेत्तत्राह कालग्रस्तमिति ते त्वां हे नारसिंह नरस्य सिंहस्य चाकाराभ्यामाविर्भूत अपरैः स्वर्गादिभिः किम् ४२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ऋषयस्तु तपःप्रवर्त्तनेनास्माकंमहाननुग्रहःकृतइत्याहुः त्वंनोयदात्म्यपरमंध्यानलक्षणंतपःपरमंत्वंहेतुः आत्मनस्तवतेजःप्रभावरूप
म् तदेवाहुः येनतपसाआत्मनिलीनमिदंविश्वंससर्जसृष्टवानसि ततअमुनादैत्येनविप्रलुप्तंकुंठितंसत् हेशरण्यपाल अघरक्षार्थंगृही
तेनानेनवपुषापुनरपितपःकुरुतेत्यनुज्ञातवानसि तस्मैतेनमइत्यध्याहारश्लोकचतुर्थपादस्यानुषंगः ४३ पितरस्तुश्राद्धोद्धरणेनपरमो
पकारिणंश्रीनृसिंहंप्रणमंति श्राद्धानिश्रद्धायुक्तानिपिंडादानिनोऽस्माकंपुत्रैर्दत्तानिप्रसभंबलात्यःस्वयमधिकृत्यबुभुजे किंच
तीर्थस्नानसमयेदत्तंतिलोदकमप्यपिबत् तानिपिंडान्युदकानिचतस्योदराद्यआच्छिन आत्तवान् कथंभूतान् नखैर्विदीर्णवपाय

ऋषयऊचुः त्वंनस्तपःपरममात्थयदात्मतेजोयेनेदमादिपुरुषात्मगतंससर्ज तद्विप्रलुप्तममुनाऽद्यश
रण्यपालरक्षागृहीतवपुषापुनरन्वमंस्थाः ४३ पितरऊचुः श्राद्धानिनोधिबुभुजेप्रसभंतनूजैर्दत्ता
नितीर्थसमयेऽप्यपिबत्तिलांबु तस्योदरान्नखविदीर्णवपाद्यआर्च्छत्तस्मैनमोनृहरयेऽखिलधर्मगोप्त्रे ४४
सिद्धाऊचुः योनोगतिंयोगसिद्धामसाधुरहारषीद्योगतपोबलेन नानादर्पंतंनखैर्निर्ददारतस्मैतुभ्यं
प्रणतास्मोनृसिंह ४५ विद्याधराऊचुः विद्यांपृथक्धारणयानुराद्धांन्यषेधदज्ञोबलवीर्यदृप्तः सयेन
संख्येपशुवद्धतस्तंमायानृसिंहंप्रणताःस्मनित्यम् ४६ नागाऊचुः येनपापेनरत्नानिस्त्रीरत्नानितद्धृता
नि तद्वक्षःपाटनेनासांदत्तानंदनमोस्तुते ४७ मनवऊचुः मनवोवयंतवनिदेशकारिणोदितिजेनदे
वपरिभूतसेतवः भवतारवलःसउपसंहृतःप्रभोकरवामतेकिमनुशाधिकिंकरान् ४८

स्यतस्मात् वपाविदारणस्यतद्धृतपिंडोद्धरणमेवफलमितिभावः ४४ योगसिद्धांगतिमणिमादिसिद्धिम् नानाअनेकंदर्पोयस्यतंतं
स्मैतुभ्यंनतास्मोवयं ४५ तंत्वासुहृद्विषयविद्यामंतर्द्धानादिलक्षणामनुराद्धांसंप्राप्तांयोबलवीर्यदृप्तः अस्मान्न्यषेधत् सप्रधनासंख्ये
युद्धेहतः तंत्वांप्रणताःस्म ४६ रत्नानिफणास्थितानितथास्त्रीरत्नानिचउत्तमाःस्त्रियः आसांस्त्रीणामस्माकंचदत्त आनंदोयेन
तत्संबोधनम् ४७ नृसिंहेनावलोकिताःसंतोमूर्ध्निबद्धांजलयोमनवःप्रोचुः मनवोवयंधर्मपालकाःपरिभूताःसेतवोवर्णाश्रमधर्म-
मर्यादायेषांते अनुशाधि अनुशिक्षय ४८ ७ ७ ७ ७ २३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रजापतयोऽपितद्वलोकिताः प्रोचुः हे परेशानेत्वयाअभिसृष्टाः प्रजासृष्टौप्रेरितावयंप्रजेशायेननिषिध्धाःसंतः प्रजानसृजामःसएषः
भिन्नवक्षोयस्यत्नुनिश्चितंशेतेमृतःअतःपरंप्रजाःसृजामइतितद्रूथ्यंतःप्राहुः हेसत्वमूर्त्तेतवायमवतारोजगतोमंगलंमंगलार्थम् ४९
गंधर्वाअपितद्वलोकिताःप्रोचुः हे विभो वयंतेत्वदीयानटानर्त्तकाः नाट्येनृत्येगायकाश्चयेनस्वाधीनाःकृताः कथंभूतेन वीर्यंशौ
र्यंबलंशक्तिः ताभ्यामोजः प्रभावोयस्यतेन स एषभवताइमांदशांमृतिंनीतः उचितंचैतदित्याहुः किमिति ५० भवापवर्गसंसा
रनिवर्त्तकंतवचरणमाश्रिताःआश्रयणेहेतुः यद्यस्मात्साधूनांत्हृदिभयजनकत्वेनशेतेतिष्ठतीतितथासएषअसुरस्त्वयासमापि-

प्रजापतयऊचुः प्रजेशावयंतेपरेशाभिसृष्टानयेनप्रजावैसृजामोनिषिध्धाः सएषत्वयाभिन्नवक्षान्नु
शेतेजगन्मंगलंसत्वमूर्तेऽवतारः ४९ गंधर्वाऊचुः वयंविभोतेनटनाट्यगायकायेनात्मसाद्वीर्यबलौ
जसाकृताः सएषनीतोभवतादशामिमांकिमुत्पथस्थःकुशलायकल्पते ५० चारणाऊचुः हरेतवाङ्घ्रि
पंकजंभवापवर्गमाश्रिताः यदेषसाधुहृच्छयस्त्वयाऽसुरः समापितः ५१ यक्षाऊचुः वयमनुचरमुख्याः
कर्मभिस्तेमनोज्ञैस्तइहदितिसुतेनप्रापितावाहकत्वम् सतुजनपरितापंतत्कृतंजानतातेनरहरउपनीतःपं
चतांपंचविंश ५२ किंपुरुषाऊचुः वयंकिंपुरुषास्त्वंतुमहापुरुषईश्वरः अयं कुपुरुषोनष्टोधिक्कृतःसा
धुभिर्यदा ५३ वैतालिकाऊचुः सभासुसत्रेषुतवामलंयशोगीत्वासपर्यांमहतींलभामहे यस्तांव्य
नैषीद्भृशमेषदुर्जनोदिष्ट्याहतस्तेभगवन्यथामयः ५४ किन्नराऊचुः वयमीशकिंनरगणास्तवानुगा
दितिजेनविष्टिममुनाऽनुकारिताः भवताहरेसवृजिनोऽवसादितोनरसिंहनाथविभवायनोभव ५५

तःअंतंनीतः ५१ मनोज्ञैःकर्मभिःअनुचरेषुमुख्याः तेवयंदितिसुतेनशिबिकावाहकत्वंप्रापिताः पंचतांमृत्युंहेपंचविंशचतुर्विं
शतितत्वनियामक ५२ किंपुरुषास्तु त्वांस्तोतुंकेवयंवराकाइत्याहुः वयमितिवयंकिंपुरुषाः तुच्छप्राणिनः त्वंतुमहान् अद्भुतप्र
भावःपुरुषः नन्वयंमहानूदैत्योहतइतिकिंनवर्ण्यतइत्याशंक्यकियदेतदित्याहुः अयमितियदा साधुभिर्भगवद्भक्तैस्तिरस्कृत-
स्तदैवनष्टइति ५३ सत्रेषुयज्ञेषुतवअमलंचरित्रंगीत्वामहतींसपर्यांधनादिसंपत्तिम् सत्वयाहतः एतद्दिष्ट्याभद्रंकृतम् ५४
अमुनादितिजेनविष्टिंनिर्मूल्यकर्मअनुनिरंतरंकारिताः अतःपरंनःविभवायसमृध्द्येभव ५५ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नोऽस्माकंभक्तानांहेशरणद आश्रयप्रद सर्वेषांलोकानांशर्ममंगलमेतदद्भुतंरूपमद्यैवदृष्टम् मत्तुपूर्वम् विधिकरःकिंकरः ५६ इ
तिसप्तमेटीकायामष्टमोऽध्यायः ८ नवमेब्रह्मणाभीत्याचोदितोऽसुरबालकः कोपंप्रशमयन्नस्तौन्नृसिंहमतिभीषणम् १ उग्रोऽ
प्यनुग्रएवायंस्वभक्तानांनृकेसरी केसरीवस्वपोतानामन्येषामुग्रविग्रहः २ इत्याद्यागमोक्तांभक्तानुकंपितामाह एवमितिसप्त
भिः एवंदूरतएवस्थित्वास्तुवंतः मन्युनासंरंभआवेशोयस्यतम् उपसमीपेगंतुंनाशक्नुवन् १ श्रीःलक्ष्मीःदेवैःप्रेषिताऽपिमहदद्भु

विष्णुपार्षदाऊचुः अद्यैतद्धरिनररूपमद्भुतंतेदृष्टंनःशरणदलोकशर्म सोऽयंतेविधिकरईश
विप्रशप्तस्तस्येदंनिधनमनुग्रहायविद्मः ५६ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेप्रह्लादानुच
रितेदैत्यवधेनृसिंहस्तवोनामअष्टमोऽध्यायः ८ नारदउवाच एवंसुरादयःसर्वेब्रह्मरुद्रपुरःसराः
नोपैतुमशकन्मन्युसंरंभंसुदुरासदम् १ साक्षाच्छ्रीःप्रेषितादेवैर्दृष्ट्वातन्महदद्भुतम् अदृष्टाश्रुतपूर्व
त्वात्सानोपेयायशंकिता २ प्रह्लादंप्रेषयामासब्रह्मावस्थितमंतिके तातप्रशमयोपेहिस्वपित्रेकुपितं
प्रभुम् ३ तथेतिशनकैराजन्महाभागवतोऽर्भकः उपेत्यभुविकायेननननामविधृतांजलिः ४ स्वपाद
मूलेपतितंतमर्भकंविलोक्यदेवःकृपयापरिप्लुतः उत्थाप्यतच्छीर्ष्ण्यदधात्कराम्बुजंकालाहिवित्रस्तधि
यांकृताभयम् ५ सतत्करस्पर्शधुताखिलाशुभःसपद्यभिव्यक्तपरात्मदर्शनः तत्पादपद्मंहृदिनिर्वृतोद
धौहृष्यत्तनुःक्लिन्नहृदश्रुलोचनः ६ अस्तौषीद्धरिमेकाग्रमनसासुसमाहितः प्रेमगद्गदयावाचातन्न्य
स्तहृदयेक्षणः ७ ७ ७ ७

तंदृष्ट्वाशंकितासतीवं नोपजगाम अद्भुतत्वेहेतुःअदृष्टेति २ उपेहिउपगच्छ ३ ४ कालएवाहिःतस्माद्वित्रस्ताधीर्येषांतेषांकृतम
भयंयेनतत्कराम्बुजम् ५ तस्यश्रीनृसिंहस्यकरस्पर्शेनधुतंनिरस्तमखिलमशुभंयस्य सपदितत्क्षणमेवअभिव्यक्तमपरोक्षीभूतं
परात्मदर्शनम्ब्रह्मज्ञानंयस्य निर्वृतःसन्हृदिदधौहृष्यंती रोमांचितातनुर्यस्य क्लिन्नंप्रेमार्द्रहृत्वयस्य अश्रूणिलोचनयोर्यस्य परं २४
मपुरुषार्थतयादधीनसाधनत्वेनेत्यर्थः ६ सुसमाधिमेवाह तस्मिन्नेवन्यस्तंहृदयमीक्षणंचयेनेति ७ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्वस्मिन्निवसमस्तेषुतत्कृपाः मृतदृष्ट्येप्रह्लादःस्तौतिसत्यर्द्धैर्द्वचत्वारिंशताहरिम् १ नन्वतावदात्मनोभगवत्स्तुतावनधि
कारमिवाशंक्याधिकारंसंभावयन्नाह ब्रह्मादयइतिपंचभिः मुनयोमननशीलाःसिद्धाज्ञानिनोपि कथंभूताः सत्वएवैकस्मिं
स्तानोविस्तारोयस्याःसामतिर्येषांतथाविधा अपिवचसांप्रवाहैरपितथाबहुभिर्वक्ष्यमाणैर्गुणैरपियमाराधयितुंनपिप्रुःनपू
र्णाः नशक्ताइत्यर्थः सहरिर्मेममकथंतोषंप्राप्तुमर्हति नत्रहेतुःउग्रजातेःउग्राघोरा आसुरीजातिर्यस्य ८ एवंहरितोषणेस्वस्या
योग्यतामाशंक्ययोग्यतांसंभावयतिमन्यइतिद्वाभ्यां अभिजनःसत्कुलेजन्मरूपंसौंदर्यम् श्रुतंपांडित्यं ओजः इंद्रियनैपुण्यं
तेजःकांतिःप्रभावःप्रतापःबलंशारीरंपौरुषमुद्यमःबुद्धिःप्रज्ञायोगोऽष्टांगः एतेधनादयोद्वादशापिगुणाःपरमस्यपुंसःआरा
धनायनभवंतिहियतःकेवलयाभक्त्यैवनत्नुगजेंद्रायतुष्टोभवत् ९ एवंभक्त्यैवकेवलयाधनादिद्वादशगुणवर्जितयापिहरेस्तो

प्रह्लादउवाच ब्रह्मादयःसुरगणामुनयोऽथसिद्धाःसत्वैकतानमतयोवचसांप्रवाहैः नाराधितुं
पुरुगुणैरधुनाऽपिपिप्रुःकिंतोष्टुमर्हतिसमेहरिरुग्रजातेः ८ मन्येधनाभिजनरूपतपःश्रुतौजस्तेजः
प्रभावबलपौरुषबुद्धियोगाः नाराधनायहिभवंतिपरस्यपुंसोभक्त्यातुतोषभगवान्गजयूथपाय
९ विप्राद्द्विषड्गुणयुतादरविंदनाभपादारविंद विमुखात्श्वपचंवरिष्ठम् मन्येतदर्पितमनोव
चनेहितार्थप्राणंपुनातिसकुलंनतुभूरिमानः १०

षःसंभवतीत्युक्तम् इदानींभक्तिंविनानान्यत् किंचित्तोष
हेतुरित्याह विप्रादिति पूर्वोक्ताधनादयोद्विषड्द्वादशगुणास्तैर्युक्तात् विप्रादपिश्वपचंवरिष्ठंमन्ये यद्वासनत्सुजातोक्ता
द्वादशज्ञानादयोगुणाद्रष्टव्याः तदुक्तं ज्ञानंचसत्यंचदमःश्रुतंचह्यमात्सर्यंह्रीस्तितिक्षानसूया यज्ञश्चदानंचधृतिःशमश्च
द्वाव्रतानाद्वादशब्राह्मणस्येति कथंभूतात् विप्रात् अरविंदनाभस्यपादारविंदाद्विमुखात् कथंभूतंश्वपचम् तस्मिन्नरविंद
नाभेअर्पिताःमनआदयोयेनतम् ईहितंकर्मवरिष्ठत्वेहेतुः सएवंभूतःश्वपचःसर्वंकुलंपुनाति भूरिमानोगर्वोयस्यसतुवि
प्रःआत्मानमपिनपुनातिकुतःकुलम् यतोभक्तिहीनस्यएतेगुणागर्वायैवभवंति नतुशुद्धये अतोहीनइतिभावः १०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तर्हि किं धनाद्यर्पणेन संमानं प्राकृत इव भगवानपेक्षते नेत्याह नैवेति अयं प्रभुरीश्वरः अविदुषोऽल्पकाज्जनात् मानं पू-
जामात्मनोऽर्थे न वृणीते नेच्छति यतो निजलाभेनैव पूर्णः तर्हि पूजां नेच्छेत्येव तत्राह करुणः कृपालुः अतो वृणीते च तत्र हे-
तुः यद्यदिति यं यं मानं यद्वा यद्यस्मात् यद्येन धनादिना भगवते मानं विदधीत तदेवात्मने भवति नान्यत् यथा मुखे कृतं
तिलकादिश्रीः शोभा प्रतिबिंबस्य भवति न तु साक्षात्तस्यैव कर्तुं शक्यते तद्वत् ११ यस्मादेवं भगवान्भक्त्यैव तुष्यति तस्मादहं
नीचोऽपि विगतविक्लवः गतशंकः सन् ईश्वरस्य महि महिमानं यथा सर्वप्रयत्नेन स्वमनीषाऽनुसारेणानुवर्णयामि अजानतोऽ
पि स्तुतिकरणे हेतुमाह येनैवं महिम्ना अनुवर्णितेन अविद्यया संसारमनुप्रविष्टः पुमान् पूयेत शुध्येत् ततं महि अन्यस्य तथा शोध-
कत्वाभावात् इत्यर्थः १२ तदेवमात्मनः स्तुतावनधिकारं परिहृत्येदानीं तं स्तुवन् कोपोपसंहारं प्रार्थयते सर्वे हीति द्वाभ्याम् भो ईश अ-

नैवात्मनः प्रभुरयं निजलाभपूर्णो मानं जनादविदुषः करुणो वृणीते यद्यज्जनो भगवते विदधीत मानं
तच्चात्मने प्रतिमुखस्य यथा मुखश्रीः ११ तस्मादहं विगतविक्लव ईश्वरस्य सर्वात्मना महि गृणामि यथा
मनीषं नीचोऽजया गुणविसर्गमनुप्रविष्टः पूयेत येन हि पुमाननुवर्णितेन १२ सर्वे ह्यमी विधिकरास्तव स-
त्वधाम्नो ब्रह्मादयो वयमिवेश न चोद्विजंतः क्षेमाय भूतय उतात्मसुखाय चास्य विक्रीडितं भगवतो रुचि-
रावतारैः १३ तद्यच्छ मन्युमसुरश्च हतस्त्वयाद्य मोदेत साधुरपि वृश्चिकसर्पहत्या लोकाश्च निर्वृतिमि-
ताः प्रतियंति सर्वे रूपं नृसिंह विभयाय जनाः स्मरंति १४ मी उद्विजंतो बिभ्यतः सर्वे ब्रह्मादयः सत्वमूर्तेस्तव विधिक-
राः त्वन्नियोगकर्तारो भक्ता एव नान्ये न च वयमसुरा इव वैरभावेन एते भक्ताः किंतु अद्धा एव तव रुचिरैरवतारैर्विविधं क्रीडनमस्य विश्व-
स्य क्षेमादिप्रयोजनाय न तु भयोत्पादनाय १३ तत्तस्मादेषां भयपरिहाराय मन्युं यच्छ उपसंहर यदर्थमयं मन्युः स चासुरः साधूनां
संतोषार्थं अद्य अधुनैव हतः अतः परं क्रोधेन कार्याभावात्तं नियच्छ ननु अन्येषां वधेन साधुः किं मोदेत तत्राह वृश्चिकादेः परोपद्रव-
कारिणोऽन्यतो जातया हत्या वधेन तस्यैव तद्दुःखं जातमिति साधुरपि मोदेतैव तर्हि बहूनामसुराणां वहत्वात् असुरक्रोधं न त्यजामी-
ति चेत्तत्राह लोकाश्च निर्वृतिमिताः प्राप्ताः संतः प्रतियंति क्रोधोपसंहारं प्रतीक्षंते तर्हि जनानां पुनर्भयाभावाय मन्युं धारयामी-
ति चेत्तत्राह रूपमिति विभयाय भयनिवृत्त्यै एतद्रूपस्मरणादेव भयनिवृत्तेर्न मन्युधारणेन कृत्यमस्तीत्यर्थः १४ छ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त्वंचेद्विभेषितर्हित्यजामीतिचेत्तत्राह नाहमितिभोअजितते अस्माद्रूपात् अहंनबिभेमि कथंभूतात् आस्यंचजिव्हाचअर्कसदृशे
नेत्राणिचभ्रुकुटीनांरभसआटोपश्चउग्रादंष्ट्राश्चएतानिभयानकानियस्मिंस्तस्मात् अंत्रमय्यःस्रजोयस्मिंस्तदंत्रस्रक् तस्मात्क्ष
तजाक्ताः केसरायस्मिन्शंकुवदुन्नतोस्तब्धोकर्णौयस्मिन् तच्चतच्चतस्मात् निर्ह्रादेनभीतादिगिभायस्मात् अरीन्भिंदंतीति अरि
भिंदितानिनखायुधानियस्मिन् एवंभूतादपितेरूपादहंनबिभेमि १५ मद्भयंतन्यदस्तीत्याह त्रस्तोस्मीतिदुःसहंयदुग्रंसंसारच
क्रंकदनंदुःखंतस्मादहंत्रस्तोऽस्मि तत्रचग्रसतांहिंस्राणांमध्येस्वकर्मभिर्बद्धःसन्प्रणीतःनिक्षिप्तोऽस्मि हेकृपणवत्सल हेउत्तम
कदानुत्वंप्रीतःसन् अपवर्गभूतंशरणंतवांघ्रिकमलंप्रतिव्हयसेमामाव्हयसि १६ दास्येसतिमत्प्रीतिरितिचेत्तर्हिनानायोनिषु
क्लिश्यमानस्यममदास्यज्ञानाभावात्त्वमेवतदुपदिशेतिप्रार्थयतेयस्मात्प्रियैरप्रियैश्चयथासंख्यंवियोगसंयोगाभ्यांजन्मयस्य

नाहंबिभेम्यजिततेऽतिभयानकास्यजिव्हार्कनेत्रभ्रुकुटीरभसोग्रदंष्ट्रात् अंत्रस्रजःक्षतजकेसरशं
कुकर्णान्निर्ह्रादभीतदिगिभादरिभिन्नखाग्रात् १५ त्रस्तोऽस्म्यहंकृपणवत्सलदुःसहोग्रसंसारचक्रक
दनाद्ग्रसतांप्रणीतः बद्धःस्वकर्मभिरुशत्तमतेंघ्रिमूलंप्रीतोऽपवर्गशरणंव्हयसेकदानु १६ यस्मात्प्रियाप्रि
यवियोगसंयोगजन्मशोकाग्निनासकलयोनिषुदह्यमानःदुःखौषधंतदपिदुःखमतद्धियाऽहंभूमन्भ्र
मामिवदमेतवदास्ययोगं १७ सोऽहंप्रियस्यसुहृदःपरदेवतायालीलाकथास्तवनृसिंहविरिंच्यगीताः
अंजस्तितर्म्यनुगृणन्गुणविप्रमुक्तोदुर्गाणितेपदयुगालयहंससंगः १८ तेनशोकाग्निनासकलयोनिषुदह्यमानो

ऽस्मिदुःखस्यप्रतीकारःकार्यइतिचेत्तत्राह दुःखस्यौषधप्रतीकारःतदपिदुःखमेव एवमपि अतद्धियादेहाद्यभिमानेनभ्रमामि अ
तःहेभूमन्विभोमेतवदास्यरूपंयोगंनिस्तारोपायंवद १७ ननुदास्ययोगेनप्रवृत्तस्यापितदंतरायभूतानांपूर्वोक्तनानादुःखानांकु
तःपरिहारस्तत्राह सोहंत्वद्दासःसन् भोनृसिंहतवलीलाकथाअनुगृणन् दुर्गाणिमहादुःखान्यंजसातितर्मितरामिनगणयिष्यामी
त्यर्थः तत्रहेतुःगुणैःरागादिभिर्विशेषेणप्रमुक्तःसन् तत्कुतः तेपदयुगमेवालयोयेषांभक्तानांतएवहंसाज्ञानिनःतैःसंगोयस्यमम
सोऽहंकथंभूतस्यकथास्तत्राहप्रियस्येत्यादिकुतोज्ञाताःविरिंच्येनगीताः तत्संप्रदायप्रवृत्ताःकथाचाथर्वणीश्रुतिः देवाहवैप्रजापति
मब्रुवन्नित्यादिदास्येप्रवृत्तस्यभगवदनुग्रहेणसत्संगःततोवीतरागतयाभगवद्गुणानुवर्णनंततश्चनदुःखाभिभवःस्यादितिवा-
क्यार्थः १८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ननुदुःखेस्तप्तस्यतत्प्रतीकारोलोकेप्रसिद्ध एवकिमन्यद्दास्यादिनातत्राह बालस्येति भोनृसिंह तप्तस्यतत्प्रतिविधिःदुःखप्रतीकारः इहलोकेयोंऽजसाइष्टः सत्वयोपेक्षितानांतावदेवक्षणमात्रमेव नत्वात्यंतिकः तदेवाह बालस्यपितरौशरणंरक्षकाविहनभवतः ताभ्यांपाल्यमानस्यापितस्यदुःखदर्शनात् क्वचिद्जीगर्तादिषुताभ्यामेवतद्वधदर्शनाच्च नचार्तस्यरोगिणः अगदमौषधंशरणम् कृतेऽप्यौषधेमृत्युदर्शनात् नचोदन्वतिसमुद्रेमज्जतःपुंसोनौःशरणं तयासहमज्जनदर्शनात् अतस्त्वमेवशरणमित्यर्थः अथचैवंकाकाव्याख्येयम् तप्तस्यतत्प्रतिविधिर्यइहतावत्प्रसिद्धःसत्वदुपेक्षितानांकिमंजसेष्टः अपितुनेष्टएव यद्वायस्तावदिहप्रतिविधिःइष्टःसकिमंजसानेवांजसेत्यादियोज्यम् बालस्येत्यादिपूर्ववदेव १९ ननुक्वचित्कुत्रश्चित्

बालस्यनेहशरणंपितरौनृसिंहनार्तस्यचागदमुदन्वतिमज्जतोनौः तप्तस्यतत्प्रतिविधिर्यइहांजसेष्टस्तावद्विभोतनुभृतांत्वदुपेक्षितानाम् १९ यस्मिन्यतोयर्हियेनचयस्ययस्माद्यस्मैयथा
यदुतयस्त्वपरःपरोवा भावःकरोतिविकरोतिपृथक्स्वभावःसंचोदितस्तदखिलंभवतःस्वरूपं २०

केनचित्कदाचित्कश्चित्रक्षकोपिदृश्यत एवेत्याशंक्यतत्रापितत्तद्रूपेणत्वमेवरक्षकइत्युररीकृत्यतस्यैवसर्वात्मतामाह यस्मिन्निति अपरोऽर्वाचीनःपित्रादिःपरोब्रह्मादिर्वाभावःकर्तातत्तत्कारकैर्यद्यत्करोतितत्सर्वंभवत एवस्वरूपंननुपृथक् यस्मिन्नधिकरणेयतोनिमित्तात् यर्हियस्मिन्कालेयेनकरणेन येनहेतुकर्त्रासंचोदितश्च यस्यसंबंधियस्मादुपादानात् यस्मैसंप्रदानाय यदीप्सिततमम् यःकर्तेत्येवंसप्तविभक्त्यर्थाः यथायेनप्रकारेणेतिक्रियाविशेषणभूतानामव्ययानामर्थाः पृथक्स्वभावःसत्वादिप्रकृतिः करोतिउत्पादयतिविकरोतिरूपांतरंनयतीति २० ६ ६ २६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अतोन्यस्यरक्षकस्याभावात् संसारित्वाच्चनित्यमुक्तस्त्वमेवमांशरणागतंरक्षेतिप्रार्थयते मायेतिद्वाभ्याम् त्वदंशस्यपुंसोऽनुमतेन ईक्षणरूपेणअनुग्रहेणमनः मनः प्रधानंलिंगंमायासृजति कथंभूता कालचोदिताः क्षोभितागुणाः यस्याः कथंभूतंमनः कर्ममयं कुर्वद्रूपं बलीयः दुर्जयम् छंदोमयंवेदोक्तकर्मप्रधानंच अजयाजीवस्याविद्ययातद्भोगार्थमर्पिताषोडशअराविकारायस्मिन् य देवंभूतंसंसारचक्रात्मकंमनः तत्कोतितरेत् भोअज त्वदन्यः त्वत्तःपृथक्स्थितः त्वामभजन्नित्यर्थः २१ ननुममापिमायासंबं धात्कर्तृत्वाद्यविशेषाच्च त्वत्तः कोविशेषइत्यतआह सइति स्वधाम्नाचिच्छक्त्यानित्यंविजिताआत्मनोबुद्धेर्गुणायेनसहित्वम्

मायामनःसृजतिकर्ममयंबलीयः कालेनचोदितगुणानुमतेनपुंसः छंदोमयंयदजयाऽर्पितषोड शारंसंसारचक्रमजकोऽतितरेत्त्वदन्यः २१ सत्वंहिनित्यविजितात्मगुणःस्वधाम्नाकालोवशीकृत विसृज्यविसर्गशक्तिः चक्रेविसृष्टमजयेश्वरषोडशारेनिष्पीड्यमानमुपकर्षविभोप्रपन्नम् २२ दृष्टामयादिविविभोऽखिलधिष्ण्यपानामायुःश्रियोविभवइच्छतियाञ्जनोयम् येस्मत्पितुःकुपितहा सविजृंभितभ्रूविस्फूर्जितेनलुलिताःसतुतेनिरस्तः २३ तस्मादमूस्तनुभृतामहमाशिषोज्ञआयुःश्रि यंविभववमैंद्रियमाविरिंच्यात् नेच्छामितेविलुलितानुरुविक्रमेणकालात्मनोपनयमांनिजभृत्यपार्श्वं २४

यतः कालः मायाप्रेरकः अतएववशीकृताविसृज्यानांकार्याणां विसर्गाणांसाधनानांचशक्तयोयेन अतः इक्षुदंडवन्निष्पीड्यमा नंमामुपकर्षस्वसमीपंनय २२ ननुतावल्लोकपालानांभोगान्भुंक्ष्वपित्र्यंवाराज्यमिदंदास्यामि किमितिसंसाराद्दुद्विजसेतत्रा ह दृष्टाइतित्रिभिः श्रियःसंपदः विभवउद्भवः आयुरादयोदृष्टाइतिकाकुतुच्छत्वमुक्तम् तदेवाह येअस्मत्पितुः कोपहासवि कृतभ्रूभंगमात्रेणविध्वस्ताः सचत्वयानिरस्तः २३ यस्मादेवंतस्मात् आशिषःभोगान्ज्ञः तत्सदृशफलंविद्वान् अहंऐंद्रियंइं द्रियेभोग्यंब्रह्मणोभोगमभिव्याप्यकिमपिनेच्छामि तेकालात्मनाउरुविक्रमेणविलुलितान्विध्वस्तानणिमादीनपि २४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

किंच वर्तमानकालेपिनभोगार्हाइत्याह क्वेति श्रुतिः श्रवणंतदेवस्वर्गंयास्ताः मृगतृष्णिकावत् मिथ्याभूताश्चाशिषः क्व अशेषाणांरुजांरोगाणांविरोहः उद्भवस्थानंक्वचेदंकलेवरम् एवंचेत्सर्वोपिजनः किंनविरज्यतेतत्राह यदपिथद्यपिइतिएवंविद्वानयंजनः तथापिननिर्विद्यते विरक्तोनभवति कुतः कामएवानलः तंमधुतुल्यैः स्वल्पलवैः दुःसाध्यैरपिशमयन् कामाग्निशमनव्यग्रस्यनिर्वेदावकाशोनास्तीत्यर्थः यद्वा अचिंत्यमिदंत्वन्मायाचेष्टितमितिभावः २५ तर्हित्वंकथंनिर्विण्णोसि अनर्हेपिमयिप्रवृत्तयात्वत्कृपयैवेत्याशयेनाह क्वेति रजसैवप्रभवोजन्मयस्यसः सप्तम्यंतंवाकुलविशेषणम् तमोधिकंयस्मिन्तस्मिन्

कुत्राशिषःश्रुतिसुखामृगतृष्णिरूपाः क्वेदंकलेवरमशेषरुजांविरोहः निर्विद्यतेनतुजनोयदपीतिविद्वान्कामानलंमधुलवैःशमयन्दुरापैः २५ क्वाहंरजःप्रभवईशतमोधिकेस्मिन्जातःसुरेतरकुलेक्वतवानुकंपा नब्रह्मणोनतुभवस्यनवैरमाया यन्मेर्पितःशिरसिपद्मकरःप्रसादः २६ नैषापरावरमतिर्भवतोननुस्याज्जंतोर्यथात्मसुहृदोजगतस्तथापि संसेवयासुरतरोरिवतेप्रसादःसेवानुरूपमुदयोनपरावरत्वम् २७

असुराणांकुलेजातोहंक्व क्वतवानुकंपा तामेवाह ब्रह्मादीनांशिरसियोनैवार्पितः सपद्मवत्सुकलसंतापहरः करः प्रसादः पुरुषार्थरूपोमेशिरसिअर्पितइतियत् यत् यया अनुकंपयेतिवा २६ नचत्वयीदमतिविचित्रमित्याह नैषेति एतेब्रह्मादयउत्तमाअयमसुरोनीचइत्येषापरावरमतिःजंतोःप्राकृतस्ययथातथाभवतोनैवस्यात् अत्रहेतुः जगतआत्मनःसुहृदश्च तर्हिसर्वत्रमत्प्रसादएवंरूपश्चकिंनस्यात्तत्राह संसेवया तवप्रसादोभवति तत्रचसेवानुरूपंतत्तदिच्छानुसारेणधर्मादीनामुदयोभवति एवंसत्यपिवैषम्याभावेदृष्टांतः सुरतरुर्यथासेवकस्यैवसंकल्पानुसारेणफलंददाति नचविषमस्तद्वत् नपरावरत्वमत्रकारणमितिशेषः २७ ७ ७ ७ २७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एतच्च त्वद्भृत्यकृपया मया प्राप्तमिति त्वद्भृत्यपार्श्वमेव मां नयेत्याशयेनाह एवमिति यथा त्वयाऽनुकंपितोस्मि एवं नारदेनाप्यसात्
कृत्वा पूर्वमनुगृहीतः सोऽहं कथं नु त्वद्भृत्यसेवां विसृजामि कथं भूतोनुगृहीतोस्मि प्रभव एवाहियुक्तः कूपस्तस्मिन् कामानभितः
कामयमानं जनं निपतितमनु तत्प्रसंगात् प्रपतन् योहं तदेवं त्वद्भृत्यस्य श्रीनारदस्यानुग्रहेण त्वयाऽत्यंतमनुकंपितोऽस्मि अय
मेव च ममपरमोऽनुग्रहः न पुनरिदमतितुच्छं मत्प्राणरक्षणादि २८ नन्वेदं त्वयामदनुग्रहार्थं कृतं किं तर्हि अन्यार्थमित्याह भो-
अनंत यदेतन्मत्प्राणरक्षणं मां हंतुमुद्यतस्य मत्पितुर्वधश्च तदुभयं स्वभृत्य मृषिवाक्यमृतं सत्यं विधातुमित्यहं मन्ये कुतः यद्य-
स्मात् असत् अयुक्तं विधित्सुः खड्गं प्रगृह्यावोचत् किं मदपरो मद्व्यतिरिक्तश्चेदीश्वरोस्ति तर्हि त्वामिदानीमवतु तव कं शिरोऽहं

एवं जनं निपतितं प्रभवाहिकूपे कामाभिकाममनु यः प्रपतन्प्रसंगात् कृत्वात्मसात्सुरर्षिणा भगवन्
गृहीतः सोहं कथं नु विसृजे तव भृत्यसेवाम् २८ मत्प्राणरक्षणमनंत पितुर्वधश्च मन्ये स्वभृत्य ऋषि
वाक्यमृतं विधातुम् खड्गं प्रगृह्य यदवोचदसद्विधित्सुस्त्वामीश्वरो मदपरोऽवतु कं हरामि २९ एक
स्त्वमेव जगदेतदमुष्य यत्त्वमाद्यंतयोः पृथगवस्यसि मध्यतश्च सृष्ट्वा गुणव्यतिकरं निजमायये
दं नानेव तैरवसितस्तदनुप्रविष्टः ३०

हरामि इति पाठांतरेप्ययमेवार्थः यद्यदा अवोचत् तदा मत्प्राणरक्षणमिति वान्व
यः एतच्च सत्यं विधातुं निजभृत्यभाषितमित्यत्रैव च बहुधा व्याख्यातम् २९ नन्वेदं पक्षपातेन रक्षणं दैत्यहननं च त्वयि स्वाभावि-
कम् किंतु मायागुणोपाधिकम् सर्वात्मके त्वयि स्वतस्तदयोगादित्याह एक इति एतच्च जगत् त्वमेवैकः यद्यतः अमुष्य आदावंते च पृ-
थगवस्यसि विरामं करोषि सन्मात्रतया कारणत्वेनावधित्वेन च वर्तस इत्यर्थः अतो मध्यतश्च त्वमेव कुतस्तर्हि भेदप्रतीतिस्त-
त्राह निजमायया गुणपरिणामात्मकमिदं जगत् सृष्ट्वा तदनुप्रविष्टस्त्वं तैर्गुणैर्हेतुभूतैर्नानेव रक्षक इव हंतेव च अवसितः प्रतीतः
तदुक्तं स्कंधोपक्रमे निर्गुणोपि ह्यजोऽव्यक्तो भगवान् प्रकृतेः परः स्वमायागुणमाविश्य बाध्य बाधकतां गत इत्यादिना ३० ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ननुयद्येतज्जगदहमेवतर्हिजगतोवैषम्येणममवैषम्यमपिकिंनस्यात्इत्यतआह त्वंवैत्वमेवेदंसदसत्कार्यकारणात्मकंजगत् ननुत्वत्तः पृथक् भवांस्ततोन्यःआद्यंतयोः पृथगवस्थानात् यत्‌यस्मादेवमतोऽयमात्मीयःअयंपरइतियाबुद्धिः साअपार्थामायाएवकार्यकारणाभेदंदृष्टांतेनसाधयति यद्यतः यस्यजन्मईक्षणंप्रकाशश्च यस्मिन्निधनंचस्थितिश्च तद्वैतदेव अष्ठिर्बीजंकारणंतरुः कार्यम् तयोर्यथावस्तुकालमात्रत्वम् अयमर्थः काळशब्देननीळत्वाऽसाधारणयोगात्पृथ्वी वस्तुशब्देनवस्तुमात्रंभूतसूक्ष्मम् तत्रतरोर्यथापृथ्वीमयबीजमात्रत्वम् तस्यचयथाभूतसूक्ष्ममात्रत्वम् एवंसर्वमपिकार्यकारणात्मकंजगत्परमकारणात्मकमेवेति तथाचर्षारमर्षसूत्रम् तदनन्यत्वमारंभणशब्दादिभ्यइति श्रुतिश्च वाचारंभणंविकारोनामधेयंमृत्तिकेत्येवसत्यम्इति ३१ नंत्रतावदंतेपृथगवस्थानंदर्शयति न्यस्येदमिति इदंजगत्आत्मनैवात्मनिनिक्षिप्यस्वस्वरूपमेवानुभवन्निष्क्रियःसन्प्रळयोदकमध्येशयनंकरोषि तर्हिकिंजी

त्वंवाइदंसदसदीशभवांस्ततोन्योमायायदात्मपरबुद्धिरियंह्यपार्था यद्यस्यजन्मनिधनंस्थितिरीक्षणंचतद्वैतदेववसुकाळवदष्टितर्वोः ३१ न्यस्येदमात्मनिजगद्विलयांबुमध्येशेषेत्मनानिजसुखानुभवोनिरीहः योगेनमीलितदृगात्मनिपीतनिद्रस्तुर्येस्थितोनतुतमोनगुणांश्चयुंक्षे ३२ तस्यैवतेवपुरिदंनिजकालशक्त्यासंचोदितप्रकृतिधर्मणआत्मगूढम् अंभस्यनंतशयनाद्विरमत्समाधेर्नाभेरभूत्स्वकणिकावटवन्महाऽब्जम् ३३

वस्येवममापितमोवृत्तिरूपानिद्रास्ति नहिनहि योगएवतुबहिर्दृष्ट्यभावसाम्यात्निद्रोच्यतइत्याह योगेनमीलितेदृशौयेन आत्मनास्वरूपप्रकाशेननिपीतानिद्रायेन यतस्तुर्येअवस्थात्रयातिरिक्तेस्वरूपेस्थितस्त्वंनतुसुप्तइवात्मनातमोयुंक्षेनयोजयसिनपश्यसि नजाग्रत्स्वप्नयोरपिगुणान्विषयांश्चेत्यर्थः ३२ इदानींकारणत्वेनादावपिपृथगवस्थानंदर्शयन्मध्यतश्चत्वमेवेत्येतत्प्रपंचयतिचतुर्भिः यस्त्वमंभसिशेषेतस्यैवतेइदंजगत्वपुः स्वरूपंनान्यस्य यतस्त्वंमध्यतोपितस्यकथंभूतस्यनिजयाकालशक्त्यासंचोदिताःप्रकृतेर्धर्माःसत्वादयोयेन स्वरूपत्वेहेतुः अनंतशयनात् शेषपर्यंकात्विरमत्समाधिर्यस्यतस्यतवनाभेःसकाशात् एकार्णवोदकेमहाब्जंलोकपद्ममभूत् कथंभूतम् आत्मनित्वय्येवगूढंसत् स्वकणिकातःसूक्ष्मात्वटबीजात् महावटइव ३३ २८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदेवं कारणत्वेनानुगतः सन्मध्यतश्च त्वमेव वर्त्तसे इत्युक्तमेतदेव शब्दसत्वस्य ब्रह्मणोनुभवेन स्फुटयितुं तस्य प्राक्तनीमवस्थामाह त
स्मिन्नब्जे संभवो यस्य सः कविर्ब्रह्मा अतः पद्मादन्यदपश्यन् बीजमुपादानकारणभूतं त्वां तस्मिन् व्याप्तं संतमपि नाविंदत् युक्तं चैतदु
ह अहो अंकुरे जाते सति बीजं तदनुगतं कारणं पृथक् कथं नाम पुमान् पश्येत् ३४ भवदुपासनया तु तस्मिन्नेव दृष्टवानित्याह सत्विति प
रावृत्त्या अब्जमाश्रितः सन् तीव्रेण तपसा ध्यानेन अनेन सन्मात्ररूपेणोपपादनतया दर्शनमुक्तम् ३५ ईश्वरत्वेन च दृष्ट्वा कृतार्थो भवद्-
त्याह एवमनेन प्रकारेण सहस्रमपरिमितानि यानि वदनादीनि तैराढ्यं समृद्धम् मायामयं मायाप्रधानम् सतां प्रपंचेनोपलक्षितः सन्नि

तत्संभवः कविरतोऽन्यदपश्यमानस्त्वां बीजमात्मनि ततं स बहिर्विचिंत्य नाविंददब्दशतमप्सु निमज्जमानो
जातेऽङ्कुरे कथमु होपलभेत बीजम् ३४ सत्वात्मयोनिरतिविस्मित आश्रितोऽब्जं कालेन तीव्रतपसा परिशुद्ध
भावः त्वामात्मनीश भुवि गंधमिवातिसूक्ष्मं भूतेंद्रियाशयमये विततं ददर्श ३५ एवं सहस्रवदनांघ्रिशिरः
करोरुनासास्यकर्णनयनाभरणायुधाढ्यम् मायामयं सदुपलक्षितसन्निवेशं दृष्ट्वा महापुरुषमाप मुदं वि-
रिंच्यः ३६ तस्मै भवान् हयशिरस्तनु वं च बिभ्रद्वेदद्रुहावतिबलौ मधुकैटभाख्यौ हत्वाऽऽनयच्छ्रुतिगणां
स्तु रजस्तमश्च सत्वं तव प्रियतमां तनुमामनंति ३७ इत्थं नृतिर्यगृषिदेवझषावतारैर्लोकान् विभावयसि हंसि
जगत्प्रतीपान् धर्मं महापुरुष पासि युगानुवृत्तं छन्नः कलौ यदभवस्त्रियुगोऽथ स त्वम् ३८ नैतन्मनस्तव क
थासु विकुंठनाथ संप्रीयते दुरितदुष्टमसाधु तीव्रम् कामातुरं हर्षशोकभयैषणार्त्तं तस्मिन् कथं तव गतिं विमृ
शामि दीनः ३९

वेशः पादादिरचना यस्य सः ३६ तदा च भवांस्तस्यानुग्रहं कृतवानित्याह तस्मा इति हयग्रीवमूर्तिं बि
भ्रत्सन् रजस्तमोरूपौ मधुकैटभाख्यौ हत्वा तस्मै श्रुतिगणान् समर्पितवान् तत्र हेतुः सत्वमिति ३७ एकस्त्वमेवेत्यादिभिरष्ट-
भिः श्लोकैर्यदुक्तं पक्षपातेन रक्षणं न हि पक्षवधश्च सत्वोपाधिको न तु स्वत इति तदुपसंहरति इत्थमिति विभावयसि पालयसि हंसि घा
तयसि कलौ तु तन्न करोषि यतस्तदा त्वं छन्नो भवः अतः त्रिष्वपि युगेष्वाविर्भावात् स एवंभूतस्त्वं त्रियुग इति प्रसिद्धः ३८ तदेवं भ
गवतस्तत्वं निरूप्य स्वस्य च तद्विचारायोग्यतां निवेदयन् प्रार्थयते नैतदिति त्रिभिः असाधु बहिर्मुखम् तीव्रं दुर्धरम् हर्षशोकभयैरेष-
णात्रयेण चार्त्तं दुःखितमपि त्वत्कथासु न संप्रीयते तस्मिन्नेवंभूते मनसि सति कथं तव तत्वं विचारयामि ३९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

किंच जिव्हा अवितृप्तासती मां अच्युतमामयं नामधुरादिरसस्तत्र आकर्षति उदरं तु क्षुधा संतप्तं सत्सद्यएव यत्किंचिदाहारमात्रंभ-
तिचपलाहृक्च चक्षुः कर्मशक्तिः कर्मेंद्रियाणि लुनंतिदारयंति ४० नकेवलमहमेकएवएवंकष्टांदशामापन्नः किंतुमहाजनोऽप्येवमेव
क्लिश्यति अतः सर्वजनंपालयेतिप्रार्थयते एवमिति भवः संसारएववैतरणीयमद्वारनदीतस्यामन्योऽन्यतोयानिजन्मादीनितेभ्योऽति
भीतं स्वेषांपरेषांचविग्रहेणयथायथं वैरंमैत्रंचयस्य एवंभूतंजनंपश्यन् त्वंहेपारचरतस्याः पारेस्थितनित्यमुक्त हंतेतिअहोकष्टमित्ये
वमनुकंप्य अद्यापिपाहि वैतरणीमुत्तार्यपालय ४१ एकेनमयाकथंसर्वोजनस्तारणीयइतिचेत्तत्राह कोन्विति कोनुतेअत्रसर्वजनो-
त्तारणेप्रयासः नकोऽपिकुतः अस्यविश्वस्यभवसंभवलोपानामुत्पत्तिस्थितिसंहाराणांहेतोः ततोऽपिकिम् एतत् दुष्करमितिभावः

जिव्हैकतोऽच्युतविकर्षतिमाऽवितृप्ताशिश्नोऽन्यतस्त्वगुदरंश्रवणंकुतश्चित् घ्राणोऽन्यतश्चपलदृक्क
चकर्मशक्तिर्बह्व्यः सपत्न्यइवगेहपतिंलुनंति ४० एवंजनंनिपतितंभववैतरण्यामन्योऽन्यजन्ममरणाश
नभीतभीतम् पश्यन्जनंस्वपरविग्रहवैरमैत्रंहंतेतिपारचरपीपृहिमूढमद्य ४१ कोन्वत्रतेऽखिलगुरोभ
गवन्प्रयासउत्तारणेऽस्यभवसंभवलोपहेतोः मूढेषुवैमहदनुग्रहआर्त्तबंधोकिंतेनतेप्रियजनाननुसेवता
नः ४२ नैवोद्विजेपरदुरत्ययवैतरण्यास्त्वद्वीर्यगायनमहाऽमृतमग्नचित्तः शोचेततोविमुखचेतसइंद्रिया
र्थमायासुखायभरमुद्वहतोविमूढान् ४३

उचितंचैतदित्याह मूढेष्विति त्वांचत्वदीयांश्चतारयिष्यामिइमंदुराग्रहंमा
कृथाइतिचेत्तत्राह तवयेप्रियजनाः भक्ताःताननुसेवमानानांनोऽस्माकंतेनउत्तारणेनकिम् कोऽतिप्रयासोऽस्मरबालकाहरेः कोन्वत्रते
ऽखिलगुरोभगवन्प्रयासः प्रह्लादइत्थमुपमंत्र्यमिथोनराणांमीशोनसख्यमकरोदपनीयमायामिति ४२ वत्सप्रह्लादत्वांतावत्तारयि-
ष्यामितावतैवकृतार्थः स्याः किमनेननिर्बंधेनेत्यत आह नैवेति हेपरसर्वोत्तम त्वद्वीर्यगायनमेवमहाऽमृतंतस्मिन्मग्नंचित्तंयस्यसोऽहं
भववैतरण्याः नैवोद्विजे किंतुविमूढान्शोचामि तानेवाह ततोमहाऽमृतात् विमुखंचेतोयेषाम् अतस्तइंद्रियार्थनिमित्तंयन्मायासु २९
खंतदर्थंभरंकुटुंबादिभारमुद्वहतः ४२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्वंतावन्मुक्तिंगृहाण तास्कतत्वज्ञामुनयः उपदेक्ष्यंतिइतिचेत्तत्राह प्रायेणेति नविमुमुक्षोविमुक्तिंनेच्छामि तर्ह्यन्यंकमपिप्रार्थयमाने
वर्किमितिनिर्बध्नासि इतिचेदतआह त्वत्तोऽन्यमस्यजनस्यशरणंनपश्यामि ४४ नन्वेतेस्त्रीसंभोगादिनासुखिनएवनकृपणास्तत्रा
ह यदिति करयोःकंडूयनेनसंघर्षणेनेवदुःखमनदुःखंयस्मिन् तर्हिदुःखत्वादेवततोनिर्विद्यमुच्येरन्तत्राह कृपणाःकामुकाःबहु-
दुःखभाजोऽपिइहगृहमेधिसुखेनतृप्यंति अलमितिनमन्यंते कंडूतिवत्कामस्यदुःसहत्वात् ननुकेचित्कंडूतिमपिसहंतेकामंचे
त्यत्राह त्वत्प्रसादात्तुकश्चिद्धीरएवमनसिजंकामंविषहेत ननुसर्वेअत्रापिकंडूतिवदितिदृष्टांतः ४५ ननुमौनादिभिःमोक्षसाधनैः
सुलभैवतेषामपिमुक्तिस्तत्राह मौनेति हेपुरुषअंतर्यामिन् येमौनादयोदशआपवर्ग्याःअपवर्गहेतवःप्रसिद्धाःरहःविविक्तवासःतेषु

प्रायेणदेवमुनयःस्वविमुक्तिकामामौनंचरंतिविजनेनपरार्थनिष्ठाः नैतान्विहायकृपणान्विमुमुक्षएको
नान्यंत्वदस्यशरणंभ्रमतोऽनुपश्ये ४४ यन्मैथुनादिगृहमेधिसुखंहितुच्छंकंडूयनेनकरयोरिवदुःखदुःखं
तृप्यंतिनेहकृपणाबहुदुःखभाजःकंडूतिवन्मनसिजंविषहेतधीरः ४५ मौनव्रतश्रुततपोऽध्ययनस्वधर्म
व्याख्यारहोजपसमाधयआपवर्ग्याः प्रायःपरंपुरुषतेत्वजितेंद्रियाणांवार्ताभवंत्युतनवाऽत्रतुदांभिकाना
म् ४६ रूपेइमेसदसतीतववेदसृष्टेबीजांकुराविवनचान्यदरूपकस्य युक्ताःसमक्षमुभयत्रविचिन्वतेत्वां
योगेनवन्हिमिवदारुषुनान्यतःस्यात् ४७

प्रायशःअजितेंद्रियाणामिंद्रियभोगाद्यर्थंविक्रीणतांवार्त्ताःजीवनोपा-
याभवंति दांभिकानांतुवार्ताअपिभवंतिवानवादंभस्यअनियतफलत्वात् ४६ त्वज्ज्ञानंभक्तिंविनासकामैर्मौनादिभिर्नभवत्येवेत्या
ह रूपेइतित्रिभिः बीजांकुराविवप्रवाहापन्नेइमेसदसतीकार्यकारणेएवतेरूपेउपलक्षणभूतेवेदेनसृष्टेप्रकाशितेनचान्यत् स्वसमवे
तंगोत्वादिकमिवदेवदत्तादेःकुतःअरूपकस्यप्राकृतरूपादिरहितस्य अतःयुक्ताःसंयताएवभक्तियोगेनप्रत्यक्षंत्वामुभयत्रकार्ये
कारणेचानुगतंपश्यंति मथनेनदारुषुवन्हिमिव नान्यतःस्यात् तज्ज्ञानमितिशेषः यद्वा एतदुभयमन्यतःप्रधानपरमाण्वादेर्नस्यात्
सएक्षतेत्यादिश्रुतेःअतस्त्वमेवकारणत्वात् सर्वत्रानुस्यूतइति ४७

Gaṇesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

तदेवाह त्वंवायुरिति त्वदयंमनः चित्तंचित्तम् अनुग्रहः अहंकारः देवतावर्गोवा सगुणः स्थूलः विगुणः सूक्ष्मः मनश्चवचश्चत्वम् नोवचःते
ननिरुक्तंप्रकाशितंकिमपित्वत्तोन्यन्नास्ति ४८ अभक्तास्तुत्वस्मिन्ननुगतमपित्वांनजानंतीत्याह नैतइतिनैतेगुणाद्यभिमानिनोदे
वाः आद्यंतवंतः जडोपाधित्वात् अनाद्यंतंनिरुपाधिंत्वांनविदंति हियस्मात्सुधियोविद्वांसः एवंविचार्य शब्दादध्ययनादिव्यापारादु
परमंति त्वामेवसमाधिनोपासनइत्यर्थः तथाचश्रुतिः किमर्थावयमध्येष्यामहे किमर्थावयंयक्ष्यामहइति नानुध्यायाद्बहूञ्छब्दा
न्वाचोविग्लापनंहितत्इति स्मृतिश्च यदातेमोहकलिलंबुद्धिर्व्यतितरिष्यति तदागंतासिनिर्वेदंश्रोतव्यस्यश्रुतस्यचेत्यादि ४९ उप-

त्वंवायुरग्निः खंनिर्वियदंबुमात्राः प्राणेंद्रियाणि हृदयंचिदनुग्रहश्च सर्वंत्वमेवसगुणोविगुणश्चभूमन्नान्य
त्वदस्त्यपिमनोवचसानिरुक्तम् ४८ नैतेगुणानगुणिनोमहदादयोयेसर्वेमनःप्रभृतयःसहदेवमर्त्याः आ-
द्यंतवंतउरुगायविदंतिहित्वामेवंविमृश्यसुधियोविरमंतिशब्दात् ४९ तत्तेऽर्हत्तमनमःस्तुतिकर्मपूजाः
कर्मस्मृतिश्चरणयोःश्रवणंकथायाम् संसेवयात्वयिविनेतिषडंगयाकिंभक्तिंजनःपरमहंसगतौलभेत
५० नारदउवाच एतावद्वर्णितगुणोभक्त्याभक्तेननिर्गुणः प्रह्लादंप्रणतंप्रीतोयतमन्युरभाषत ५१ श्री-
भगवानुवाच प्रह्लादभद्रभद्रंतेप्रीतोऽहंतेसुरोत्तम वरंवृणीष्वाभिमतंकामपूरोऽस्म्यहंनृणाम् ५२ माम
प्रीणतआयुष्मन्दर्शनंदुर्लभंहिमे दृष्ट्वामांनपुनर्जंतुरात्मानंतप्तुमर्हति ५३ प्रीणंतिह्यथमांधीराःसर्वभावे
नसाधवः श्रेयस्कामामहाभागाःसर्वासामाशिषांपतिम् ५४

संहरंतितदितिहेअर्हत्तम नमःस्तुतिकर्मपूजाःप्र-
णिपातस्तुतिसर्वकर्मार्पणानि कर्मचपरिचर्या चरणयोःस्मृतिश्च कथायांश्रवणंचेत्येवं षडंगया सम्यक्सेवयाविना परमहंसानांग
तौप्राप्येत्वयिजनः कथंभक्तिंलभेत यस्मादेवंभक्तिंविनानमोक्षः नचभक्तिःसंसेवयाविनाऽतः प्राक्प्रार्थितंत्वद्दास्ययोगमेवदेही
तिप्रकरणार्थः ५० एतावंतोवर्णितागुणायस्य यतमन्युःउपसंहृतकोपः ५१ कामान्पूरयतीतितथा यद्वा पुरुषार्थप्रवाहोऽस्मी ३०
त्यर्थः ५२ अप्रीणतः अप्रीणयतः तप्तुमपूर्णकामत्वेनशोचितुम् ५३ प्रीणंति तोषयंति ५४

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एकांतित्वात् निरुपाधिभक्तत्वात् ५५ इतिसप्तमेटीकायांनवमोऽध्यायः ९ दशमेत्वनुगृन्ह्यासुं भक्तमंतर्हितेहरौ प्रसंगाद्धरिणारू-
ढकृतोऽनुग्रहईर्यते १ तत्सर्वंवरजातम् १ उत्पन्यास्वभावेनैवासक्तंमांतेषांकामानांसंगाद्भीतः २ ननुकिमहंभक्तंप्रलोभयामिनहि
किंतुवरंवृणीष्वेतिवदतस्तवाभिप्रायोऽन्यएवेत्याह भृत्यलक्षणेतित्वद्दयस्यग्रंथिवद्धंधकेषुअन्यथाअनर्थसाधनेप्रवर्त्तनंनघटतेत्य
र्थः ३ कथमेवंभृत्यलक्षणंज्ञानंस्यात्तत्राह यइति तेत्वत्तः ननुकामनयापिसेव्यसेवकयोःस्वामिभृत्यभावःप्रसिद्धःसत्यम् सो
पाधिकोऽसौनतुनात्विकइत्याह स्वामिन्यात्मनः आशिषोऽपेक्षमाणोनैवभृत्यः भृत्यहेतुकमात्मनःस्वाम्यमिच्छन् योभृत्यायदद्या

एवंप्रलोभ्यमानोऽपिवरैर्लोकप्रलोभनैः एकांतित्वाद्भगवतिनैच्छत्तानसुरोत्तमः ५५ इतिश्रीभागव
तेमहापुराणेसप्तमस्कंधेप्रह्लादचरितेभगवत्स्तवोनामनवमोऽध्यायः ९ नारदउवाच भक्तियोगस्य
तत्सर्वंमंतरायतयाऽर्भकः मन्यमानोहृषीकेशंस्मयमानउवाचह १ प्रह्लादउवाच मामांप्रलोभयोत्प
त्त्यासक्तंकामेषुतैर्वरैः तत्संगभीतोनिर्विण्णोमुमुक्षुस्त्वामुपाश्रितः २ भृत्यलक्षणजिज्ञासुर्भक्तंकामे-
ष्वचोदयत् भवान्संसारबीजेषुहृदयग्रंथिषुप्रभो नान्यथातेखिलगुरोघटेतकरुणात्मनः ३ यस्तआशि
षआशास्तेनसभृत्यःसवैवणिक् आशासानोनवैभृत्यःस्वामिन्याशिषआत्मनः नस्वामीभृत्यतःस्वाम्यमि
च्छन्योरातिचाशिषः ४ अहंत्वकामस्त्वद्भक्तस्त्वंचस्वाम्यनपाश्रयः नान्यथेहावयोरर्थोराजसेवकयोरिव
५ यदिरासीशमेकामान्वरांस्त्वंवरदर्षभ कामानांहृद्यसंरोहंभवतस्तुवृणेवरम् ६ इंद्रियाणिमनःप्राण
आत्माधर्मोधृतिर्मतिः ह्रीःश्रीस्तेजःस्मृतिःसत्यंयस्यनश्यंतिजन्मना ७ विमुंचतियदाकामान्मानवोम
नसिस्थितान् तर्ह्येवपुंडरीकाक्षभगवत्त्वायकल्पते ८

तिसत्वनैवस्वामी ४ आवयोस्तुतात्त्विकोऽसावित्याह अ
हंत्विति अनपाश्रयोनिरभिसंधिः अन्यथाकामाद्यनभिसंधिंविनाअर्थःप्रयोजनंनास्ति ५ ननुतथापिपरमोदारस्यममसंतोषार्थंकि
मपिवृणीष्वेतिवदंतआह यदीति कामांकुराणामसंरोहमनुत्पत्तिंभवतःसकाशात् ६ ननुकामोत्पत्तौसत्यांकोदोषस्तत्राह इंद्रि
यादीनियस्य जन्मनानश्यंतीतिआत्मादेहः ७ कामाभावेगुणमाह विमुंचतीति भगवत्त्वायत्वत्समानैश्वर्याय तथाचश्रुतिःयदा
सर्वेप्रमुच्यंतेकामायेऽस्यहृदिश्रिताः अथमर्त्योऽमृतोभवत्यत्रब्रह्मसमश्नुतइति ८ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निर्दोषान्कामान्दातुमिच्छंतंप्रत्याख्यास्यन्नमस्यति नमइति ९ सत्यमेकांतभक्तस्त्वंतथाऽपिमदाज्ञाकरणीयेत्याह नैतिमेएकांतिनः कदाचिदपिइहामुत्रचमय्याशिषोनवांछंत्येव तथाऽप्येतन्मन्वंतरमात्रंभोगान्भुंक्ष्व १० ननुतर्हिबंधःस्यादित्यतआह कथाइतिद्वाभ्याम् सर्वेषुभूतेषुसंतमेकमीशंयज्ञाधिष्ठितारंमामात्मन्यावेश्ययजस्व तर्ह्यनेनैवापिकर्मणाबंधःस्यान्नेत्याह योगेनमय्यर्पणेनकर्माहिन्वन्त्यजन्यजस्व ११ किंच भोगेनसुखानुभवेनप्रारब्धंपुण्यंहित्वामुक्तबंधःसन्लोकानुग्रहार्थंकीर्तिंचविस्तार्यमांप्राप्स्यसि कुशलेनपुण्याचरणेनपापंहित्वेति विभीषामात्रम् अन्यथातस्यराज्येऽप्रवृत्तेः ननुतस्यप्राचीनंपापमस्ति तदधिगमेउत्तरपूर्वाघयोरश्लेष

नमोभगवतेतुभ्यंपुरुषायमहात्मने हरयेऽद्भुतसिंहायब्रह्मणेपरमात्मने ९ नृसिंहउवाच नैकांतिनोमे
मयिजात्विहाशिषआशासतेऽमुत्रचयेभवद्विधाः अथाऽपिमन्वंतरमेतदत्रदैत्येश्वराणामनुभुंक्ष्वभोगान्
१० कथामदीयाजुषमाणःप्रियास्त्वमावेश्यमामात्मनिसंतमेकम् सर्वेषुभूतेष्वधियज्ञमीशंयजस्वयोगेन
चकर्महिन्वन् ११ भोगेनपुण्यंकुशलेनपापंकलेवरंकालजवेनहित्वा कीर्तिंविशुद्धांसुरलोकगीतांविता
यमामेष्यसिमुक्तबंधः १२ यएतत्कीर्तयेन्मह्यंत्वयागीतमिदंनरः त्वांचमांचस्मरन्लोकेकर्मबंधात्प्रमुच्य
ते १३ प्रह्लादउवाच वरंवरयएतत्तेवरदेशान्महेश्वर यदनिंदत्पितामेत्वामविद्वांस्तेजऐश्वरम् १४ वि-
द्धामर्षाशयःसाक्षात्सर्वलोकगुरुंप्रभुम् भ्रातृहेतिमृषादृष्टिस्त्वद्भक्तेमयिचाघवान् १५ तस्मात्पितामेपू
येतदुरंतादुस्तरादघात् पूतस्तेऽपांगसंदृष्टस्तदाकृपणवत्सल १६

विनाशोतद्व्यपदेशादितिन्यायात् तत्सुकृतदुष्कृतेविधुनुतइतिश्रुतेश्च नचेदंप्रारब्धपापाभिप्रायंतस्यभोगेनैवक्षयात् कुशलेनहित्वेतिवचनानुपपत्तेः नचासावविद्वानितिवाच्यम् भगवतैवकृतार्थत्वस्यानंतरंवक्ष्यमाणत्वात् अतएवयोगेनकर्माहिन्वन्नितीदमपिलोकसंग्रहार्थंकर्मणिप्रवर्त्तितस्यानुद्वेगमात्रार्थमितिसर्वमनवद्यम् १२ किंच यइति त्वांचमांचइदंमच्चरित्रंचस्मरन् एतत्स्तोत्रंयःकीर्तयेत् सोऽपिकर्मबंधात्प्रमुच्यते कुतस्तवबंधशंकेत्यर्थः १३ ईश्वराज्ञाप्राप्तकर्माधिकारःसन् पितुर्निष्कृतिंप्रार्थयतेत्रिभिः वरंवरणीयमेतदपरंवृणेतेत्वत्तः १४ विद्धोऽमर्षेणक्रोधेनआशयोयस्य १५ तेअपांगेनसंदृष्टःअतःपूतएव तथाऽपिभोकृपणवत्सल कार्पण्येनप्रार्थयइत्यर्थः १६ ॐनमः-
श्रीपरमहंसा॰ ७ ७ ७ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यद्यपि कश्यपो मरीचिर्ब्रह्मा चेति तत्पितुस्त्रय एव पूर्वजास्तथापि त्रिःसप्तभिः सहेति प्राकल्पगतपितृभिप्रायेणोक्तम् यत्र यस्मात्
१७ सम्यग्‌उत्तमआचारो येषां ते कीकटा अपि देशाः तत्तुल्या वंश्याश्च पूयंते शुद्धा भवंति १८ ननु त्वं मद्भक्तानामयं महिमेति न विस्मय
अहं तु तादृशो न भवामीति चेत्तत्राह सर्वात्मनेति द्वाभ्याम् मद्भावेन मद्भक्त्या विगता स्पृहा येषाम् १९ त्वामनुगता ये केचित्पुरुषाः ते ऽ
प्येवंलक्षणाः संतो मद्भक्ता भवंति अतः भवान्मे भक्तानां सर्वेषां प्रतिरूपधृक् उपमानास्पदं श्रेष्ठः खल्वित्यर्थः २० मदंगस्पर्शनेन सर्व-

श्रीभगवानुवाच त्रिःसप्तभिः पिता पूतः पितृभिः सह तेऽनघ यत्साधोऽस्य गृहे जातो भवान्वै कुलपावनः
१७ यत्र यत्र च मद्भक्ताः प्रशांताः समदर्शिनः साधवः समुदाचारास्ते पूयंत्यपि कीकटाः १८ सर्वात्मना न हिं
संति भूतग्रामेषु किंचन उच्चावचेषु दैत्येंद्र मद्भावेन गतस्पृहाः १९ भवंति पुरुषा लोके मद्भक्तास्त्वामनुव्रताः
भवान्मे खलु भक्तानां सर्वेषां प्रतिरूपधृक् २० कुरु त्वं प्रेतकार्याणि पितुः पूतस्य सर्वशः मदंगस्पर्शनेनांग
लोकान्यास्यति सुप्रजः २१ पित्र्यं च स्थानमातिष्ठ यथोक्तं ब्रह्मवादिभिः मय्यावेश्य मनस्तात कुरु कर्मा-
णि मत्परः २२ श्रीशुक उवाच प्रह्लादोऽपि तथा चक्रे पितुर्यत्सांपरायिकम् यथाह भगवान्राजन्नभिषि
क्तो द्विजोत्तमैः २३ प्रसादसुमुखं दृष्ट्वा ब्रह्मा नरहरिं हरिम् स्तुत्वा वाग्भिः पवित्राभिः प्राह देवादिभिर्वृतः
२४ ब्रह्मोवाच देवदेवाखिलाध्यक्ष भूतभावन पूर्वज दिष्ट्या ते निहतः पापो लोकसंतापनोऽसुरः २५ यो
ऽसौ लब्धवरो मत्तो न वध्यो मम सृष्टिभिः तपोयोगबलोन्नद्धः समस्तनिगमानहन् २६ दिष्ट्यास्य तनयः
साधुर्महाभागवतोऽर्भकः त्वया विमोचितो मृत्योर्दिष्ट्या त्वां समितोऽधुना २७ एतद्वपुस्ते भगवन्ध्यायतः प्र
यतात्मनः सर्वतो गोप्तृ संत्रासान्मृत्योरपि जिघांसतः २८

शाः पूतस्य ते पितुः पापशंकैव नास्ति केवलं पुत्रकृत्यानि प्रे-
तकार्याणि कुरु २१ ब्रह्मवादिभिः वेदवादिभिरुक्तमनतिक्रम्य मत्परः सन् कर्माणि कुरु २२ २३ २४ २५ मम सृष्टिभिर्मया सृष्टैः भू-
तैः समस्तान्निगमान् धर्मानित्यर्थः अहन् हतवान् सत्वया हतः एतद्दिष्ट्या भद्रम् २६ एतद्दिष्ट्या समितः सम्यक्प्राप्तः २७ सर्वतः संत्रासा
त्गोप्तृ रक्षकम् २८

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवंवरस्त्वयानप्रदेयः क्रूरोनिसर्गः स्वभावोयेषाम् अमृतंक्षीरम् २९ ३० ३१ ३२ ३३ शिशुपालदंतवक्त्रयोर्द्विषतोः श्रीकृष्णसायुज्यंकथ
मितियत्पृष्टंतदेतनयोः पूर्वजन्मकथनादिभिरुपपादितमुपसंहरति एवमितिसप्तभिः दितेः पुत्रत्वंप्रापितौविप्रशापेनेत्यत्रतस्यानुष-
गः ३४ ३५ तच्चितौश्रीरामं चिंतयंतौ ३६ करूपजोदंतवक्त्रः हरेःसायुज्यंसमीयतुः कृष्णनिंदादिनापूर्वकृतंचयत् एनःपापंतत्ध्या

नृसिंहउवाच मैवंवरोऽसुराणांतेप्रदेयःपद्मसंभव वरःक्रूरनिसर्गाणामहीनाममृतंयथा २९ नार-
दउवाच इत्युक्त्वाभगवान्राजन्स्ततत्रैवांतर्दधेहरिः अदृश्यःसर्वभूतानांपूजितःपरमेष्ठिना ३० ततः
संपूज्यशिरसाववंदेपरमेष्ठिनम् भवंप्रजापतीन्देवान्प्रह्लादोभगवत्कलाः ३१ ततःकाव्यादिभिःसार्द्धं
मुनिभिःकमलासनः दैत्यानांदानवानांचप्रह्लादमकरोत्पतिम् ३२ प्रतिनंद्यततोदेवाःप्रयुज्यपरमाशिषः
स्वधामानिययूराजन्ब्रह्माद्याःप्रतिपूजिताः ३३ एवंतौपार्षदौविष्णोःपुत्रत्वंप्रापितौदितेः हृदिस्थितेन
हरिणावैरभावेनतौहतौ ३४ पुनश्चविप्रशापेनराक्षसौतौबभूवतुः कुंभकर्णदशग्रीवौहतौतौरामविक्र
मैः ३५ शयानौयुधिनिर्भिन्नहृदयौरामसायकैः तच्चित्तौजहतुर्देहंयथाप्राक्तनजन्मनि ३६ ताविहाथ
पुनर्जातौशिशुपालकरूषजौ हरौवैरानुबंधेनपश्यतस्तेसमीयतुः ३७ एनःपूर्वकृतंयत्तद्राजानःकृष्णवैरि
णः जहुस्त्वंतेतदात्मानःकीटःपेशस्कृतोयथा ३८ यथायथाभगवतोभक्त्यापरमयाभिदा नृपाश्चैद्या
दयःसात्म्यंहरेस्तच्चिंतयाययुः ३९ आख्यातंसर्वमेतत्तेयन्मांत्वंपरिपृष्टवान् दमघोषसुतादीनांहरेःसा-
त्म्यमपिद्विषाम् ४० एषाब्रह्मण्यदेवस्यकृष्णस्यचमहात्मनः अवतारकथापुण्याविधोयत्रादिदैत्ययोः ४१

नेनतदात्मानःसंतोजहुः तदात्मत्वेदृष्टांतः कीटः पेशस्कृतोध्यानेनयथातदात्माभवतीति ३८ अभिदाभेददर्शनशून्यया हरेःसा-
त्म्यंसारूप्यम् ३९ ४० प्रह्लादचरितार्थमुपसंहरति एषेतिचतुर्भिः अवतारः श्रीनृसिंहरूपस्तस्यकथाआख्यानेनिशेषः ४१ ॐ ३२
नमःश्रीपरमहंसास्वादितच॰

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रह्लादस्यानुचरितमित्यादेः समाम्नातमितितृतीयेनान्वयः अस्येत्यनेनोक्तंसर्गस्थित्यप्ययानामीशस्यहरेर्याथात्म्यंतत्त्वम् ४२ अनेन
कृतंहरेर्गुणकर्मानुवर्णनंचेत्यर्थः परावरेषांदेवदैत्यादीनांयानिस्थानानितेष्व्यत्ययोविपर्यासः ४३ आध्यात्मिकमात्मानात्मविवेकादि
४४ एतच्छ्रवणादिफलमाह यइतिद्वाभ्याम् एतच्छ्रुत्वाकीर्त्तयेत् ४५ एतत्एतांमृगेंद्रस्यलीलाम् तामेवाह दैत्येंद्रस्ययूथपानांच
वधंयः शुचिःसन्पठेत्पुण्यमनुभावंप्रभावमतिनिश्चयंवालोकंवैकुंठम् ४६ अहोप्रह्लादस्यभाग्यम् येनदेवोदृष्टः वयंतुमंदभाग्या
इतिविषीदंतंप्रत्याह यूयमितित्रिभिः येषांयुष्माकंगृहान्मुनयोऽभियंतिसर्वतः समायांति तत्कस्यहेतोः येषुगृहेषुनराकारंगूढंस
त्श्रीकृष्णाख्यंपरंब्रह्मसाक्षाद्वसतीति ४७ ननुकृष्णोऽस्माकंमातुलेयःकथंब्रह्मेत्युच्यतेतत्राह सवाइतिसोऽयंब्रह्मैव कथंभूतः

प्रह्लादस्यानुचरितंमहाभागवतस्यच भक्तिर्ज्ञानंविरक्तिश्चयाथात्म्यंचास्यवैहरेः ४२ सर्गस्थित्यप्ययेश
स्यगुणकर्मानुवर्णनम् परावरेषांस्थानानांकालेनव्यत्ययोमहान् ४३ धर्मोभागवतानांचभगवान्येनगम्यते
आख्यानेऽस्मिन्समाम्नातमाध्यात्मिकमशेषतः ४४ यएतत्पुण्यमाख्यानंविष्णोर्वीर्योपबृंहितम् कीर्त्तये
त्श्रद्धयाश्रुत्वा कर्मपाशाद्विमुच्यते ४५ एतद्यआदिपुरुषस्यमृगेंद्रलीलांदैत्येंद्रयूथपवधंप्रयतःपठेत्
दैत्यात्मजस्यचसतांप्रवरस्यपुण्यंश्रुत्वाऽनुभावमकुतोभयमेतिलोकम् ४६ यूयंनृलोकेबतभूरिभागालो
कंपुनानामुनयोऽभियंति येषांगृहानावसतीतिसाक्षात्गूढंपरंब्रह्ममनुष्यलिंगम् ४७ सवाअयंब्रह्मम-
हद्विमृग्यकैवल्यनिर्वाणसुखानुभूतिः प्रियःसुहृद्वःखलुमातुलेयआत्माऽर्हणीयोविधिकृद्गुरुश्च ४८
नयस्यसाक्षाद्भवपद्मजादिभीरूपंधियावस्तुतयोपवर्णितम् मौनेनभक्त्योपशमेनपूजितः प्रसीदता-
मेषससात्वतांपतिः ४९ महद्भिर्विमृग्यंयत्कैवल्यंनिर्वाणसुखंनिरुपाधिःपरमानंदः तदनुभूतिरूपः वःयुष्माकंखलु
प्रियःसुहृदित्यादिरूपोभवति विधिकृत्आज्ञाऽनुवर्ती ४८ ननुपरंब्रह्मचेत्कथंद्व्यष्टसहस्रस्त्रीष्वरतिःकथंवाधर्मोद्याचरणंतस्य
त्यनआह नयस्यरूपंतत्त्वंभवादिभिरपिधियास्वबुद्ध्यावस्तुतयाइदमित्थमितिसाक्षान्नोपवर्णितम् सयुष्माकंस्वयमेवप्रसन्नःअ
स्माकंतुमौनादिसाधनैस्तत्प्रसादःप्रार्थनीयएवेत्याह मौनेनेति सएषःसात्वतांपतिःनःप्रसीदतु नहिप्रह्लादस्यगृहेषुपरंब्रह्मव
सति नचतद्दर्शनायमुनयस्तद्गृहानभियंतिनचतस्यमातुलेयादिरूपेणवर्त्तते नचस्वयमेवप्रसन्नःअतोयूयमेवततोऽपिअस्मत्तोऽपि
भूरिभागाइतिभावः ४९

Ganesh Varṇi Digambar Jain Institute, Naṛia, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नन्वन्यैर्दुष्करंत्रिपुरभेदादिकंश्रीरुद्रः कृतवान् सएवंभूतईश्वरोऽप्यस्यतत्वंनजानातीतिकथमित्यपेक्षायांतस्याप्येतत्साहाय्यादेवा-
सौप्रभावोनकेवलस्येतिवक्तुमाख्यानमुपक्षिपति सएषइति ५० राजायुधिष्ठिरउवाच जगदीशितुर्देवस्यकीर्तिंकस्मिन्कर्मणिम
योहतवान् ५१ अनेनश्रीकृष्णोनोपबृंहितैः संवर्द्धितैः ५२ हैमीचरौप्याचायसिचेतितिस्रः पुरोनिर्मायतेभ्योददाविति शेषः दुर्लक्ष्यो

सएषभगवान्राजन्व्यतनोद्विहितंयशः पुरारुद्रस्यदेवस्यमयेनानंतमायिना ५० राजोवाच कस्मिन्कर्म
णिदेवस्यमयोऽहन्जगदीशितुः यथाचोपचिताकीर्तिः कृष्णेनानेनकथ्यताम् ५१ नारदउवाच निर्जिताअ
सुरादेवैर्युध्यनेनोपबृंहितैः मायिनांपरमाचार्यंमयंशरणमाययुः ५२ सनिर्मायपुरस्तिस्रोहैमीरौप्यायसी
र्विभुः दुर्लक्ष्यापायसंयोगादुर्वितर्क्यपरिच्छदाः ५३ ताभिस्तेसुरसेनान्योलोकांस्त्रीन्सेश्वरान्नृप स्मरंतोनाश
यांचक्रुःपूर्ववैरमलक्षिताः ५४ ततस्तेसेश्वरालोकाउपासाद्येश्वरंविभो त्राहिनस्तावकान्देवविनष्टांस्त्रिपुरा
लयैः ५५ अथानुगृह्यभगवान्माभैष्टेतिसुरान्विभुः शरंधनुषिसंधायपुरेष्वस्त्रंव्यमुंचत ५६ ततोऽग्निव
र्णाइषवउत्पेतुःसूर्यमंडलात् यथामयूखसंदोहानादृश्यंतपुरोयतः ५७ तैःस्पृष्टाव्यसवःसर्वेनिपेतुःस्मपु
रौकसः तानानीयमहायोगीमयःकूपरसेऽक्षिपत् ५८ सिद्धामृतरसस्पृष्टावज्रसारामहौजसः उत्तस्थुर्मे
घदलनावैद्युताइववन्हयः ५९ विलोक्यभग्नसंकल्पंविमनस्कंवृषध्वजम् तदाऽयंभगवान्विष्णुस्तत्रोपा
यमकल्पयत् ६० वत्सआसीत्तदाब्रह्मास्वयंविष्णुरयंहिगौः प्रविश्यत्रिपुरंकालेरसकूपामृतंपपौ तेऽसु
रात्यपिपश्यंतोनन्यषेधन्विमोहिताः ६१ तद्विज्ञायमहायोगीरसपालानिदंजगौ स्वयंविशोकःशोकार्तान्
स्मरन्दैवगतिंचताम् ६२

अपायसंयोगोगमनागमनेयासाम् दुर्वितर्क्याःपरिच्छदायासां ५३ सेनान्यःसेनापतयःपू
र्ववैरंस्मरंतः ५४ ५५ अस्त्रमभिमंत्रितंशरंपुरेषुव्यमुंचत ५६ ततःशराः सूर्यमंडलात्मयूखसंदोहाः रश्मिसमूहाइव यतःये-
भ्यः ५७ कूपरसेस्वयंनिर्मितकूपामृते ५८ वज्रसाराः वज्रवत्दृढांगाः महौजसोमहाबलाः मेघदलनाः मेघभेदिनोविद्युद्रू
पावन्हयइव ५९ ६० कालेमध्यान्हे ६१ ६२ ७ ७ ७ ७ ३३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

आत्मनोवाअन्यस्यवाद्वयोरपिवादैवेनदिष्टमुपकल्पितमपोहितुंपरिहर्तुमिहकश्चिदपीश्वरः समर्थोनास्ति ६३ असौश्रीकृष्णःप्रधनसं ग्रामस्तत्साधनम् ६४ ६५ अभिजितिमध्यान्हे ६६ विमानशतानिसंकुलानिसंकीर्णानियेषांतेदेवादयः ६७ ६८ आदितआरभ्य स्कंधार्थंनिगमयति एवंविधानीति नृलोकंनराकारमात्मनोविडंबमानस्यअनुकुर्वतः ६९ इतिसप्तमेटीकायांदशमोऽध्यायः १० ए-

देवोऽसुरोनरोऽन्योवानेश्वरोऽस्तीहकश्चन आत्मनोऽन्यस्यवादिष्टंदैवेनापोहितुंद्वयोः ६३ अथासौशक्तिभिः स्वाभिःशंभोःप्राधानिकंव्यधात् धर्मज्ञानविरक्त्यर्द्धितपोविद्याक्रियादिभिः ६४ रथंसूतंध्वजंवाहान्धनु र्वर्मशरादियत् सन्नद्धोरथमास्थायशरंधनुरुपादधे ६५ शरंधनुषिसंधायमुहूर्त्तेऽभिजितीश्वरः ददाहतें नदुर्भेद्याहरोऽथत्रिपुरोनृप ६६ दिविदुंदुभयोनेदुर्विमानशतसंकुलाः देवर्षिपितृसिद्धेशाजयेतिकुसुमो त्करैः अवाकिरन्जगुर्हृष्टाननृतुश्चाप्सरोगणाः ६७ एवंदग्ध्वापुरस्तिस्रोभगवान्पुरहानृप ब्रह्मादिभिः स्तूयमानःस्वधामप्रत्यपद्यत ६८ एवंविधान्यस्यहरेःस्वमाययाविडंबमानस्यनृलोकमात्मनः वीर्याणि- गीतान्यृषिभिर्जगद्गुरोर्लोकान्पुनानान्यपरंवदामिकिम् ६९ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेयुधि ष्ठिरनारदसंवादेत्रिपुरविजयोनामदशमोऽध्यायः १० श्रीशुकउवाच श्रुत्वेहितंसाधुसभासभाजितं महत्तमाग्रण्यउरुक्रमात्मनः युधिष्ठिरोदैत्यपतेर्मुदायुतःपप्रच्छभूयस्तनयंस्वयंभुवः १ युधिष्ठिरउवाच भगवन्श्रोतुमिच्छामिनृणांधर्मंसनातनम् वर्णाश्रमाचारयुतंयत्पुमान्विंदतेपरम् २ भवान्प्रजापतेः साक्षादात्मजःपरमेष्ठिनः सुतानांसंमतोब्रह्मंस्तपोयोगसमाधिभिः ३ ५ ५

कादशेनृणांधर्माःसाधारण्येनवर्णिताः विशेषेणचवर्णानांमुख्यामुख्याश्चयोषिताम् १ तदेवंदशभिर्ज्ञानभक्तियोगावुदीरितौ- अथपंचभिरध्यायैःकर्मयोगोनुवर्ण्यते २ दैत्यपतेःप्रल्हादस्य साधूनांसभासुसभाजितंसत्कृतमीहितंचरितंश्रुत्वापुनर्नारदंप प्रच्छ कथंभूतस्येहितम् महत्तमानामग्रण्यःमुख्यस्य तत्रहेतुःउरुक्रमेआत्मामनोयस्य १ श्रवणेच्छायांहेतुः यद्यस्तोधर्मात् अनुष्ठितात् परंज्ञानंभक्तिंचविंदति २ ३ ५ ५ ७ ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ननुस्मृतिकारैर्धर्मउक्तएवतत्राह नारायणपराइति ४ अजायश्रीनारायणाय तस्यैवमुखाच्छ्रुतम् ५ तन्मुखादात्मनःश्रवणंसंभा
वयन्विशिनष्टि यइति ६ प्रथमंतावद्धर्मेप्रमाणमाह धर्मेति धर्मस्यमूलंप्रमाणंस्मृतंचस्मृतिः तद्विदांवेदविदाम् येनचात्माप्रमनःप्र
सीदति तुष्यतिच तथाचयाज्ञवल्क्यः श्रुतिःस्मृतिःसदाचारःस्वस्यचप्रियमात्मनः सम्यक्संकल्पजःकामोधर्ममूलमिदंस्मृत
मितिमनुश्च वेदोऽखिधर्ममूलंस्मृतिशीलेचतद्विदाम् आचारश्चैवसाधूनामात्मनस्तुष्टिरेवचेति ७ तत्रतावन्नरमात्रसाधारणध

नारायणपराविप्राधर्मंगुह्यंपरंविदुः करुणाःसाधवःशांतास्त्वद्विधानतथापरे ४ नारदउवाच नत्वा
भगवतेजायलोकानांधर्महेतवे वक्ष्येसनातनंधर्मंनारायणमुखाच्छ्रुतम् ५ योऽवतीर्यात्मनोंशेनदाक्षा
यण्यांतुधर्मतः लोकानांस्वस्तयेऽध्यास्तेतपोबदरिकाश्रमे ६ धर्ममूलंहिभगवान्सर्ववेदमयोहरिः
स्मृतंचतद्विदांराजन्येनचात्माप्रसीदति ७ सत्यंदयातपःशौचंतितिक्षेक्षाशमोदमः अहिंसाब्रह्मचर्यं
चत्यागःस्वाध्यायआर्जवम् ८ संतोषःसमदृक्सेवाग्राम्येहोपरमःशनैः नृणांविपर्ययेहेक्षामौनमात्मविम
र्शनम् ९ अन्नाद्यादेःसंविभागोभूतेभ्यश्चयथाऽर्हतः तेष्वात्मदेवताबुद्धिःसुतरांनृपपांडव १० श्रवणं
कीर्तनंचास्यस्मरणंमहतांगतेः सेवेज्याऽवनतिर्दास्यंसख्यमात्मसमर्पणम् ११ नृणामयंपरोधर्मःसर्वे
षांसमुदाहृतः त्रिंशल्लक्षणवान्राजन्सर्वात्मायेनतुष्यति १२ ७ ७

र्ममाह सत्यमितिपंचभिः तपएकादश्युपवासादि ईक्षायुक्तायुक्तविवेकः शमोमनसःसंयमः दमोबाह्येंद्रियाणाम् त्यागोदानम्
स्वाध्यायोयथोचितजपः ८ संतोषोदैवलब्धेनालंबुद्धिः समदृशांमहतांसेवा ग्राम्येहोपरमः प्रवृत्तकर्मभ्योनिवृत्तिः विपर्ययेहेक्षा
निष्फलक्रियाणामीक्षणम् मौनंवृथालापनिवृत्तिः आत्मविमर्शनंदेहादिव्यतिरिक्तात्मानुसंधानम् ९ आत्मेतिदेवतेतिचबुद्धिः ३४
१० अस्यश्रीकृष्णस्यश्रवणादयोनव इज्याअर्चनम् १० एवंत्रिंशल्लक्षणवान् १२ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इदानींवर्णधर्मान्वक्तुंद्विजानांलक्षणमाह संस्कारामंत्रवंतोगर्भाधानादयोयस्मिन्नविच्छिन्नाःसद्विजः तर्हिशूद्रस्यापिसंस्काराविच्छेदेसतिद्विजत्वंस्यात्तत्राह अजोब्रह्मायमेवंभूतंसंस्कारयुक्तंजगादसद्विजः शूद्रंतुनमंत्रवत्संस्कारयुक्तंजगाद नचोपनयनवंतमतोनासौद्विजः तथाचस्मृतिः विवाहमात्रसंस्कारंशूद्रोऽपिलभतांसदा नकेनचित्समसृजच्छंदसातंप्रजापतिरितिश्रुतिश्च गायत्र्याब्राह्मणमसृजत्त्रिष्टुभाराजन्यंजगत्यावैश्यंनकेनचिच्छूद्रमिति अतोविवाहव्यतिरिक्तसंस्कारस्यानावश्यकत्वात्उपनयनस्यतुसर्वथानिषेधान्नतस्यद्विजत्वमित्यर्थः सद्विजोवैदिकादयइतिपाठेवैदिकादयइतिगर्भाधानादयइत्यर्थः त्रैवर्णिकानामावश्यकान्धर्मानाह इज्येति जन्मनाविशुद्धेनकुलेनकर्मणाचआचारेणआवदातानांशुद्धानांदुष्कुलानांदुराचाराणांचनैतानिविहिता-

संस्कारायत्राविच्छिन्नाःसद्विजोऽजोजगादयम् इज्याऽध्ययनदानानिविहितानिद्विजन्मनाम् जन्मकर्म
वदातानांक्रियाश्चाश्रमचोदिताः १३ विप्रस्याध्ययनादीनिषडन्यस्याप्रतिग्रहः राज्ञोवृत्तिःप्रजागोप्तुरवि
प्राद्वाकरादिभिः १४ वैश्यस्तुवार्तावृत्तिश्चनित्यंब्रह्मकुलानुगः शूद्रस्यद्विजशुश्रूषावृत्तिश्चस्वामिनोभवेत् १५

नीत्यर्थः ब्रह्मचर्याद्याश्रमविहिताःक्रियाश्च शूद्रस्यतुवर्णधर्माएव आश्रमभेदकृतविशेषाभावात् १३ ब्राह्मणादीनांचतुर्णामपिवृत्तिरूपान्धर्मानाह विप्रस्येतिसार्धैस्त्रिभिः विप्रस्यषट्कर्माणिविहितानीत्यनुषंगः तत्रत्वध्यापनंयाजनंप्रतिग्रहश्चजीविका यथाहमनुःषण्णांतुकर्मणामस्यत्रीणिकर्माणिजीविका याजनाध्यापनेचैवविशुद्धाच्चप्रतिग्रहइति अन्यस्यक्षत्रियस्यअप्रतिग्रहइतिप्रतिग्रहातिरिक्तंयाजनमध्यापनंचापयत्नुजानाति वक्ष्यतिचानंतरमेवकृतेराजन्यमितिश्रूयतेच अश्वपतिकैकयप्रभृतीनांक्षत्रियाणामुपदेष्टृत्वादिप्रजापालनेऽधिकृतस्यक्षत्रियस्यवृत्त्यंतरमाह राज्ञइति आदिशब्देनदंडशुल्कादि १४ वार्ताकृषिवाणिज्यादिलक्षणावृत्तिर्यस्यशूद्रस्यद्विजानांशुश्रूषाविहिता स्वामिनोद्विजस्यतुशुश्रूषावृत्तिश्चभवेत् १५

Gaṇesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विप्रस्यमुख्यावृत्तिः कल्पभेदेनयुगभेदेनवृत्त्यंतराण्याह वार्तेति वार्ताविचित्रा कृष्यादिरूपा शालीनंधान्यर्थंविनैवप्राप्तमयाचित-
म् यायावरंप्रत्यहंधान्ययाञ्चा शीलंशालिक्षेत्रादौस्वामित्यक्तकणिशोपादानम् उंच्छनमापणादिपतितकणोपादानम् शिलोंच्छनं
द्वयमेकीकृत्यचतुर्धोक्तम् श्रेयसीउत्तमा १६ वृत्तिष्वेवव्यवस्थांदर्शयन् आपद्वृत्तीराह जघन्योनीचः उत्तमामध्यापनादिरूपाम् वे
राजन्यम् क्षत्रियस्तुप्रतिग्रहादन्यांमेव १७ चतुर्विधांपूर्वोक्तांविप्रवृत्तिमितरेषामपिदर्शयन्नाह ऋतामृताभ्यामिति १८ श्लो
कांतरेणश्लोकंव्याचष्टे ऋतमिति १९ तयोस्तदर्जनेहेतुमाह सर्ववेदमयइति २० वर्णानामभिव्यंजकरूपान्धर्मानाह शमइतिच

वार्ताविचित्राशालीनयायावरशिलोंच्छनम् विप्रवृत्तिश्चतुर्धेयंश्रेयसीचोत्तरोत्तरा १६ जघन्योनोत्तमां वृत्तिमनापदिभजेन्नरः ऋतेराजन्यमापत्सुसर्वेषामपिसर्वशः १७ ऋतामृताभ्यांजीवेतमृतेनप्रमृतेनवा सत्यामृताभ्यांजीवेतनश्ववृत्त्याकथंचन १८ ऋतमुंच्छशिलंप्रोक्तममृतंयदयाचितम् मृतंतुनित्ययाञ्चास्यात्प्रमृतंकर्षणंस्मृतम् १९ सत्यानृतंतुवाणिज्यंश्ववृत्तिर्नीचसेवनम् वर्जयेत्तांसदाविप्रोराजन्यश्चजुगुप्सिताम् सर्ववेदमयोविप्रःसर्वदेवमयोनृपः २० शमोदमस्तपःशौचंसंतोषःक्षांतिरार्जवम् ज्ञानंदयाच्युतात्मत्वंसत्यंचब्रह्मलक्षणम् २१ शौर्यंवीर्यंधृतिस्तेजस्त्यागआत्मजयःक्षमा ब्रह्मण्यताप्रसादश्चरक्षाचक्षत्रलक्षणम् २२ देवगुर्वच्युतेभक्तिस्त्रिवर्गपरिपोषणम् आस्तिक्यमुद्यमोनित्यंनैपुण्यंवैश्यलक्षणम् २३ शूद्रस्यसंनतिःशौचंसेवास्वामिन्यमायया अमंत्रयज्ञोह्यस्तेयंसत्यंगोविप्ररक्षणम् २४ स्त्रीणांचपतिदेवानांतच्छुश्रूषानुकूलता तद्बंधुष्वनुवृत्तिश्चनित्यंतद्व्रतधारणम् २५

तुर्भिः अच्युतात्मत्वंश्रीविष्णुपरत्वंसर्वेषाम् २१ शौर्यंशत्रुध्वोत्साहः वीर्यंप्रभावः तेजः प्रागल्भ्यम् त्यागोदानम् आत्मनोमनसोजयः २२ २३ अमंत्रयज्ञः नमस्कारेणैवपंचयज्ञानुष्ठानम् तथाचयाज्ञवल्क्यः नमस्कारेणमंत्रेणपंचयज्ञान्नहापयेत् आमान्नेनघृतेनैवपक्वान्नंतुविवर्जयेत्इति २४ स्त्रीधर्मानाह स्त्रीणामितिपंचभिः पतिरेवदेवोयासाम् तस्यपत्युरेवशुश्रूषापादसंवाहनादिभिः तदनुकूलताचहिताचरणम् तस्ययद्व्रतंनियमस्तस्यधारणमाचरणम् एतच्चतुष्टयंपतिव्रतानांलक्षणंधर्मश्च २५ ७ ७ ७ ३५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

किंच संमार्जनोपलेपाभ्यामित्यादेः पतिंभजेदित्युत्तरेणान्वयः परिमृष्टाउद्वर्त्तनादिनानिर्मलीकृताः परिच्छदागृहोपकारणानियया
२६ २७ किंच संतुष्टायथालाभेनतावन्मात्रभोगेऽप्यलोलुपा दक्षाअनलसा प्रियासत्याचवाग्यस्याः सर्वत्रापिअप्रमत्ताअवहि
ताअपतितंमहापातकशून्यम् यथाहयाज्ञवल्क्यः आशुध्देः संप्रतीक्ष्योहिमहापातकदूषितइति २८ तत्परासतीभजेत श्रीर्हरि
मिव हर्यात्मनापत्यासह २९ प्रतिलोमजानुलोमजानांवृत्तिमाह वृत्तिरिति नचतुकुलकृताकुलपरंपराप्राप्ता परंपराप्राप्तमपिचौ

संमार्जनोपलेपाभ्यांगृहमंडलवर्त्तनैः स्वयंचमंडितानित्यंपरिमृष्टपरिच्छदा २६ कामैरुच्चावचैःसाध्वी
प्रश्रयेणदमेनच वाक्यैःसत्यैःप्रियैःप्रेम्णाकालेकालेभजेत्पतिम् २७ संतुष्टाऽलोलुपादक्षाधर्मज्ञाप्रि
यसत्यवाक् अप्रमत्ताशुचिःस्निग्धापतिंत्वपतितंभजेत् २८ यापतिंहरिभावेनभजेच्छ्रीरिवतत्परा हर्या
त्मनाहरेर्लोकेपत्याश्रीरिवमोदते २९ वृत्तिःसंकरजातीनांतत्तत्कुलकृताभवेत् अचौराणामपापानामंत्य-
जांतेवसायिनाम् ३० प्रायःस्वभावविहितोनृणांधर्मोयुगेयुगे वेददृग्भिःस्मृतोराजन्प्रेत्यचेहचशर्मकृत्
३१ वृत्त्यास्वभावकृतयावर्त्तमानःस्वकर्मकृत् हित्वास्वभावजंकर्मशनैर्निर्गुणतामियात् ३२

येहिंसादिकंचप्रतिषेधति अचौराणामपापानांचेतितत्तत्प्रदर्शनार्थंकांश्चित्प्रतिलोमजविशेषानाह अंत्यजेति रजकश्चर्मकारश्च
नटोबुरुडएवच कैवर्तमेदभिल्लाश्चसप्तैतेचांत्यजाःस्मृताः अंतेऽवसायिनस्तुचांडालपुल्कसमातंगादयः तेषांपरंपराप्राप्तैववस्त्रनिर्णेज
नादिवृत्तिरित्यर्थः ३० श्रेष्ठादपिपरधर्मान्नीचोऽपिस्वधर्मएवश्रेयानित्याह प्रायइति स्वभावेनसत्वादिप्रकृत्याविहितोधर्मःशर्मसु
खसुखहेतुःस्मृतःकैः वेदएवदृक्चक्षुर्येषांतैः भगवताचोक्तम् श्रेयान्स्वधर्मोविगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात्इति ३१ ननुस्वाभावि
कस्यकर्मणोबंधहेतुत्वात्कथंसुखहेतुत्वंतत्राह वृत्त्येति ३२ ७ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ननुकाम्यानिकर्माणिकुर्वतस्तत्फलभोगपरस्यकथंनैर्गुण्यंस्यात् तदुक्तंप्रल्हादेन औपस्थ्यजैह्व्यंबहुमन्यमानःकथंविरज्येतदुरंतमोह इत्यादि तत्राधिकारिभेदेनव्यवस्थांसदृष्टांतामाह उप्यमानमितिद्वाभ्याम् पुनःसूत्यैसस्यप्रसवाय ३३ कामाआशेरतेवासनारूपेणय स्मिंतत् अयंभावः उत्कटवासनाविष्टस्यसहसैवकामत्यागासंभवाद्विहितनियमेनबहुशः कामान्भुंजानस्यैवनित्यनैमित्तिकैर्विशुद्ध चेतसस्तद्दोषदर्शनेनयथातिसौभरिप्रभृतीनामिववशनैर्विरागोभवति यथासवीर्यक्षेत्रंशनैर्निर्वीर्यंभवति यथाचप्रज्वलितोऽग्निर्न घृतबिंदुभिःशाम्यति किंतुमहतातुघृतपूरेणशाम्यत्येवतद्वत् प्रल्हादकृतस्तुतौकौमारएवनिवृत्तपदेशोमंदवासनानामधिकारे णतदुक्तंतत्रैव बालानदूषितधियोद्वंद्वारामेरितेहितैरिति अतःसर्वमनवद्यम् ३४ शमादिभिरेवब्राह्मणादिव्यवहारोमुख्यःन

उप्यमानंबहुक्षेत्रंस्वयंनिर्वीर्यतामियात् नकल्पतेपुनःसूत्याउप्तंबीजंचनश्यति ३३ एवंकामाशयंचित्तं कामानामतिसेवया विरज्येतयथाराजन्नाग्निवत्कामबिंदुभिः ३४ यस्ययल्लक्षणंप्रोक्तंपुंसोवर्णाभिव्यं जकम् यदन्यत्रापिदृश्येततत्तेनैवविनिर्दिशेत् ३५ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेयुधिष्ठिर नारदसंवादेसदाचारनिर्णयोनामएकादशोऽध्यायः ११ नारदउवाच ब्रह्मचारीगुरुकुलेवसन्दांतोगुरो-र्हितम् आचरन्दासवन्नीचोगुरौसुदृढसौहृदः १ सायंप्रातरुपासीतगुर्वग्न्यर्कसुरोत्तमान् उभेसंध्येचयत-वाक्जपन्ब्रह्मसमाहितः २ छंदांस्यधीयीतगुरोराहूतश्चेत्सुयंत्रितः उपक्रमेऽवसानेचचरणौशिरसा नमेत् ३

जातिमात्रादित्याह यस्येति यत् यदिअन्यत्रवर्णांतरेऽपिदृश्येततद्वर्णांतरंतेनैवलक्षणनिमित्तेनैवविनिर्दिशेत् नतज्जातिनिमित्तेनेत्यर्थः ३५ इतिसप्तमेटीकायामेकादशोऽध्यायः ११ द्वादशेवर्ण्यतेधर्मोब्रह्मचारिवनस्थयोः चतुर्णामाश्रमा-णांचसाधारण्येनकश्चन १ वर्णादीनांधर्मउक्ताः इदानीमाश्रमधर्माउच्यंते तत्रास्मिन्द्वादशेऽध्यायेब्रह्मचारिवानप्रस्थयोरसाधार णाश्चतुर्णांसाधारणाश्चोच्यंते त्रयोदशेयतेर्धर्माः चतुर्दशेगृहस्थस्य पंचदशेसर्वधर्मसारसंग्रहः ब्रह्मचारीगुरुकुलेवसन्गुर्वा-दीनुपासीतेत्युत्तरेणान्वयः १ तानाहसायमिति ब्रह्मगायत्रींजपन्संध्यात्रयमुपासीत उभेसंध्येतुयतवाक् सायंप्रातःसंध्याका लनिमित्तंमौनंकुर्यादित्यर्थः २ उपक्रमेआदौ अवसानेअंते गुरोश्चरणौनमेत् ३ ७ ७ ७ ३६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यथोदितमिति पालाशोदंडोब्राह्मणस्येत्यादिनियममनतिक्रम्य जटाधारणंतुकेशप्रसाधनाभावमात्रम् ४५ यावदर्थंयथोपयोगमेव-
भिक्षाग्रहणपर्यंतम् ६ वृद्धव्रतःब्रह्मचर्यवान् गृहस्थव्यतिरिक्तः सर्वोऽपिप्रमदागाथांवर्जयेत् तत्रहेतुः इंद्रियाणीतिइंद्रियाणिबलवं-
तिसंयतनस्यापिमनोहरंतीति ७ ८ नकारयेदित्यत्रहेतुः नन्वितिरहः एकांतेअन्यदाकेशप्रसाधनादिव्यतिरिक्तावसरे अनेकांतावस
रेवायावदर्थंनदुक्तंकुर्यात् ९ ननुमिथ्यात्वादतिकश्मलत्वाच्चस्वयंत्यक्तप्रायंरूप्यादिजत्वादितिकोऽयमितिनिर्बंधस्तत्राह कल्पयि
त्वेति आत्मनास्वरूपसाक्षात्कारेणइदंदेहेंद्रियादिआभासमात्रंकल्पयित्वानिश्चित्ययावदसौजीवईश्वरः स्वतंत्रोनभवेत् तावत्द्वैतम

मेखलाजिनवासांसिजटादंडकमंडलून् बिभृयादुपवीतंचदर्भपाणिर्यथोदितम् ४ सायंप्रातश्चरेद्भैक्षं
गुरवेतन्निवेदयेत् भुंजीतयद्यनुज्ञातोनोचेदुपवसेत्क्वचित् ५ सुशीलोमितभुग्दक्षःश्रद्दधानोजितेंद्रि
यः यावदर्थंव्यवहरेत्स्त्रीषुस्त्रीनिर्जितेषुच ६ वर्जयेत्प्रमदागाथामगृहस्थोबृहद्व्रतः इंद्रियाणिप्रमाथी-
निहरंतिप्रसभंमनः ७ केशप्रसाधनोन्मर्दस्नपनाभ्यंजनादिकम् गुरुस्त्रीभिर्युवतीभिःकारयेन्नात्मनोयु-
वा ८ नन्वग्निःप्रमदानामघृतकुंभसमःपुमान् सुतामपिरहोजह्यादन्यदायावदर्थकृत् ९ कल्पयित्वात्म
नायावदाभासमिदमीश्वरः द्वैतंतावन्नविरमेत्ततोह्यस्यविपर्ययः १० एतत्सर्वंगृहस्थस्यसमाम्नातंयते
रपि गुरुवृत्तिर्विकल्पेनगृहस्थस्यर्तुगामिनः ११ अंजनाभ्यंजनोन्मर्दस्त्र्यवलेखामिषंमधु स्रग्गंधलेपा
लंकारांस्त्यजेयुर्येधृतव्रताः १२

यंपुमानियंस्त्रीत्यादिभेदोनविरमेत् ततःकिमतआह ततोहिद्वैतात्विपर्ययःगुणाध्यासेनभोग्यताबुद्धिः अतोजह्यादेवेत्यर्थः १०
एतत्सर्वंसुशीलइत्याद्युक्तंगृहस्थस्यविशेषमाह गुरुवृत्तिरिति ११ अंजनादीनामामिषांतानांद्वंद्वैक्यम् अंजनंशरीरस्य
अभ्यंजनंशिरसःस्त्रियंत्रअवलेखांचचित्रकर्मस्त्रीणांकुड्यादौलेखनंवातन्निरीक्षणंवा अत्राभ्यंगादिस्वरूपतोनिषिध्यते
पूर्वंतुकथंचिदापदिआममपिस्त्रीकर्तृकंनिषिद्धमितिभेदः १२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अंगैः शिक्षादिभिरुपनिषद्भिश्च सहितां वेदत्रयीमधीत्य अवबुध्य च तदर्थं च विचार्य यावदर्थं स्वाधिकारानुसारेण १३ यदीश्वरः शक्तः तर्हि गुरोः कामम् अपेक्षितं वरं दत्वा यथाऽधिकारं गृहस्थाद्याश्रमं स्वीकुर्यात् प्रव्रजेन वा नैव वा वसेत् नैष्ठिकः स्यादित्यर्थः १४ स्वधामभिः स्वाश्रयैर्भूतैर्जीवैः सह तन्नियंतृतया १५ चरन् एवमाचरन् विदितं विज्ञानं विज्ञेयं येन सः १६ ऋषिलोकं महर्लोकम् १७ अकृष्टम् अकृष्टपच्यम् अश्नीयात् अकालतः पाककालात्पूर्वमेव निष्पन्नमित्यर्थः अर्कपक्वं फलादि अग्निपक्वम् अन्नादि आमं वा आहरेत् अश्नीयात् १८ वन्यैर्नीवारादिभिः चरुपुरोडाशान् कालनोदितान् नित्यान् पुराणं पूर्वसंचितम् १९ हिमादीन् सहत इति तथा २० केशा

उषित्वैवं गुरुकुले द्विजोऽधीत्यावबुध्य च त्रयीं सांगोपनिषदं यावदर्थं यथाबलम् १३ दत्वा वरमनुज्ञातो गुरोः कामं यदीश्वरः गृहं वनं वा प्रविशेत्प्रव्रजेत्तत्र वा वसेत् १४ अग्नौ गुरावात्मनि च सर्वभूतेष्वधोक्षजम् भूतैः स्वधामभिः पश्येदप्रविष्टं प्रविष्टवत् १५ एवंविधो ब्रह्मचारी वानप्रस्थो यतिर्गृही चरन् विदितविज्ञानः परं ब्रह्माधिगच्छति १६ वानप्रस्थस्य वक्ष्यामि नियमान्मुनिसंमतान् यानातिष्ठन्मुनिर्गच्छेदृषिलोकं महांजसा १७ न कृष्टपच्यमश्नीयादकृष्टं चाप्यकालतः अग्निपक्वमथामं वा अर्कपक्वमुताहरेत् १८ वन्यैश्चरुपुरोडाशान्निर्वपेत्कालनोदितान् लब्धे नवे नवेऽन्नाद्ये पुराणं तु परित्यजेत् १९ अग्न्यर्थमेव शरणमुटजं वाऽद्रिकंदराम् श्रयेत हिमवाय्वग्निवर्षार्कातपषाट् स्वयम् २० केशरोमनखश्मश्रुमलानि जटिलो दधत् कमंडल्वजिने दंडवल्कलाग्निपरिच्छदान् २१ चरेद्वने द्वादशाब्दानष्टौ वा चतुरो मुनिः द्वावेकं वा यथाबुद्धिर्न विपद्येत कृच्छ्रतः २२ यदाऽकल्पः स्वक्रियायां व्याधिभिर्जरयाथवा आन्वीक्षिक्यां वा विद्यायां कुर्यादनशनादिकम् २३ आत्मन्यग्नीन्समारोप्य सन्यस्याहं ममात्मताम् कारणेषु न्यसेत्सम्यक् संघातं तु यथार्हतः २४

दीन् मलं चाप्रक्षालनेन धारयन् कमंडल्वादींश्च दधत् धारयेदित्यर्थः २१ कृच्छ्रतः तपःक्लेशात् यथा बुद्धिर्न नश्येत्तथा चरेत् २२ द्वादशाब्दाद्यनंतरमपि यदि धर्मानुष्ठाने शक्तस्तर्हि वन एव वसेत् यदि तु ज्ञानाभ्यासे योग्यस्तर्हि सन्यसेदित्युत्तराध्याये वक्ष्यति तदुभयरहितस्य तु यत्कृत्यं तदाह यदा अकल्पः असमर्थः आन्वीक्षिक्यां ज्ञानाभ्यासे २३ अनशनादि करिष्यतः पूर्वकृत्यमाह आत्मनीत्यादि ३७
यावत्समाप्ति यथाऽर्हतः यथायोग्यं स्वकारणेष्वाकाशादिषु संघातं देहं न्यसेत् प्रविलापयेत् २४ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदेवविभज्यदर्शयति खेआकाशेखानिदेहगतच्छिद्राणि आत्मवान्धीमान् शेषमस्थिमांसादिकठिनांशम् २५ एवंस्थूलशरीर
स्यलयमुक्त्वालिंगशरीररूपस्याध्यात्मादित्रयस्यलयमाह वाचमित्यादिना तत्रयद्यपियथोद्भवंलयस्ययुक्तत्वादध्यात्मादीनांस्वस्व
कारणेषुराजसाहंकारादिषुलयोवाच्यः तथाऽपीहतेषांलयभावनेयमद्वितीयात्मप्रतिपत्तिपरेतियथाकथंचिल्लयेभाव्येदेवतानांप्रव-
र्त्तकत्वेनप्राधान्यादिंद्रियतद्विषययोर्देवतासुलयःकथ्यते वक्तव्यसहितांवाचमग्नौन्यसेत् एवंसर्वत्र पदानिपादौवयसिविष्णौ
२६ सनादेनशब्देनसहअध्यात्मनिवायौ अध्यात्मविदितिपाठेवायाविति ज्ञातव्यम् २७ ज्योतिषिआदित्येरूपाणि रसगंधयोरिं
द्रियाद्याकर्षकत्वेनप्राधान्यविवक्षयादेवतासहितस्यविषयेलयमाह प्रचेतसासहजिव्हांरसनमप्सुरसरूपासु घ्राणशब्देनाश्विनो

खेखानिवायौनिश्वासांस्तेजस्यूष्माणमात्मवान् अप्स्वसृक्श्लेष्मपूयानिक्षितौशेषंयथोद्भवम् २५ वाच
मग्नौसवक्तव्यामिंद्रेशिल्पंकरावपि पदानिगत्यावयसिरत्योपस्थंप्रजापतौ २६ मृत्यौपायुंविसर्गंचयथा
स्थानंविनिर्दिशेत् दिक्षुश्रोत्रंसनादेनस्पर्शंमध्यात्मनित्वचम् २७ रूपाणिचक्षुषाराजन्ज्योतिष्यभिनि
वेशयेत् अप्सुप्रचेतसाजिव्हांघ्रेयैर्घ्राणंक्षितौन्यसेत् २८ मनोमनोरथैश्चंद्रेबुद्धिंबोध्यैःकवौपरे कर्मा
ण्यध्यात्मनारुद्रेयदहंममताक्रिया सत्वेनचित्तंक्षेत्रज्ञेगुणैर्वैकारिकंपरे २९ अप्सुक्षितिमपोज्योतिष्य-
दोवायौनभस्यमुम् कूटस्थेतच्चमहतितदव्यक्तेक्षरेचतत् ३० इत्यक्षरतयात्मानंचिन्मात्रमवशेषितम् ज्ञा
त्वाऽद्वयोथविरमेद्दग्धयोनिरिवानलः ३१ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेद्वादशोऽध्यायः १२

रप्युपलक्षणम् अश्विभ्यांसहघ्राणंघ्रेयैर्गंधैरुपलक्षितायांक्षिताविरयर्थः २८ परेकवौब्रह्मणि अध्यात्मनाअहंकारेण अध्यात्म-
नामितिपाठेकर्म्माण्यहंकारंचेत्यर्थः कथंभूतेरुद्रेयस्मादहंममतापूर्विकाक्रियाभवतितस्मिन् सत्वेनचेतनयागुणैःगुणकार्यैःभा
गवसिद्धैर्देवैःसह यद्वा सत्वादिभिर्गुणैर्हेतुभूतैःवैकारिकंभोक्तृत्वादिविकारवंतंक्षेत्रज्ञंपरेनिर्विकारेब्रह्मणि २९ ननुविकारव-
तःकथंपरेअविकारेलयःस्यात् विकारहेतूनांसर्वोपाधीनांलयद्वारेणेत्याह अप्सुइति अदोज्योतिःतच्चनभः कूटस्थेअहंतत्वे
तच्चकूटस्थंमहतिमहत्तत्वेप्रधानेतच्चाव्यक्तमक्षरेपरमात्मनि ३० इतिसर्वोपाधिलयाद्धेतोःअवशेषितंचिन्मात्रमात्मानंक्षेत्रज्ञं
अक्षरतयाज्ञात्वाअद्वयःसन्विरमेत् दग्धकाष्ठोयथाऽनलः ३१ इतिसप्तमेटीकायांद्वादशोऽध्यायः १२ ६७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त्रयोदशेयतेर्धर्मः साधकस्योच्यतेमहान् अवधूतेविहासेनसिद्धावस्थाचवर्ण्यते १ एवंध्यात्वाअकल्पः अनशनादिकंकुर्यात् आन्वीक्षिक्यांकल्पस्त्वेवं ध्यात्वापरिव्रज्येतिसंबंधः कियदत्रत्याज्यम् देहव्यतिरिक्तंसर्वमित्याह देहमात्रेति तस्यधर्मानाह ग्रामे करात्रेतिनवभिः १ कौपीनंगुह्यमाच्छाद्यतेयावत्तावन्मात्रंपरंकेवलम् अन्यदितित्यक्तंप्रेपोच्चारणात्पूर्वमेव २३ सदसतःपरेकार्यकारणव्यतिरिक्ते ४ नन्वात्मानंपरंब्रह्मेतिकथंसमानाधिकरण्यनिर्देशः नहिबद्धमुक्तयोरैक्यंसंभवतितत्राह क्षेति क्षशुसोहित मसावृतमात्मतत्वंआग्रत्तस्त्रयोरुक्तविक्षिप्तंप्रकाशते संधौतुनतमोनापिविक्षेपः अतस्तदाआत्मदृक् आत्मानलक्षी कृत्यस्थितःसन् आत्मनोगतितत्वंपश्यन् अतएवबंधंमोक्षंचमायामात्रंपश्यन् आत्मानंपरंब्रह्मसर्वत्रपश्येदित्यन्वयः तदुक्तंयोगग्रंथे निद्रादौजा

नारदउवाच कल्पस्त्वेवंपरिव्रज्यदेहमात्रावशेषितः ग्रामैकरात्रविधिनानिरपेक्षश्चरेन्महीम् १ बिभृयाद्यद्यसौवासःकौपीनाच्छादनंपरम् त्यक्तंनदंडलिंगादेरन्यत्किंचिदनापदि २ एकएवचरेद्भिक्षुःआत्मारामोनपाश्रयः सर्वभूतसुहृच्छांतोनारायणपरायणः ३ पश्येदात्मन्यदोविश्वंपरेसदसतोऽव्यये आत्मानंचपरंब्रह्मसर्वत्रसदसन्मये ४ सुप्तप्रबोधयोःसंधावात्मनोगतिमात्मदृक् पश्यन्बंधंचमोक्षंचमायामात्रंनवस्तुतः ५ नाभिनंदेत्ध्रुवंमृत्युमध्रुवंवाऽस्यजीवितम् कालंपरंप्रतिक्षेतभूतानांप्रभवाप्ययम् ६ नासच्छास्त्रेषुसज्जेतनोपजीवेतजीविकाम् वादवादांस्त्यजेत्तर्कान्पक्षंकंचनसंश्रयेत् ७ नशिष्याननुबध्नीतग्रंथान्नैवाभ्यसेद्बहून् नव्याख्यामुपयुंजीतनारंभानारभेत्क्वचित् ८ नयतेराश्रमःप्रायोधर्महेतुर्महात्मनः शांतस्यसमचित्तस्यबिभृयादुतवात्यजेत् ९

गरस्यांतेयोभावउपजायते तंभावंभावयन्नित्यंमुच्यतेनेतरोयतिरिति ५ अस्यदेहस्यप्रभवोऽप्ययश्चयस्मात्तंकालम् ६ असच्छास्त्रेषुअनात्मपरेषुनारकादिषु जीविकांनक्षत्रविद्यादिवृत्तिम् वादवादान् जल्पवितंडविशेषान् कंचनमपिपक्षंनिर्बंधेननसंश्रयेत् ७ शिष्याननुबध्नीतप्रलोभनादिनाबलान्नापादयेत् आरंभान्मठादिव्यापारान्नकुर्यादिति ८ परमहंसस्यविशेषमाह नयतेराश्रमोधर्मार्थः कथंभूतस्ययतेः महात्मनः तस्यलक्षणंशांतस्येत्यादि प्रायइत्यस्यायंभावः ज्ञानोत्पत्तिपर्यंतंवकूदकादिलिंगमाश्रित्यसत्त्वशुद्ध्यर्थंयमान्नियमांश्चाचरन्नेवज्ञानोत्पत्त्यैयतेतउत्पन्नेतुज्ञानेन नियमैःकृत्यमस्तियमाश्चस्वतएवस्युः अतस्तदालिंगादिभिःप्रयोजनाभावाल्लोकसंग्रहार्थंधारयेद्वात्यजेद्वेति ९ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तस्यैवज्ञानदार्ढ्याभावेयोगभ्रंशपरिहारार्थमाह नवहिर्व्यक्तलिंगयस्य व्यक्तोऽर्थःप्रयोजनमात्मानुसंधानंयस्यसः मनीष्युन्मत्तवद्
बालवच्चकविरपिमूकवदात्मानंनृणांदृष्ट्यादर्शयेत् तेयथोन्मत्तादिरूपंमन्येरंस्तथावर्त्तेत स्वदृष्ट्येतिपाठेवात्मानुसंधानाभावेनेत्यर्थः १०
परमहंसधर्ममेवेतिहासेनस्फुटयति अत्रापीति यावदध्यायसमाप्ति अजगरवृत्तस्यमुनेश्च अजगरवृत्तंनामएकत्रस्थित्याप्रारब्ध
कर्मभोगः ११ धरोपस्थेभूपृष्ठे सह्याद्रेस्तटे रजोभिर्धूसरैः तनूदेशैर्देहावयवैर्निगूढममलंतेजोयस्यतम् १२ १३ कर्मादिभिर्ज-
नायंनविदुः तंपादयोःशिरसास्पृशन्नत्वा अप्राक्षीदित्युत्तरेणान्वयः १४ १५ उद्यमसहितइवभोगवानिवपीवानंस्थूलंदेहंधारय-

अव्यक्तलिंगोव्यक्तार्थोमनीष्युन्मत्तबालवत् कविर्मूकवदात्मानंसदृष्ट्यादर्शयेन्नृणाम् १० अत्राप्युदा-
हरंतीममितिहासंपुरातनम् प्रह्लादस्यचसंवादंमुनेराजगरस्यच ११ तंशयानंधरोपस्थेकावेर्यांसह्य-
सानुनि रजस्वलैस्तनूदेशैर्निगूढामलतेजसम् १२ ददर्शलोकान्विचरल्लोकतत्त्वविवित्सया वृतोमात्यैः
कतिपयैःप्रह्लादोभगवत्प्रियः १३ कर्मणाकृतिभिर्वाचालिंगैर्वर्णाश्रमादिभिः नविदंतिजनायंवैसोऽसा
वितिनवेतिच १४ तंनत्वाऽभ्यर्च्यविधिवत्पादयोःशिरसास्पृशन् विवित्सुरिदमप्राक्षीन्महाभागवतो
ऽसुरः १५ बिभर्षिकायंपीवानंसोद्यमोभोगवान्यथा वित्तंचैवोद्यमवतांभोगोवित्तवतामिह १६ भोगिनां
खलुदेहोऽयंपीवाभवतिनान्यथा १६ नतेशयानस्यनिरुद्यमस्यब्रह्मन्नुहार्थोयतएवभोगः अभोगिनोयंत
वविप्रदेहःपीवायतस्तद्वदनःक्षमंचेत् १७ कविःकल्योनिपुणदृक्चित्रप्रियकथःसमः लोकस्यकुर्वतः
कर्मशेषेतद्वीक्षिताऽपिवा १८

सि तत्रहेतुंवदेतितृतीयेनान्वयः १६ उद्यमंविनैवममभोगोऽस्तीतिचेत्तत्राह वित्तंचे-
ति नुइतिनिश्चये हइतिप्रसिद्धौ तवार्थोनास्तीतिप्रसिद्धमेवेत्यर्थः यतोऽर्थादेवयतोहेतोः पीवाक्षमंयोग्यंचेद् १७ किंच वित्तार्ज
नाद्यसमर्थोप्ययंजनस्तदर्थमुद्यमंकरोति त्वंतुसमर्थोऽपिकिमितिनकरोषीत्याह कविर्विद्वान् कल्योदक्षःनिपुणदृक्चतुरःचि-
त्राःप्रियाःलोकरंजनाःकथाःयस्य तथाऽपिलोकस्यकर्मकुर्वतःसतःशेषे तद्वीक्षिताऽपितावत्सर्वंपश्यन्नपि पाठांतरेनद्वीक्षि
तत्कर्मनद्वीक्षितोपिवा नचस्तौषीत्यर्थः १८ ७ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तस्यवागेवामृतंतेनयंत्रितोवशीकृतःसन्प्राह १९ अध्यात्मचक्षुषा अंतर्दृष्ट्याभवान्वेदैव आर्याणांज्ञानिनांसंमतोननुभवान् इद
मितियदुक्तं तदेवाह नृणामीहोपरमयोः प्रवृत्तिनिवृत्त्योः पदानिस्थानानिफलानीत्यर्थः २० वेदेत्यत्रहेतुः यस्येति हृदिप्रविष्टःसन्न
ज्ञानंधुनोतिनाशयति अर्कोयथाबहिर्ध्वांतम् २१ यथाश्रुतमित्यौद्धत्यपरिहारायोक्तम् २२ लोकःकर्मसुप्रवर्त्तते त्वंतुनिवृत्तःस
न्किंशेषेइतियदुक्तंतत्राह तृष्णयेतिचतुर्भिः भवप्रवाहकारिण्यायथोचितैरपिविषयैः पूरयितुमशक्ययातृष्णयाकर्मसुप्रवर्त्य-
मानोऽहंपूर्वंनानायोनिषुप्रवेशितः २३ तयैवतृष्णयाइमंलोकंमनुष्यदेहंयदृच्छयाप्रापितः कथंभूतंलोकम् धर्मेणस्वर्गस्यद्वारंसा

नारदउवाच सइत्थंदैत्यपतिनापरिपृष्टोमहामुनिः स्मयमानस्तमभ्याहतद्वागमृतयंत्रितः १९ ब्राह्म-
णउवाच वेदेदमसुरश्रेष्ठभवान्नन्वार्यसंमतः ईहोपरमयोर्नृणांपदान्यध्यात्मचक्षुषा २० यस्यनाराय
णोदेवोभगवान्हृद्गतःसदा भक्त्याकेवलयाऽज्ञानंधुनोति ध्वांतमर्कवत् २१ अथापिब्रूमहेप्रश्नांस्तव
राजन्यथाश्रुतम् संभावनीयोहिभवानात्मनःशुद्धिमिच्छताम् २२ तृष्णयाभववाहिन्यायोग्यैःकामैर
पूरया कर्माणिकार्यमाणोऽहंनानायोनिषुयोजितः २३ यदृच्छयालोकमिमंप्रापितःकर्मभिर्भ्रमन् स्व-
र्गापवर्गयोर्द्वारंतिरश्चांपुनरस्यच २४ तत्रापिदंपतीनांचसुखायान्यापनुत्तये कर्माणिकुर्वतांदृष्ट्वानि
वृत्तोऽस्मिविपर्ययम् २५ सुखमस्यात्मनोरूपंसर्वेहोपरतिस्तनुः मनःसंस्पर्शजान्दृष्ट्वाभोगान्स्वप्स्या
मिसंविशन् २६

धनम् अधर्मेणतिरश्चांश्वानसूकरादियोनेर्द्वारम् मिश्राभ्यांताभ्यांपुण्यापुण्याभ्यांपुनरप्यस्यमनुष्यत्व
स्यद्वारम् सर्वतोनिवृत्त्याअपवर्गस्यद्वारमित्यर्थः २४ अत्रापिमनुष्यत्वेऽपिअन्यापनुत्तयेदुःखनिवृत्त्यैविपर्ययंदृष्ट्वानिवृत्तोऽस्मि २५
ननुप्रवृत्त्याकदाचित्सुखंस्यान्निवृत्त्यातुकिंस्यादितिचेत्तत्राह सुखमस्यजीवस्यस्वरूपमेव तर्हिकिंनप्रकाशतेतत्राह सर्वेति तनो
तीतितनुःसर्वक्रियानिवृत्तौसत्यांतएवप्रकाशतइत्यर्थः भोगांश्चमनःसंस्पर्शजान्मनोरथमात्रजान् अतश्चतान् दृष्ट्वास्वप्स्यामि-
निरुद्यमोऽस्मीत्यर्थः तर्हिकदाचित्कथंभुंक्षेतत्राह संविशन्प्रारब्धभोगान्भुंजानइत्यर्थः २६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवंचेत्को ऽपिसंसारंनप्राप्नुयात्तत्राह इत्येतदात्मनः स्वात्मकंरूपंस्वार्थस्वस्मिन्नेवसंतंपुरुषार्थंविस्मृत्य असत्यपिद्वैते २७ एतदेव
दृष्टांतेनस्पष्टयति जलमिति तदुद्भवैः तृणशैवालादिभिः जलकाम्ययाजलेच्छया स्वतः आत्मस्वरूपादन्यत्रपुरुषार्थंपश्यन् २८ ए
वंस्वस्यनिरुद्धमत्वेकारणमुक्त्वाविपर्ययंदृष्ट्वेतियदुक्तंतद्विवृणोति देहादिभिरितिपंचभिः ईहतः इच्छतः अनीशस्यनिर्दैवस्यपु-
नःपुनःप्रारब्धाःक्रियामोघाविफलाएवभवंति २९ क्रियाणांसफलत्वेऽपिफलस्यानुपयोगमाह आध्यात्मिकादिभिरिति मर्त्यस्य

इत्येतदात्मनःस्वार्थंसंतंविस्मृत्यवैपुमान् विचित्रामसतिद्वैतेघोरामाप्नोतिसंसृतिम् २७ जलंतदुद्भवैः
श्छन्नंहित्वाऽज्ञोजलकाम्यया मृगतृष्णामुपधावेद्यथाऽन्यत्रार्थदृक्स्वतः २८ देहादिभिर्दैवतंत्रैरात्मनः
सुखमीहतः दुःखात्ययंचानीशस्यक्रियामोघाःकृताःकृताः २९ आध्यात्मिकादिभिर्दुःखैरविमुक्तस्यकर्हि
चित् मर्त्यस्यकृच्छ्रोपनतैरर्थैःकामैःक्रियेतकिम् ३० पश्यामिधनिनांक्लेशंलुब्धानामजितात्मनाम् भयाद
लब्धनिद्राणांसर्वतोऽभिविशंकिनां ३१ राजतश्चोरतःशत्रोःस्वजनात्पशुपक्षिणः अर्थिभ्यःकालतःस्वस्मा
न्नित्यंप्राणार्थवद्भयम् ३२ शोकमोहभयक्रोधरागक्लैब्यश्रमादयः यन्मूलाःस्युर्नृणांजह्यात्स्पृहांप्राणार्थ
योर्बुधः ३३ मधुकारमहासर्पौलोकेऽस्मिन्नोगुरूत्तमौ वैराग्यंपरितोषंचप्राप्तायच्छिक्षयावयम् ३४ विरा
गःसर्वकामेभ्यःशिक्षितोमेमधुव्रतात् कृच्छ्राप्तंमधुवद्वित्तंहत्वाऽप्यन्योहरेत्पतिम् ३५

मरिष्यतःकृच्छ्रेणदुःखेनोपनतैःप्राप्तैः ३० कृच्छ्रंविनैवप्राप्तैःऽप्यर्थैर्दुःखंतदवस्थमित्याह पश्यामीति ३१ भयंप्रपंचयति राजतइति-
स्वस्मात्मत्तएवकथंचित्यागभोगविस्मरणादिनानाशःस्यादिति ३२ प्राणवतामर्थवतांचभयंनित्यम् अतोऽभयहेतुत्वात्प्राणेजीवने
अर्थेचस्पृहानकार्येत्याह शोकेति ३३ नन्वेवमनर्थाननुभवंतोऽपिनकेचिद्विरज्यंतेनचयथालाभेनतुष्यंति त्वंतुकथंवैराग्यादिकंप्रा
प्तोऽसितत्राह मधुकारेति मधुमक्षिकाअजगरोययोः शिक्षयाचरित्रपर्यालोचनया ३४ मधुकराच्छिक्षितमाह विरागइति वित्तपतिं
हत्वाऽन्योवित्तंहरेदित्येवम् ३५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अजगराच्छिक्षितमाह अनीहइति सत्ववान् धैर्यवान् ३६ पीनत्वेहेतुंवदन्यदृच्छयाप्राप्तपरितोषंप्रपंचयति क्वचिदल्पमितिषड्भिः
३७ ३८ चीरंजीर्णवस्त्रखंडम् वसेपरिदधे दिष्टभुक्प्रारब्धकर्मफलभोगी ३९ प्रासादमध्येपर्यंकेनचापिकशिपौतूलिकायाम् ४०
चरेविचरामि क्वचिद्ग्रहवद्दिगंबरोविचरामि ४१ नचमानापमानकृतदुःखमवैषम्यमित्याह नाहमिति नाहंनिंदामिनचस्तौमिमहा

आनीहःपरितुष्टात्मायदृच्छोपनतादहम् नोचेच्छयेबव्हहानिमहाहिरिवसत्ववान् ३६ क्वचिदल्पंक्वचि-
द्भूरिभुंजेऽन्नंस्वाद्वस्वादुवा क्वचिद्भूरिगुणोपेतंगुणहीनमुतक्वचित् ३७ श्रद्धयोपाहृतंक्वापिकदाचिन्मा
नवर्जितम् भुंजेभुक्त्वाऽथकस्मिंश्चिद्दिवानक्तंयदृच्छया ३८ क्षौमंदुकूलमजिनंचीरंवल्कलमेववा व
सेऽन्यदपिसंप्राप्तंदिष्टभुक्तुष्टधीरहम् ३९ क्वचिच्छयेधरोपस्थेतृणपर्णाश्मभस्मसु क्वचित्प्रासादपर्यं
केकशिपौवापरेच्छया ४० क्वचित्स्नातोनुलिप्तांगःसुवासाःस्रग्व्यलंकृतः रथेभाश्वैश्चरेक्वापिदिग्वासा
ग्रहवद्विभो ४१ नाहंनिंदेनचस्तौमिस्वभावविषमंजनम् एतेषांश्रेयआशासेउतैकात्म्यंमहात्मनि ४२
विकल्पंजुहुयाच्चित्तौतांमनस्यर्थविभ्रमे मनोवैकारिकेहुत्वातन्मायायांजुहोत्यनु ४३ आत्मानुभूतौतां-
मायांजुहुयात्सत्यदृङ्मुनिः ततोनिरीहोविरमेत्स्वानुभूत्यात्मनिस्थितः ४४ स्वात्मवृत्तंमयेत्थंतेसुगुप्तम
पिवर्णितम् व्यपेतंलोकशास्त्राभ्यांभवान्हिभगवत्प्रियः ४५ नारदउवाच धर्मंपारमहंस्यंवैमुनेःश्रुत्वा
ऽसुरेश्वरः पूजयित्वाततःप्रीतआमंत्र्यप्रययौगृहम् ४६ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तमस्कंधेयुधि
ष्ठिरनारदसंवादेयतिधर्मेत्रयोदशोऽध्यायः १३ ॥ ॥ ॥

त्मनिविष्णौ ४२ एवंभूतत्वेनस्थितावुपायमाह विकल्पमितिद्वाभ्याम् चित्तौभेदग्राहकमनोवृत्तौ अर्थरूपोविभ्रमोयस्मिन्म
नसितस्मिन्मनोवैकारिके अहंकारेनत् अहंकारमनुअनंतरंमहत्तत्वद्वारेणेत्यर्थः ४३ सत्यमेवपश्यतीतितथा ४४ मंदहृष्ट्यालोक ४०
शास्त्राभ्यांव्यपेतंनतुतत्त्वदृष्ट्या यतोभवान्भगवत्परः ४५ ४६ इतिसप्तमेटीकायांत्रयोदशोऽध्यायः १३ ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चतुर्दशेगृहस्थस्यपरमोधर्मईर्यते देशकालादिभेदेनपुनःश्रेयोविशेषकृत् १ गृहस्थस्यमुख्यमोक्षंप्रतिअंतरंगत्वेनप्रथमंवनस्थय-
तिधर्मेष्वभिहितेषुतर्हि गृहस्थस्यमोक्षोनस्यादितिशंकितचित्तःपृच्छति गृहस्थइति १ तस्यमोक्षधर्मानाह गृहेष्वित्यादियावद-
ध्यायसमाप्ति साक्षाद्वासुदेवार्पणंयथाभवत्येवंकुर्वन्नुपासीत २ ३ स्वयमेवमुच्यमानेषुवियुज्यमानेषुयथास्वप्नादुत्थितःपुमान्
स्वप्नदृष्टेषुपुत्रादिषुसंगंविमुंचनितद्वत् ४ नन्वेवंभूतस्यदुर्जनैरभिभूयमानस्यकुतोगृहोचिताःक्रियाःस्युरत्राह यावदर्थमिति
अंतस्त्वनासक्तःबहिस्त्वासक्तइवनृलोकेजनमध्येनरतांमनुष्यतांन्यसेत् पुरुषकारमाविष्कुर्यादित्यर्थः ५ आग्रहंतुक्वापिनकुर्यादि

युधिष्ठिरउवाच गृहस्थएतांपदवींविधिनायेनचांजसा यातिदेवऋषेब्रूहिमादृशोगृहमूढधीः १ नारदउ
वाच गृहेष्ववस्थितोराजन् क्रियाःकुर्वन्यथोचिताः वासुदेवार्पणंसाक्षादुपासीतमहामुनीन् २ शृण्वन्
भगवतोऽभीक्ष्णमवतारकथाऽमृतम् श्रद्दधानोयथाकालमुपशांतजनावृतः ३ सत्संगाच्छनकैःसंगमा-
त्मजायात्मजादिषु विमुच्येन्मुच्यमानेषुस्वयंस्वप्नवदुत्थितः ४ यावदर्थमुपासीनोदेहेगेहेचपंडितः विरक्तो
रक्तवत्तत्रनृलोकेनरतांन्यसेत् ५ ज्ञातयःपितरौपुत्राभ्रातरःसुहृदोऽपरे यद्वदंतियदिच्छंतिचानुमोदेतनि-
र्ममः ६ दिव्यंभौमंचांतरिक्षंवित्तमच्युतनिर्मितम् तत्सर्वमुपभुंजानएतत्कुर्यात्स्वतोबुधः ७ यावद्भ्रियेत
जठरंतावत्स्वत्वंहिदेहिनाम् अधिकंयोऽभिमन्येतसस्तेनोदंडमर्हति ८ मृगोष्ट्रखरमर्कांखुसरीसृप्खगम
क्षिकाः आत्मनःपुत्रवत्पश्येत्तैरेषामंतरंकियत् ९

त्याह ज्ञातयइति ६ नन्वेवंसर्वानुमोदनेवित्तक्षयप्रसंगात्कुतो
वाजीवनंकुतोवाकर्मकरणंचत्राह दिव्यंवृष्ट्यादिभिर्जातंधान्यादि भौमंनिधानादि अंतरिक्षमकस्मादेवप्राप्तम् एवंस्वतएवअच्युतनिर्मि
तंदैवलब्धंयत् एतत्पूर्वोक्तंकर्मादि ७ देवान्मूरिलाभेजातेऽपितत्राभिमानोनकार्यइत्याह यावदितिभ्रियेतपूर्येत ८ अतएवान्यंकिम
पिस्वगृहंसेनंवामविषयमुंजानंननिवारयेदित्याह मृगेति मर्कोमर्कटः सरीसृप्सर्पःमक्षिकाश्चतैःपुत्रैःएषांमृगादीनांकियदंतरम् ९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अतिकृच्छ्रेणापाद्यनभजेत् किंतु यावद्दैवप्रापितंतावदेव भजेत् १० श्वानश्च अघाश्च पतिताः अंते ऽवसायिनश्चांडालादयः तान-
भिव्याप्ययथाऽर्हंकामान्संविभजेत् स्वभोज्याद्विभज्यदद्यात् यद्यप्येकैवात्मनोदाराभार्यातस्यामतिथिशुश्रूषणेनियुक्तायांस्वस्य
शुश्रूषाहियेत यस्यांचनृणांस्वत्वग्रहः ममैवेयमित्याग्रहः तामेकामपिसंविभजेत् अतिथिशुश्रूषणेनियुंजीतेत्यर्थः नत्वन्यथामंत
व्ययथाऽर्हंविभजेदित्युक्तत्वात् ११ एवंचेत्तेनेश्वरोवशीकृतःस्यादित्याह जत्याद्विति यदर्थेयन्निमित्तम् अन्यैरजितोऽपीश्वरस्ते-
नजितएव १२ ननुकथमेवंतस्यांस्वत्वाभिमानोहातुंशक्यः तत्वविचारेणेत्याह कृमिविट्भस्मकनिष्ठापर्यवसानमंतेयस्य तदी-

त्रिवर्गेनातिकृच्छ्रेणभजेतगृहमेध्यपि यथादेशंयथाकालंयावद्दैवोपपादितम् १० आश्वाघांतेऽवसायि
भ्यः कामान्संविभजेद्यथा अप्येकामात्मनोदारांनृणांस्वत्वग्रहोयतः ११ जत्याद्यदर्थेस्वप्राणान्हन्याद्वा
पितरंगुरुम् तस्यांस्वत्वंस्त्रियांजत्याद्यस्तेनत्यजितोजितः १२ कृमिविड्भस्मनिष्ठांतंक्वेदंतुच्छंकलेवरम् क
तदीयरतिर्भार्याक्वायमात्मानभश्छदिः १३ सिद्धैर्यज्ञावशिष्टार्थैःकल्पयेद्वृत्तिमात्मनः शेषेस्वत्वंत्यजन्प्रा
ज्ञः पदवींमहतामियात् १४ देवानृषीन्नृभूतानिपितृनात्मानमन्वहम् स्ववृत्यागतवित्तेनयजेत्पुरुषंपृथक्
१५ यर्ह्यात्मनोऽधिकाराद्याःसर्वास्युर्यज्ञसंपदः वैतानिकेनविधिनाअग्निहोत्रादिनायजेत् १६ नत्यग्नि
मुखतोयंवैभगवान्सर्वयज्ञभुक् इज्यतेहविषाराजन्यथाविप्रमुखे हुतैः १७ तस्माद्ब्राह्मणदेवेषुमर्त्या
दिषुयथार्हतः तैस्तैःकामैर्यजस्वैनंक्षेत्रज्ञंब्राह्मणाननु १८

यादेहार्थारतिर्यस्यांसा स्वमहिमानमोऽपिछादयतीतितथा १३ किंच सिद्धैःदैवलब्धैः यज्ञावशिष्टार्थैः पंचयज्ञशेषैः अन्नादि-
भिः महतांनिवृत्तानांपरमहंसानाम् १४ एतद्विवृण्वन्नाहदेवादीन् पंचयज्ञदेवताः आत्मानंच एकंपृथक् पुरुषमंतर्यामिणमेवयजेत्
१५ १६ नपुनरतिनिर्बंधोयज्ञार्थंकार्यइत्याह नहीति विप्रमुखेहुतैरन्नादिभिर्यथाइज्येतपूज्येत नतथाअग्निमुखतोहविषाइ-
ज्येत १७ ब्राह्मणेषुचदेवेषुपंचयज्ञदेवतासुचमर्त्यादिष्वन्येष्वपि नरेषुपश्वादिषुचक्षेत्रज्ञमंतर्यामिणम् ब्राह्मणाननुमर्त्यादिष्वज ४१
नैब्राह्मणयजनानंतरमन्येषुयजस्व पाठांतरेब्राह्मणाआननंयस्यतम् १८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रोष्ठपदेभाद्रपदे १९ २० शुक्लेमासिवैशाखेशुक्लपक्षेअक्षय्यतृतीयायामित्यर्थः हेमंतशिशिरेचमार्गशीर्षादिमासचतुष्टयेऽपियाश्चि
स्रोअष्टकास्तासु २१ संपूर्णचंद्रापौर्णमासी राका न्यूनचंद्रासैवानुमतिः तथामासर्क्षाणितत्तन्मासनामप्रवृत्तिनिमित्तानिनक्षत्राणि
युतानियदास्युः तदा तदुक्तंत्रिकांड्याम् पुष्ययुक्तापौर्णमासीपौषीमासेतुयत्रसा नाम्नासपौषोमाघाद्याश्चैवमेकादशपरेति २२ अ
नुराधाश्रवणउत्तराफाल्गुनीउत्तराषाढाउत्तराभाद्रपदावाद्वादश्यांयदास्यात् आसुउत्तरासुत्रिषुएकादशीवायदास्यात् तदाचजन्म

कुर्यादापरपक्षीयंमासिप्रोष्ठपदेद्विजः श्राद्धंपित्रोर्यथावित्तंतद्बंधूनांचवित्तवान् १९ अयनेविषुवेकुर्या
द्व्यतीपातेदिनक्षये चंद्रादित्योपरागेचद्वादश्यांश्रवणेषुच २० तृतीयायांशुक्लपक्षेनवम्यामथकार्तिके
चतसृष्वप्यष्टकासुहेमंतेशिशिरेतथा २१ माघेचसितसप्तम्यांमघाराकासमागमे राकयाचानुमत्यावा
मासर्क्षाणियुतान्यपि २२ द्वादश्यामनुराधास्याच्छ्रवणस्तिस्रउत्तराः तिसृष्वेकादशीवासुजन्मर्क्षश्रोण
योगयुक् २३ तएतेश्रेयसःकालानॄणांश्रेयोविवर्धनाः कुर्यात्सर्वात्मनैतेषुश्रेयोऽमोघंतदायुषः २४ एषुस्ना
नंजपोहोमोव्रतंदेवद्विजार्चनम् पितृभूतनृभूतेभ्योयद्दत्तंतद्ध्यनश्वरम् २५ संस्कारकालोजायायाअपत्य
स्यात्मनस्तथा प्रेतसंस्थामृताहश्चकर्मण्यभ्युदयेनृप २६ अथदेशान्प्रवक्ष्यामिधर्मादिश्रेयआवहान् सवै
पुण्यतमोदेशःसत्पात्रंयत्रलभ्यते २७ बिंबंभगवतोयत्रसर्वमेतच्चराचरम् यत्रहब्राह्मणकुलंतपोविद्या
दयान्वितम् २८

र्क्षश्रोणयोगयुक् जन्मनक्षत्रस्यश्रवणस्यवायोगेनयुक्तंदिनंयदातदा योगग्रहणंसंबंधबाहुल्यार्थम् २३
नकेवलंश्राद्धस्यैवैतेकालाः किंतुधर्ममात्रस्येत्याह तएतइतिद्वाभ्याम् तदेवआयुषःअमोघंसाफल्यमित्यर्थः २४ २५ संस्कारका-
लइति जायायाःपुंसवनादि अपत्यस्यजातकर्मादिआत्मनोयज्ञदीक्षादि प्रेतस्यसंस्थादहनादि मृताहश्चसांवत्सरिकंयदा अन्यस्मि
न्नपि अभ्युदयार्थेकर्मणिश्रेयः कुर्यादित्यनुषंगः २६ २७ यत्रयस्मिन्नेतच्चराचरमस्ति तस्यभगवतोबिंबरूपंसत्पात्रंयत्रलभ्यतेसवै
पुण्यतमोदेशः २९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२९ अर्हैरुत्तमैः आश्रितानि ३० ३१ सीतायारामस्यचाश्रमआदिर्येषाम् द्वयोः पृथक् ग्रहणं वियोगकालाभिप्रायेण ३२ आर्चाश्रिता श्चस्थिरप्रतिमाश्रिताः पूर्वंतुशालग्रामशिलाद्यर्चनदेशउक्तइत्यपौनरुक्त्यम् अत्रएषुदेशेषुईहितैः कृतः सहस्रगुणमधिकस्यफलस्यउदयोयस्मात्सतथा ३३ अथपात्रमाह हरिरेवपात्रंनिरुक्तंनिर्णीतम् ३४ नंदेवाह देवर्षयःपुत्रकःपितृषु चअर्हत्सुचतपोयोगादिसिद्धेषुब्रह्मात्मजादिषुसनकादिष्वपिसत्सुतत्रत्वदीयेराजसूयेयद्यस्मादच्युतएवपात्रतयासंमतः ३५ संमतत्वेहेतुमाह जीवराशिभिर्व्याप्तोब्र-

यत्रयत्रहरेरर्चासदेशःश्रेयसांपदम् यत्रगंगादयोनद्यः पुराणेषुचविश्रुताः २९ सरांसिपुष्करादीनिक्षेत्राण्यर्हाश्रितान्युत कुरुक्षेत्रंगयशिरःप्रयागःपुलहाश्रमः ३० नैमिषंफाल्गुनंसेतुःप्रभासोऽथकुशस्थली वाराणसीमधुपुरीपंपाबिंदुसरस्तथा ३१ नारायणाश्रमोनंदासीतारामाश्रमादयः सर्वेकुलाचलाराजन्महेंद्रमलयादयः ३२ एतेपुण्यतमादेशाहरेरर्चाश्रिताश्चये एतान्देशान्निषेवेतश्रेयस्कामोह्यभीक्ष्णशः धर्मोह्यत्रहितःपुंसांसहस्राधिफलोदयः ३३ हरिरेवैकउर्वीशयन्मयंवैचराचरम् पात्रंत्वत्रनिरुक्तंवैकविभिःपात्रवित्तमैः ३४ देवर्ष्यर्हत्सुवैसत्सुतत्रब्रह्मात्मजादिषु राजन्यदग्रपूजायामतःपात्रतयाऽच्युतः ३५ जीवराशिभिराकीर्णआंडकोशांघ्रिपोमहान् तन्मूलत्वादच्युतेज्यासर्वजीवात्मतर्पणम् ३६ पुराण्यनेनसृष्टानिनृतिर्यगृषिदेवताः शेतेजीवेनरूपेणपुरेषुपुरुषोह्यसौ ३७ तेष्वेषुभगवान्राजंस्तारतम्येनवर्त्तते तस्मात्पात्रंहिपुरुषोयावानात्मायथेयते ३८

ह्मांडकोशएववयोंऽघ्रिपःसर्वजीवानामात्मनश्चतर्पणम् ३६ एतदेवपुरुषनामनिरुक्त्याहृदयनि पुराणीति नृतिर्यगादिरूपाणिपुराणिशरीराणितेष्वंतर्यामिरूपेणप्रत्यगंशेनचयतःशेते अतःपुरुषइतिप्रसिद्धः ३७ तारतम्येनतिर्यगादिभ्यःपुरुषे यस्मादाधिक्येनवर्ततेतस्मात्पुरुषःपात्रम् तत्रापियावानात्मज्ञानांशः यथायथाईयते तप आदियोगेनयत्रयत्रप्रतीयते तथातथाऽसौपात्रमित्यर्थः तथाचश्रुतिःपुरुषत्वेचाविस्तरामात्मेत्यादि ३८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तर्हि प्रतिमादौ हरेः किमिति वा पूजां कुर्वंति तत्राह दृष्ट्वेति द्वाभ्याम् मिथोऽवज्ञानमसन्मानस्तस्मिन्नात्मबुद्धिर्येषां तेषां भावं दृष्ट्वा क्रियायै पूजाद्यर्थम् ३९ हरिमुपासते उपासिता ऽपि अर्चा पुरुषद्वेषिणामर्थदा न भवति पुरुषेषु द्वेषं हित्वा ऽर्चितासती सा ऽपि मंदाधिकारिणां पुरुषार्थप्रदा भवत्येवेत्यर्थः ४० पुरुषेष्वेव जात्या तपआदिभिश्च पुनर्विशेषांतरमाह पुरुषेष्वपीति यो धत्ते तं सत्पात्रं विदुः ४१ एतदेव कैमुत्यन्यायेन द्रढयति नन्वस्येति ४२ इति सप्तमे टीकायां चतुर्दशोऽध्यायः १४ ततः पंचदशे सर्ववर्णाश्रमनिबंधनम्

दृष्ट्वा तेषां मिथो नृणामवज्ञानात्मतां नृप त्रेतादिषु हरेरर्चा क्रियायै कविभिः कृता ३९ ततोऽर्चायां हरिं केचित्संश्रद्धाय सपर्यया उपासत उपास्ता ऽपि नार्थदा पुरुषद्विषाम् ४० पुरुषेष्वपि राजेंद्र सुपात्रं ब्राह्मणं विदुः तपसा विद्यया तुष्ट्या धत्ते वेदं हरेस्तनुम् ४१ नन्वस्य ब्राह्मणा राजन् कृष्णस्य जगदात्मनः पुनंतः पादरजसा त्रिलोकीं दैवतं महत् ४२ इति श्रीभागवते महापुराणे सप्तमस्कंधे सदाचारनिर्णये चतुर्दशोऽध्यायः १४ नारद उवाच कर्मनिष्ठा द्विजाः केचित्तपोनिष्ठा नृपापरे स्वाध्याये ऽन्ये प्रवचने केचन ज्ञानयोगयोः १ ज्ञाननिष्ठाय देयानि कव्यान्यानंत्यमिच्छता दैवे च तदभावे स्यादितरेभ्यो यथार्हतः २ द्वौ दैवे पितृकार्ये त्रीनेकैकमुभयत्र वा भोजयेत्सुसमृद्धोऽपि श्राद्धे कुर्यान्न विस्तरम् ३ देशकालोचितश्रद्धाद्रव्यपात्रार्हणानि च सम्यग्भवंति नैतानि विस्तरात्स्वजनार्पणात् ४ देशे काले च संप्राप्ते मुन्यन्नं हरिदैवतम् श्रद्धया विधिवत्पात्रे न्यस्तं कामधुगक्षयम् ५ देवर्षिपितृभूतेभ्य आत्मने स्वजनाय च अन्नं संविभजन्पश्येत्सर्वं तत्पुरुषात्मकम् ६

सारतः संग्रहेणाथ वर्ण्यते मोक्षलक्षणम् १ सर्वेषामपि मोक्षधर्माणां सारसंग्रहार्थमध्यायारंभः तत्र श्राद्धगतान्विशेषानाह कर्मनिष्ठा इति स्वाध्यायादिषु परिनिष्ठिता इति शेषः १ कव्यानि पितॄनुद्दिश्य देयानि दैवे च हव्यान्यपि तस्मै देयानि यथाऽर्हत इति सर्वत्र ज्ञानादितारतम्येन २ ३ ननु विस्तरः कुतः प्राप्तो येन निषिध्यते तत्राह स्वजनानामर्पणात् जामातादेर्न चेन्निमंत्र्यते तद्भ्रात्रादयः कथं वर्ज्या इत्येवं प्रायशो हि विस्तरादित्यर्थः ४ मुन्यन्नमारण्यं नीवारादि हरिदैवतं हरये निवेदितं सत् ५ पुरुषात्मकं परमेश्वरस्वरूपम् ६

Ganeşh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

७ दंडस्यन्यासः हिंसायास्त्यागोयं एतादृशोऽन्योनास्ति ८ अतएवोत्तमाधिकारिणोवाह्यानिकर्माणित्यजंतीत्याह एकइति अनीहानिष्कामाः ज्ञानदीपितेआत्मस्फूर्तिमति आत्मसंयमनेजुह्वति मनोनियम्यतदंतरायतयात्यजंतीत्यर्थः तदुक्तंसर्वज्ञसूक्तैः प्रत्यक्स्फूर्तिरसत्स्फूर्तिस्तनुनिष्ठाविघातकम् संलक्ष्यसंत्यजेत्कर्मत्यजन्विघ्नहतोऽन्यथेति ९ मामामेषः ध्रुवंहन्यादितिकुतः अकरुणः तत्कुतः असत्वप्राणतर्पकः तत्किम् अतज्ज्ञः आत्मतत्वानभिज्ञः तथाचश्रुतिः नतंविदाथयइमाजजानान्यद्युष्माकमंतरंबभूव नीहारेणप्रावृताजल्प्याचासुतृपउक्थशासश्चरंतीति १० प्रस्तुतमनुवर्तयति तस्मादिति ११ अधर्मवत्साक्षान्निषिद्धवत्प्र

नदद्यादामिषंश्राद्धेनचाद्याद्धर्मतत्ववित् मुन्यन्नैःस्यात्पराप्रीतिर्यथानपशुहिंसया ७ नैतादृशःपरोधर्मोनृणांसद्धर्ममिच्छताम् न्यासोदंडस्यभूतेषुमनोवाक्कायजस्ययः ८ एकेकर्ममयान्यज्ञान्ज्ञानिनोयज्ञवित्तमाः आत्मसंयमनेऽनीहाजुह्वतिज्ञानदीपिते ९ द्रव्ययज्ञैर्यक्ष्यमाणंदृष्ट्वाभूतानिबिभ्यति एषमाऽकरुणोहन्यादतज्ज्ञोह्यसुतृप्ध्रुवम् १० तस्माद्दैवोपपन्नेनमुन्यन्नेनापिधर्मवित् संतुष्टोहरहःकुर्यान्नित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ११ विधर्मःपरधर्मश्च आभासउपमाच्छलः अधर्मशाखाःपंचेमाधर्मज्ञोऽधर्मवत्त्यजेत् १२ धर्मबाधोविधर्मःस्यात्परधर्मोऽन्यचोदितः उपधर्मस्तुपाखंडोदंभोवाशब्दभिच्छलः १३ यस्त्विच्छयाकृतःपुंभिराभासोह्याश्रमात्पृथक् स्वभावविहितोधर्मःकस्यनेष्टःप्रशांतये १४ धर्मार्थमपिनेहेतयात्रार्थंवाऽधनोधनम् अनीहाऽनीहमानस्यमहाहेरिववृत्तिदा १५

त्यमनादृत्यपंचापिव्याचष्टे धर्मबाधः धर्मबुद्ध्यापियस्मिन्क्रियमाणेस्वधर्मबाधः अन्यस्यचोदितोऽन्यस्यपरधर्मः उपमेतिव्याचष्टे उपधर्मस्त्विति शब्दस्यभित्भेदः अन्यथाव्याख्यानंयस्मिन् यथादशावरान्भोजयेदित्युक्तेदशभ्योऽवरानिति शब्दभृदितिपाठेधर्मशब्दमात्रंबिभर्तीतितथा यथागांदद्यादित्युक्तेमरिष्यंत्यागोर्दानम् १३ स्वधर्मानुष्ठानानंतरंधर्मभूयस्त्वादपिपरधर्मोनानुष्ठेयः अनुपयोगादित्याह स्वभावविहितइति १४ किंच अधनोधर्मार्थंधनंनेहेत नापेक्षेत धनार्थंनव्याप्रियेतेतिवा दैवोपपन्नेनैवस्वधर्मसिद्धेरुक्तत्वात् यात्रार्थमपिनेहेतइति एतत्प्रपंचयति अनीहेतिसार्द्धैःषड्भिः १५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६ उपानहौ पादयोर्यस्य स उपानत्वांस्तस्य १७ गृहपालः श्वा तद्वदाचरति १८ १९ क्षुधातृषा च जनः कामस्यांतं याति अन्नोदकातिरिक्तकामांतराभावात् क्रोधस्य चांऽतं याति एतस्य क्रोधस्य यत्फलं हिंसा तस्योदयान्निष्पतेः दिशो जित्वाऽपि भुक्त्वाऽपि लोभस्य नैवांतं यातीत्यर्थः २० २१ इदानीं कामादिजयोपायानाह असंकल्पादिति चतुर्भिः जयेदिति यथाऽपेक्षमन्वेति अर्थे अनर्थदर्शनेन तत्त्वावमर्शनात् अद्वैतानुसंधानेन २२ आन्वीक्षिक्या आत्मानात्मविवेकेन महतां सात्त्विकानां सेवया योगस्यांतरायान् लोकवार्तादीन् २३

संतुष्टस्य निरीहस्य स्वात्मारामस्य यत्सुखम् कुतस्तत्कामलोभेन धावतोऽर्थेहया दिशः १६ सदा संतुष्टमनसः सर्वाः सुखमया दिशः शर्कराकंटकादिभ्यो यथोपानत्पदः शिवम् १७ संतुष्टः केन वा राजन्न वर्तेतापि वारिणा औपस्थ्यजैह्व्यकार्पण्याद्गृहपालायते जनः १८ असंतुष्टस्य विप्रस्य तेजो विद्या तपो यशः स्रवंतींद्रियलौल्येन ज्ञानं चैवावकीर्यते १९ कामस्यांतं च क्षुत्तृड्भ्यां क्रोधस्यैतत्फलोदयात् जनो याति न लोभस्य जित्वा भुक्त्वा दिशो भुवः २० पंडिता बहवो राजन् बहुज्ञाः संशयच्छिदः सदसस्पतयोऽप्येके असंतोषात्पतंत्यधः २१ असंकल्पाज्जयेत्कामं क्रोधं कामविवर्जनात् अर्थानर्थेक्षया लोभं भयं तत्त्वावमर्शनात् २२ आन्वीक्षिक्या शोकमोहौ दंभं महदुपासया योगांतरायान्मौनेन हिंसां कायाद्यनीहया २३ कृपया भूतजं दुःखं दैवं जह्यात्समाधिना आत्मजं योगवीर्येण निद्रां सत्त्वनिषेवया २४ रजस्तमश्च सत्त्वेन सत्त्वं चोपशमेन च एतत्सर्वं गुरौ भक्त्या पुरुषो ह्यंजसा जयेत् २५ यस्य साक्षाद्भगवति ज्ञानदीपप्रदे गुरौ मर्त्यासद्धीः श्रुतं तस्य सर्वं कुंजरशौचवत् २६ एष वै भगवान्साक्षात्प्रधानपुरुषेश्वरः योगेश्वरैर्विमृग्यांघ्रिर्लोको यं मन्यते नरम् २७

येभ्यो भूतेभ्यो भयं जायेत तेष्वेव कृपया हिताचरणेन दैवं दैवोपसर्गनिमित्तं वृथा मनःपीडादि तदुक्तं याज्ञवल्क्येन विमना विफलारंभः संसीदत्यनिमित्ततः इति आत्मजं देहजं योगवीर्येण प्राणायामादिबलेन सत्त्वनिषेवया सात्त्विकाहारादिना २४ २५ ननु कथं गुरौ भक्त्या सर्वस्य जयः स्यात्तस्यापि मनुष्यत्वेन न दवस्थत्वात्तत्राह यस्येति मर्त्यासद्धीः मनुष्य इति दुर्बुद्धिः तस्य शास्त्रश्रवणं कुंजरस्नानवद्व्यर्थम् २६ ननु गुरोरपि पुत्रादयस्तं नरमेव मन्यंते तत्राह एष गुरुः साक्षाद्भगवानेव भवेत् लोकस्य नरोऽसाविति बुद्धिर्भ्रांतिरित्यर्थः यद्वा न हि तत्पुत्रादेर्मनुष्यबुद्ध्या प्रतीयमानोऽपि गुरुः भगवान् भवेत् यथैषः श्रीकृष्ण इत्यर्थः २७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवंसर्वैरुपायैः कामादिवर्गंजित्वानियतेंद्रियोभूत्वा ध्यानपरोभवेत् अन्यथातत्प्रतिसर्वंशास्त्रंवैफल्यंस्यादित्याह षड्वर्गेति सर्वाअपिनि
यमचोदनाः इष्टापूर्तादिविषयाः षडिंद्रियवर्गस्ययःसंयमः नाश्चिन्नैवैकस्मिन्न्नंतोयासांतादृक्पराइत्यर्थः नचनावतानाऽपिचरितार्थाइ
त्याह तदंताःसत्योऽपियदियोगान् धारणाध्यानसमाधीनन्नोआवहेयुः नसाधयेयुस्तर्हिकेवलंश्रमावहाएवेत्यर्थः २८ एतदेवदृष्टां
तेनाह यथावार्त्तादयः कृष्यादयःअर्थाःतत्फलानिचयोगस्यार्थंमोक्षंनसाधयंति प्रत्युतअनर्थायसंसारायैव असतोबहिर्मुखस्य
इष्टापूर्ताद्यपितथा २९ एवंयोगंयुंजतोऽपियस्यकुटुंबादिसंगेनचित्तंविक्षिप्येततस्यकृत्यमाह यश्चित्तस्यविजयेयत्तउद्यक्तःस
भिक्षुःस्यात् संन्यसेत् तथाचस्मृतिः द्वंद्वाहतस्यगार्हस्थ्यंध्यानभंगादिकारणम् लक्षयित्वागृहीस्पष्टंसंन्यसेदविचारयन्नितिभि

षड्वर्गसंयमैकांताःसर्वानियमचोदनाः तदंतायदिनोयोगानावहेयुःश्रमावहाः २८ यथावार्तादयोह्यर्था-
योगस्यार्थंनबिभ्रति अनर्थायभवेयुस्तेपूर्तमिष्टंतथासतः २९ यश्चित्तविजयेयत्तःस्यान्निःसंगोऽपरि
ग्रहः एकोविविक्तशरणोभिक्षुर्भैक्षामिताशनः ३० देशेशुचौसमेराजन्संस्थाप्यासनमात्मनः स्थिरंस
मंसुखंतस्मिन्नासीतर्ज्वंगओमिति ३१ प्राणापानौसन्निरुंध्यात्पूरकुंभकरेचकैः यावन्मनस्त्यजेत्कामान्
स्वनासाग्रनिरीक्षणः ३२ यतोयतोनिःसरतिमनःकामहतंभ्रमत् ततस्ततउपाहृत्यहृदिरुंध्याच्छनैर्बुधः
३३ एवमभ्यसतश्चित्तंकालेनाल्पीयसायतेः अनिशंतस्यनिर्वाणंयात्यनिंधनवह्निवत् ३४ कामादिभि
रनाविद्धंप्रशांताखिलवृत्तियत् चित्तंब्रह्मसुखस्पृष्टंनैवोत्तिष्ठेतकर्हिचित् ३५ यःप्रव्रज्यगृहात्पूर्वंत्रिव
र्गावपनात्पुनः यदिसेवेततान्भिक्षुःसवैवांताश्यपत्रपः ३६ यैःस्वदेहःस्मृतोनात्मामर्त्योविट्कृमिभस्म
सात् तएनमात्मसात्कृत्वाश्लाघयंतिह्यसत्तमाः ३७ क्षयाप्राप्तंमितमशनंयस्यसः ३० ऋजुसममंगंयस्यसःसुखं
यथाभवत्येवमासीत् ओमित्युच्चारयन्नितिशेषः ३१ ३२ ३३ एवमनिशमभ्यसतस्तस्ययतेश्चित्तंनिर्वाणंशांतिंयाति ३४ नचपुन
र्विक्षिप्येतेत्याह कामादिभिरस्पृभितयच्चित्तंतन्नोत्तिष्ठेत् यतःप्रशांताअखिलावृत्तयोयस्यकुतःब्रह्मसुखेनसंस्पृष्टम् ३५ यस्तुप्रव्र
ज्यांकृत्वाऽपिभोगमभिलिप्सुःस्यात् तन्निंदति यइति त्रयाणांधर्मादीनांवर्गःआसमंतादुप्यतेयस्मिन्तस्मात्गृहात्तान्धर्मादीन्वां
ताशीछर्दितभोजीनिर्लज्जश्चसः ३६ नचेदमघटितंदृष्टत्वादित्याहयैःपूर्वंस्वदेहःअनात्मादिरूपःस्मृतःचिंतितःतएवपुनरेतमात्मेति
मत्वाश्लाघयंतिस्तावयंतिहि ३७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यतिमुपलक्षणीकृत्यान्यानपिस्वधर्मत्यागिनोनिंदति गृहस्थस्येतिद्वाभ्याम् ३८ ३९ नन्वात्मतत्वज्ञस्य भिक्षोरिंद्रियलोल्येऽपिको
दोषस्तत्राह आत्मानंपरंब्रह्मचेज्जानीयात् ज्ञानेनधुतानिरस्ता आशयावासनायस्यतस्य ज्ञानिनोलौल्यमेवनसंभवतीत्यर्थः त
थाचश्रुतिः आत्मानंचेद्विजानीयादयमस्मीतिपूरुषः किमिच्छन्कस्यकामायशरीरमनुसंज्वरेदिति ४० अज्ञस्यतुलौल्येननरकपाता
पत्तेरप्रमत्तेनसदातत्वज्ञानेयतितव्यमितीममर्थमात्मानंरथिनंविद्धिशरीरंरथमेवचेत्यादिश्रुत्युक्तरथरूपकद्वारेणाह आहुरि
तिषड्भिः इंद्रियेशंमनोभीषून्रश्मीनाहुः मात्राः शब्दादीन्वर्त्मानिगंतव्यदेशानाहुः सत्वंचित्तंबृहद्देहव्यापिबंधुरंबंधनम् चित्तं
विनाह्येनिबद्धमिवशरीरंभवति ईशसृष्टमितिबंधनकर्तात्वीशएवेत्यर्थः ४१ प्राणादयःपंचनागःकूर्मश्चकृकलोदेवदत्तोधनं

गृहस्थस्याक्रियात्यागोव्रतत्यागोवटोरपि तपस्विनोग्रामसेवाभिक्षोरिंद्रियलोल्यता ३८ आश्र
मापसदाह्येतेखल्वाश्रमविडंबकाः देवमायाविमूढांस्तानुपेक्षेतानुकंपया ३९ आत्मानंचेद्विजानीया
त्परंज्ञानधुताशयः किमिच्छन्कस्यवाहेतोर्देहंपुष्णातिलंपटः ४० आहुःशरीरंरथमिंद्रियाणिहयानभी
षून्मनइंद्रियेशम् वर्त्मानिमात्राधिषणांचसूतंसत्वंबृहद्बंधुरमीशसृष्टम् ४१ अक्षंदशप्राणमधर्मधर्मौ
चक्रेभिमानंरथिनंचजीवम् धनुर्हितस्यप्रणवंपठंतिशरंतुजीवंपरमेवलक्ष्यम् ४२ रागोद्वेषश्चलोभश्च
शोकमोहौभयंमदः मानोऽवमानोऽसूयाचमायाहिंसाचमत्सरः ४३ रजःप्रमादःक्षुन्निद्राशत्रव
स्त्वेवमादयः रजस्तमःप्रकृतयःसत्वप्रकृतयःक्वचित् ४४ यावन्नृकायरथमात्मवशोपकल्पंधत्तेगरि
ष्ठचरणार्चनयानिशातम् ज्ञानासिमच्युतबलोदधदस्तशत्रुःस्वानंदतुष्टउपशांतइदंविजह्यात् ४५

जयइत्येवंदशविधंप्राणमक्षम् अभिमानंसाहंकारंजीवंरथिनंशुद्धंजीवंशरंपरंब्रह्मलक्ष्यम् यथाधनुषाशरोलक्ष्येनिपा-
त्यतेतथाप्रणवेनजीवोब्रह्मणिनिपात्यतइत्यर्थः ४२ रागादयोजेतव्याःशत्रवः ४३ तत्ररजोभिनिवेशःक्वचित् आरूढसमा
धेःसत्वप्रकृतयोऽपिपरोपकारादिप्रवृत्तयःशत्रवः ४४ नृकायरूपंरथं आत्मवशःउपकल्पइंद्रियादिपरिकरोयस्मिन् त-
थाभूतंयावद्धत्ते तावदेवगरिष्ठानांगुरूणांचरणसेवयानिशितंज्ञानखड्गंबिभ्रत् अच्युताश्रयःसन्निरस्तशत्रुरुपशांतः
स्वानंदेनतुष्टोभूत्वाइदंरथादिकमुपेक्षेतइत्यर्थः ४५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अच्युताश्रयाभावेबाधकमाह नोचेदिति असंतोयेबहिर्मुखायइंद्रियवाजिनः सूतश्चनेउत्पथंप्रवृत्तिमार्गनीत्वाविषया
ख्येषुदस्युषुनिक्षिपंतिहयैःसूतेनचसहवर्तमानं तमोंऽधेतमसाव्याप्तेउरुमृत्युभयंयस्मिन् ४६ननुवेदविहितेष्टापूर्तादिका
रिणःपुंसःकथमेवमनर्थप्राप्तिःस्यात् इत्याशंक्यवेदोक्तकर्मणांद्वैविध्यंदर्शयन् फलभेदमाहप्रवृत्तंचेतिदशभिः ४७ हिंस्रंश्ये
नादिकर्म अशांतिदमत्यासक्तियुक्तम् आदिशब्दार्थविवरणम् दर्शश्चेतिपशुःपशुयागःसुतःसोमयागः ४८ हुतंवैश्वदेवंप्र
हुतंबलिहरणम् एतत्सर्वमिष्टमुच्यते एतदेवयदिकाम्यम् अशांतिदंचतर्हिप्रवृत्ताख्यमपीत्यर्थः आजीव्यंप्रपादि ४९ प्रवृत्ते
नकर्मणाआरोहावरोहाभ्यामावृत्तिप्रकारमाह द्रव्यस्यचरुपुरोडाशादेःसूक्ष्मोविपाकःपरिणामोदेहांतरारंभकःयेनसंपरिष्व

नोचेत्प्रमत्तमसदिंद्रियवाजिसूतानीत्वोत्पथंविषयदस्युषुनिक्षिपंति तेदस्यवःसहयसूतममुंतमोंऽधेसं
सारकूपउरुमृत्युभयेक्षिपंति ४६ प्रवृत्तंचनिवृत्तंचद्विविधंकर्मवैदिकम् आवर्ततेप्रवृत्तेननिवृत्तेनाश्नु
तेऽमृतम् ४७ हिंस्रंद्रव्यमयंकाम्यमग्निहोत्राद्यशांतिदम् दर्शश्चपूर्णमासश्चचातुर्मास्यंपशुःसुतः
४८ एतदिष्टंप्रवृत्ताख्यंहुतंप्रहुतमेवच पूर्तंसुरालयारामकूपाजीव्यादिलक्षणम् ४९ द्रव्यसूक्ष्मविपा
कश्चधूमोरात्रिरपक्षयः अयनंदक्षिणंसोमोदर्शओषधिवीरुधः ५० अन्नरेतइतिक्ष्मेशपितृयानंपु
नर्भवः एकैकश्येनानुपूर्वंभूत्वाभूत्वेहजायते ५१

क्तोगच्छति यएवश्रुतौ अपशब्देनोक्तः इतितुपंचम्यामाहुता
वापःपुरुषवचसोभवंतीति पाठांतरेद्रव्यशब्देनतेजोमात्राशब्दोक्तानींद्रियाणि सूक्ष्मविपाकशब्देनहृदयाग्रप्रद्योतःतथा
चश्रुतिःसइमास्तेजोमात्राःसमभ्याददानोहृदयमेवान्वक्रामतीति तथातस्यहैतस्यहृदयाग्रंप्रद्योततेतेनेष आत्मानिष्क्रा
मतीति धूमादिशब्दैस्तत्तदभिमानिन्योदेवताःतत्रापक्षयःकृष्णपक्षःसोमःसोमलोकःतत्रभुक्तभोगस्यावरोहणप्रकारमा
ह दर्शइत्यादिविपरीतलक्षणयाविशिष्टभोगक्षयशोकाग्निनादेहलयेनादर्शनमुच्यते एतदुक्तंभवति भूतसूक्ष्मयुक्तोधू
माद्यातिवाहकदेवताभिःसोमलोकंप्रापितःतद्भोगावसानेविलीनदेहोवृष्टिद्वारेणौषधिवीरुधादिसाम्यापत्तिक्रमेणजाय
तेएवंपुनर्भवहेतुःपितृयानंप्रवृत्तकर्ममार्गइति ५० क्ष्मेश हेभूपतेपुनर्भवमेवाह एकैकश्येनप्रत्येकंक्रमेणभूत्वा तत्तत्सा
न्निध्यंप्राप्येह भूमौजायते ५१

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तत्राधिकारिणमाह निषेकादिति अन्यस्त्विष्टादिकार्येप्येवंजन्मनलभतइत्यर्थः निवृत्तकर्मनिष्ठस्योपासनादिविशेषमुप
दिशन्नर्चिरादिमार्गेणब्रह्मलोकप्राप्तिमाह इंद्रियेष्वित्यादिनायद्वा द्रव्ययज्ञेषुहिंसायादुर्निवारत्वादितिमुख्यंनिवृत्तंकर्मैवदर्शय
न्नाह ज्ञानेनदीप्यतइति तथातेषुइंद्रियव्यापाराणामिष्टापूर्तादीनामिंद्रियतावन्मात्रतांभावयंतीत्यर्थः एवमुत्तरत्रापि ५२ ऊ
र्मौदर्शनादिसंकल्परूपेमनसि वैकारिकंविकारयुक्तंमनोवाचि विध्यादिलक्षणयावाचाहिमनः कर्तृत्वादिविकारंभजातिवर्णानां
समाम्नायेसमुदायेतद्विशेषत्वाद्वाचःस्वरे अकारादिस्वरत्रयात्मके ५३ ओंकारंबिंदोतंचनादेप्राणेसूत्रात्मनिमहतिब्रह्मणिअ

निषेकादिश्मशानांतैःसंस्कारैःसंस्कृतोद्विजः इंद्रियेषुक्रियायज्ञान्ज्ञानदीपेषुजुह्वति ५२ इंद्रियाणिम
नस्यूर्मौवाचिवैकारिकंमनः वाचंवर्णसमाम्नायेतमोंकारेस्वरेन्यसेत् ५३ ओंकारंबिंदोनादेतंतंतुप्राणे
महत्यमुम् अग्निःसूर्योदिवाप्राण्हःशुक्लोराकोत्तरंस्वराट् विश्वश्चतैजसःप्राज्ञस्तुर्यआत्मासम न्वयात् ५४
देवयानमिदंप्राहुर्भूत्वाभूत्वाऽनुपूर्वशः आत्मयाज्युपशांतात्माह्यात्मस्थोननिवर्तते ५५ यएतेपितृदेवा
नामयनेवेदनिर्मिते शास्त्रेणचक्षुषावेदजनस्थोऽपिनमुह्यति ५६

ग्निरितितत्तदभिमानिन्योदेवताःप्राप्नोतीतिपू
र्ववत् दिवाह्नःप्राण्हःस्तस्यैवांतःराकाशुक्लपक्षस्यांतःयद्वा प्राण्होराकाइतिचपुराणमतंउत्तरंत्वयनंस्वराट्ब्रह्माएवंब्रह्मलोकंग
तस्यभोगावसानेमोक्षप्रकारमाह विश्वइतिविश्वःस्थूलोपाधिःसःस्थूलंसूक्ष्मेविलाप्यसूक्ष्मोपाधिस्तैजसोभवतिसूक्ष्मंकारणेवि
लाप्यकारणोपाधिःप्राज्ञोभवतिकारणंचसर्वसाक्षित्वेनान्वयात्साक्षिस्वरूपेविलाप्यतुर्योभवतितेषांचव्यभिचारिणांसाक्ष्या
त्मनान्वयात्सुशुद्ध आत्माभवतिमुच्यतइत्यर्थः ५५ यथेतरोमूत्वानिवर्ततेतथाननिवर्ततइत्यर्थः ५५ वेदेननिर्मितेतेधूममभिसंभव
न्तीत्यादिनातेअर्चिभिरभिसंभवंतीत्यादिनाचनिश्चयेनविविच्यज्ञापितेत्यर्थःजनस्थोऽपिदेहस्थोऽपिनमुह्यति ५६ ६७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

तत्रहेतुमाह आदाविति जनानांदेहानामादौकारणत्वेन अंतेवावधित्वेनयत्सत् तथाबहिर्भोग्यमंतर्भोक्तृपरमवरंचउच्च
नीचंतमोप्रकाशः ज्योतिःप्रकाशः तत्तुसर्वमयंज्ञानीस्वयमेवनतस्माद्व्यतिरिक्तंवस्तुकिंचिदस्तियेनमुह्येदित्यर्थः ५७ ननुतर्हि
कथंपृथगर्थस्तस्यापिप्रतीयतेतत्राह आबाधितः तर्कविरोधेनसर्वतोबाधितोऽपि आभासः प्रतिबिंबादिःवस्तुतयास्मृतः तद्व
दैंद्रियकंसर्वमर्थत्वेनविकल्पितं नतुपरमार्थतःदुर्घटत्वात् ५८ तदेवाहक्षित्यादीनांपंचभूतानांछायाऐक्यबुद्ध्यालंबनरूपंदेहा
दिसंघातारंभपरिणामानांमध्येकतमापिनभवति नतावत्तेषांसंघातः वृक्षाणामिववनम् एकदेशाकर्षणेसर्वाकर्षणानुपपत्तेः
नह्येकस्मिन्वृक्षे आकृष्टेसर्वंवनमाकृष्यते नचविकारः आरब्धोअवयवीअपिशब्दान्नपरिणामोऽपिकुतः सकिंस्वावयवे-

आदावंतेजनानांसद्बहिरंतःपरावरम् ज्ञानंज्ञेयंवचोवाच्यंतमोज्योतिस्त्वयंस्वयम् ५७ अबा
धितोऽपिह्याभासोयथावस्तुतयास्मृतः दुर्घटत्वादैंद्रियकंतद्वदर्थविकल्पितम् ५८ क्षित्यादीना
मिहार्थानांछायानकतमापिहि नसंघातोविकारोऽपिनपृथक्नान्वितोमृषा ५९ धातवोवयवित्वा-
च्चतन्मात्रावयवैर्विना नस्युर्ह्यसत्यवयविन्यसन्नवयवोऽततः ६०

भ्यःपरिणतेभ्योवापृथक्तदन्वितोवा नतावदत्यंतंपृथक् तथाअप्रतीतेः नचान्वितः सकिंप्रत्यवयवंसर्वोऽपिअन्वेति अंशो
नवा आद्ये अंगुलिमात्रेऽपिदेहबुद्धिःस्यात् द्वितीयेतस्याप्यंशांगीकारेसत्यनवस्थास्यात् अतोमृषैवेत्यर्थः ५९ एवंदेहादेर्मि-
थ्यात्वमुक्तातद्धेतूनांक्षित्यादीनामपिमिथ्यात्वमाह धारयंतीतिधातवोमहाभूतानितन्मात्रैः सूक्ष्मैरवयवैर्विनानस्युः अवय
वित्वात्तेषामपितर्ह्यवयवः सत्यइतिचेत्तत्राह उक्तप्रकारेणावयविन्यसति अवयवोऽप्यंततोऽसन्नेवस्यात् अवयविप्रतीत्यन्य
थानुपपत्तिंविनातत्सद्भावेप्रमाणाभावादित्यर्थः तदुक्तंपंचमस्कंधेएवंनिरुक्तंक्षितिशब्दवृत्तमित्यादि ६० ६ ६ ४६

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ननु अवयविनोभावे आगमापायिषु बाल्यादिषु सोऽयं देवदत्त इति प्रत्यभिज्ञानं नस्यात् तदुक्तं भट्टैः आविर्भावतिरोभावधर्मकेष्वनपायियत् तद्धर्मीतितत्राह स्यादिति वस्तुनः परमात्मनो विकल्पे भेदे असति यद्वा वस्तुनो विद्ययाविकल्पे सति पूर्वपूर्वारोपसादृश्यात् स एवेति भ्रमः स्यात् सचतावदेव यावदविद्यानिवृत्तिः ननुसर्वमिथ्यात्वे शास्त्रस्य विधिनिषेधताकथं तत्राह स्वप्नमध्ये जाग्रत्तापत्त्यवस्था यथेति ६१ इदानीमुक्तमेवाद्वैतं भावनात्रयोपदेशेन दृढीकरोति भावाद्वैतमिति चतुर्भिः वर्णयन्नालोचयन् स्वानुभूत्या आत्मतत्त्वानुभवेन त्रीन् जाग्रदादीन् त्रय आवसथास्त्रयः स्वप्ना इति श्रुतेः यद्वा वस्तुभेदबुद्धिरेकः स्वप्नः ततस्तदधिकारभेदे

स्यात्सादृश्यभ्रमस्तावद्विकल्पे सति वस्तुनः जाग्रत्स्वापे यथास्वप्ने तथाविधिनिषेधता ६१ भावाद्वैतं क्रियाद्वैतं द्रव्याद्वैतं तथात्मनः वर्तयन्स्वानुभूत्येह त्रीन्स्वप्नान्धुनुते मुनिः ६२ कार्यकारणवस्त्वैक्यमर्शनं पटतन्तुवत् अवस्तुत्वाद्विकल्पस्य भावाद्वैतं तदुच्यते ६३ यद्ब्रह्मणि परे साक्षात्सर्वकर्मसमर्पणम् मनोवाक्तनुभिः पार्थ क्रियाद्वैतं तदुच्यते ६४ आत्मजायासुतादीनामन्येषां सर्वदेहिनाम् यत्स्वार्थकामयोरैक्यं द्रव्याद्वैतं तदुच्यते ६५ यद्यस्य वानिषिद्धं स्याद्येन यत्र यतो नृप सतेनेहेत कर्माणि नरो नान्यैरनापदि ६६

न कर्मभेदबुद्धिः द्वितीयः ततो मत्कर्मसाधितमेतत्फलं ममैव भोग्यमिति तृतीयः तान्धुनुते निवर्त्तयति ६२ कार्यकारणयोर्वस्त्वैक्यस्य स्वप्नदर्शनमालोचनं तन्तुरेव न पट इति ६३ मनोवाक्तनुभिः कृतानां कर्मणां समर्पणं तैः समर्पणमिति वा उद्देश्यफलभेदो हि क्रियाभेदे हेतुः ईश्वरार्पणेन च तदभावात् क्रियाणामद्वैतम् ६४ आत्मनः स्वस्य जायादीनां च स्वार्थश्च कामश्च तयोः देहादीनां पंचभूतात्मकत्वेन भोक्तुश्च परमात्मत्वेनाभेदालोचनेनार्थकामयोर्यदैक्यदर्शनमित्यर्थः ६५ उक्तानाश्रमधर्मान् संक्षिप्याह यदिति यत्द्रव्यं येनोपायेन यतः सकाशात् ६६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varaṇasi

प्रस्तुतमुपसंहरति एतैरिति अस्यश्रीकृष्णस्यगतिम् तद्भक्तिभाक्तद्भक्तः ६७ एतत्सर्वसाधारणमुक्तम् भक्तस्यतुभक्तिरेवसर्वपु
रुषार्थहेतुरितिपांडवानेवलक्षीकृत्याह यथाहीति हेनृपदेवनृपैर्देवैश्चसहायैःदुस्त्यजादीतवा आत्मनःश्रीकृष्णादेवप्रमोहे
तोः अडभावआर्षःउत्कर्षेणातरतेत्यर्थः यथाययावत् तमेवभजतेतिशेषःयद्वा यथाआपद्गणाद्युत्तीर्णस्त्वम् यथाचक्र

एतैरन्यैश्चवेदोक्तैर्वर्त्तमानःस्वकर्मभिः गृहेप्यस्यगतिंयायाद्राजंस्तद्भक्तिभाङ्नरः ६७ यथाहियूयंनृ
पदेवदुस्त्यजादापद्गणादुत्तरतात्मनःप्रभोः यत्पादपंकेरुहसेवयाभवानहारषीन्निर्जितदिग्गजःक्रतू
न् ६८ अहंपुराभवंकश्चिद्गंधर्वउपबर्हणः नाम्नातीतेमहाकल्पेगंधर्वाणांसुसंमतः ६९ रूपपेशल
माधुर्यसौगंध्यप्रियदर्शनः स्त्रीणांप्रियतमोनित्यंमत्तःस्वपुरुलंपटः ७० एकदादेवसत्रेतुगंधर्वाप्सर
सांगणाः उपहूताविश्वसृग्भिर्हरिगाथोपगायने ७१ अहंचगायंस्तद्विद्वान्स्त्रीभिःपरिवृतोगतः
ज्ञात्वाविश्वसृजस्तन्मेहेलनंशेपुरोजसा याहित्वंशूद्रतामाशुनष्टश्रीःकृतहेलनः ७२ तावद्दास्याम
हंजज्ञेतत्रापिब्रह्मवादिनाम् शुश्रूषयानुषंगेणप्राप्तोहंब्रह्मपुत्रताम् ७३ धर्मस्तेगृहमेधीयोव-
र्णितःपापनाशनः गृहस्थोयेनपदवीमंजसान्यासिनामियात् ७४ ७ ७

तूनहार्षीत् तथाश्रीकृष्णादेवतारकात् संसारादप्युत्तरतेत्यर्थः ६८ श्रीकृष्णसेवामहत्तामवज्ञयाप्रश्यतितत्कृपयाचसि
द्ध्यतीतिदर्शयन्पूर्ववृत्तांतमाह अहमितिसार्द्धैःपंचभिः नाम्नाउपबर्हणः ६९ पेशलंसौकुमार्यम् रूपादिभिःप्रियंदर्शनंय
स्य ७० ७१ तदाह्वानंविद्वान्उन्मत्तःसन्गायन्नेवगतः ७२ ७३ ७४ ७ ७ ७

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त्वंतुकृतार्थएवेतिहर्षेणपुनः पूर्वश्लोकानेवपठति यूयमिति शेषंस्पष्टम् ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० सप्तमस्कं-
धगूढार्थपदभावार्थदीपिका संसेव्यतांसद्दासद्भिर्यतिश्रीधरनिर्मिता १ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेसप्तम

यूयंनृलोकेबतभूरिभागालोकंपुनानामुनयोभियंति येषांगृहानावसतीतिसाक्षाद्गूढंपरंब्रह्मम
नुष्यलिंगम् ७५ सवाअयंब्रह्ममहद्विमृग्यकैवल्यनिर्वाणसुखानुभूतिः प्रियःसुहृद्वःखलुमातुले
यआत्माऽर्हणीयोविधिकृद्गुरुश्च ७६ नयस्यसाक्षाद्भवपद्मजादिभीरूपंधियावस्तुतयोपवर्णितम्
मौनेनभक्त्योपशमेनपूजितःप्रसीदतामेषससात्वतांपतिः ७७ श्रीशुकउवाच इति
देवर्षिणाप्रोक्तंनिशम्यभरतर्षभः पूजयामाससुप्रीतःकृष्णंचप्रेमविह्वलः ७८ कृष्णपार्थावुपामं
त्र्यपूजितःप्रययौमुनिः श्रुत्वाकृष्णंपरंब्रह्मपार्थःपरमविस्मितः ७९ इतिदाक्षायणीनांतेपृथग्वं
शाःप्रकीर्तिताः देवासुरमनुष्याद्यालोकायत्रचराचराः ८० इतिश्रीभागवतेमहापुराणेस
प्तमस्कंधेप्रह्लादानुचरितेयुधिष्ठिरनारदसंवादेसदाचारनिर्णयोनामपंचदशोध्यायः १५ ७

स्कंधेश्रीधरस्वामिविरचितायांभागवतभावार्थदीपिकायांपंचदशोऽध्यायः १५ श्रीगोपालकृष्णार्पणमस्तु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इतिश्रीमद्भागवतसप्तमस्कंधःसमाप्तः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi